

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XII ■ Nr. 4 (125) ■ Aprilie 2021

Monumentul eroilor din Sinteşti-Ilfov

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu", cu sprijinul S.C. Cer Cleaning Equipment SRL Curtea de Argeş şi al Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş".

Utilitatea inutilului

Gheorghe PĂUN

Textul de faţă are două puncte de plecare, un... cititor de contoare la care voi reveni imediat şi o carte cu titlul de mai sus, atrăgătoare şi ca aspect, şi în conţinut, trimisă în librării prin toamna lui 2020 de Editura Spandugino, Bucureşti. Titlul ei continuă cu *Manifest*, apoi vine adăugirea *Cu un eseu de Abraham Flexner* (savant şi pedagog american, unul dintre întemeietorii celebrului institut de la Princeton, unde au lucrat, printre mulţi alţii, Einstein şi Oppenheimer), iar realizarea editorial-tipografică este „de colecţie", ilustrând într-un mod subtil şi convingător chiar teza cărţii: textul putea fi scris cu litere grăbite, pe hârtie de ziar, informaţia conţinută ar fi fost aceeaşi, dar frumosul „inutil" al cărţii o transformă într-un obiect de artă, într-o carte-cadou tipică – supracopertă expresivă (detaliu din tabloul *Cămătarul şi soţia sa,* realizat la 1514 de Quentin Massys), semn de carte de mătase, hârtie galben-pal etc. Autor, italianul Nuccio Ordine. Originalul a apărut în 2013, o ediţie secundă s-a tipărit în 2017. Traducerea aparţine lui Vlad Russo.

Este cu adevărat un manifest împotriva înţelegerii „moderne" a ideii de utilitate, de reducere păguboasă a acesteia la directa finalitate practică, materială, la bani, profit, marfă, piaţă. Textul propriu-zis, fără bibliografie şi fără eseul amintit (şi acesta, cu un titlul semnificativ, *Utilitatea cunoaşterii inutile*), abia dacă are 140 de pagini, care se citesc cu reală plăcere, fiind scrise alert-aforistic, cu citate sugestive, trimiteri literare, filosofice, referiri la istoria recentă.

Multe rânduri, multe paragrafe întregi merită reluate, fără comentarii. Încep cu un citat care descrie cartea însăşi: „Mi-am împărţit eseul în trei părţi: prima e dedicată utilei inutilităţi a literaturii; a doua e consacrată efectelor catastrofale produse de logica profitului în domeniul învăţământului, al cercetării şi al activităţilor culturale în genere; în partea a treia, folosindu-mă de câteva strălucitoare exemple, am revizitat operele câtorva clasici care au demonstrat, în decursul veacurilor, valoarea iluzorie a posesiei şi efectele ei devastatoare când vine vorba de *dignitas hominis,* de iubire şi adevăr."

„A poseda ucide" stă scris în titlul părţii a treia, „util este tot ce ne ajută să devenim mai buni" e scris în chiar primul paragraf al cărţii, despre adevăr, frumos, iubire, cunoaştere, arte, despre om (pe scara fiinţelor, *singura care face gesturi inutile* – Pierre Lecomte de Nouy) se vorbeşte la fiecare pagină, cu detalieri incitante („pericolele democraţiilor comerciale" – Alexis de Tocqueville, dispariţia librăriilor, dispariţia programată a clasicilor, utilitatea limbilor moarte, „dificultatea de a înţelege inutilul" – Heidegger, „nebunia" lui Don Quijote, şi încă multe-multe altele), cu invocarea unui număr imens de înţelepţi, de la cei din

vechime până în zile mai apropiate de noi.

Printre ei, şi doi români faimoşi, Emil Cioran şi Eugen Ionescu. Autorul reia un citat mai lung dintr-o conferinţă din 1961 a celui de-al doilea, în care, mă tem, ne regăsim descrişi fiecare dintre noi: „Uitaţi-vă la oamenii care aleargă preocupaţi pe străzi. Nu privesc nici în dreapta, nici în stânga, par îngrijoraţi, merg cu ochii pironiţi în pământ, ca nişte câini. (…) Omul modern, universal, este omul grăbit, el nu are timp, e prizonierul necesităţii, nu înţelege că un lucru poate fi inutil; nu înţelege nici că, în fond, tocmai utilul poate fi o povară inutilă, copleşitoare. Dacă nu înţelegem utilitatea inutilului, inutilitatea utilului, nu înţelegem arta; iar o ţară unde arta nu e înţeleasă este o ţară de sclavi şi de roboţi, o ţară de oameni nefericiţi, de oameni care nu râd şi nici nu surâd, o ţară lipsită de spirit; acolo unde nu există umor, unde nu există râs, există mânie şi ură."

Citiţi, reciti ţi, zâmbiţi (dacă vă dă mâna)…

Recitesc şi eu textul de faţă şi-mi dau seama că am fost atât de acucerit-atras de cartea de la Spandugino, că am tot amânat mesajul principal pe care voiam să-l transmit, unul şi mai pesimist, şi mai terestru, anume că lumea e pe cale să mai dea un semn de superficialitate sinucigaşă, mai întâi acţionând, abia apoi, eventual, gândind. Obsedaţi de eficienţă (de productivism, de fapt, de profit), mecanizăm, automatizăm, robotizăm, împingem totul spre online, teleşcoală, telemuncă, cibercultură, ciberexistenţă, spre tot felul de erzatzuri cu tentă post-umanistă. Ajung astfel la cititorul de contoare, un tip, relativ tânăr, care vine lunar şi-mi citeşte contorul de electricitate şi care m-a anunţat la un moment dat, trist şi resemnat, că, foarte curând, se vor înlocui contoarele tradiţionale cu unele *smart,* care vor transmite prin internet consumul, spre un calculator central, iar el va trebui să-şi caute altă meserie. O inutilitate pe care Nuccio Ordine nu o discută.

M-am întristat şi eu, atunci mi-a venit ideea unui editorial cu titlul „În apărarea cititorilor de contoare", luându-i ca simbol al „meseriilor inutile", al „oamenilor inutili". Al meseriilor şi oamenilor care, însă, sunt (trebuie) păstraţi în societate, spre buna sănătate a acesteia. Găsesc acum o noimă mult mai adâncă, aproape iluminându-mă, „metehnei" socialiste conform căreia orice om trebuia să aibă un „loc de muncă", chiar în dauna eficienţei (a eficienţei locale, nu a celei globale, în înţeles foarte general, înalt chiar).

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Un semn al declasării şi al înmulţirii oamenilor care nu lucrează nimic şi trebuie hrăniţi din bugete este fără îndoială sporirea dărilor directe şi indirecte şi greutatea extremă cu care oamenii le plătesc. Dări se grămădesc pe dări, de ajung orice articol ce intră-n gură sau acopere trupul, dare pe căldură şi dare pe lumină, dare pe mişcarea din loc în loc, pe tot ce trăieşte pe pământ ori în apă.

Cine cunoaşte stările de lucruri de acum douăzeci şi cinci de ani în materie fiscală ştie că deosebirea e cât cerul de pământ. Darea era directă: statul se adresa sincer către omul care, posedând ceva, avea nevoie de apărarea lui. Statul modern se adresează într-o sumă de cazuri indirect, escamotând din buzunarele oamenilor suma ce-i trebuieşte. E însă evident că orice dare, sub orice formă s-ar percepe şi oricum s-ar chema, e plătită la urma urmelor de către producţiunea reală.

O dovadă oarecum elementară despre aceasta este bunăoară regia tutunurilor. Desigur tot mecanismul sutelor şi parasutelor de funcţionari, apoi toţi acei care trăiesc din milioanele ce le produce această dare *nu produc* ei înşii un fir de tutun, nu adaugă o centimă la valoarea lui. Toţi sunt mijlocitori între producător şi consumator, dar în calea acestei mijlociri producătorul capătă preţul cel mai mic posibil, consumatorului i se cere cel mai mare posibil şi, din această diferenţă, din care cei doi membri de căpetenie ai tranzacţiunii economice nu au niciun folos, ci pierdere, mii şi iarăşi mii de paraziţi sociali trăiesc.

Acest exemplu îl dăm pentru că, de o elementară claritate, ne dovedeşte printr-un caz produs în mod artificial netrebnicia marelui număr al claselor de mijlocitori. Precum agenţii regiei, în întrepunerea lor între producător şi consumator, nu produc în realitate nimic, ci trăiesc din diferenţa impusă între preţul obţinut de unul şi cel plătit de celălalt, tot aşa trăiesc toţi mijlocitorii din acea artificială şi ruinătoare diferenţă.

Darea directă ar fi deci singura dreaptă şi singura care are un element de moralitate în ea. Cerută direct de la oameni, ei sunt în stare a simţi când marginea impozabilităţii s-a ajuns pe deplin şi statul nu-şi poate permite a face înnoituri de prisos, când, de unde n-ai ce lua, nici Dumnezeu nu poate lua. Dar prin dări indirecte se exploatează pe nesimţite un popor întreg, ajunge că nu mai ştie ce poate ori nu poate.

Se simte numai că puterea impozabilă e sleită cu desăvârşire şi atunci zbiri guvernamentali acopăr ţara ca lăcustele ori ca o armată de invazie şi se dezvoltă, sub protecţia guvernului, un fel de brigandaj oficial.

Ş-apoi se mai zice că la toate relele din ţară reacţiunea e de vină. E în adevăr regretabil că lipseşte un partid reacţionar; un partid adică cu destule mijloace şi destulă înrâurire ca să readucă trecutul, cam necioplit în felul lui, dar sănătos şi vrednic.

Spună oricine dintre contemporanii ce ţin minte ziua de alaltăieri dacă, în timpul adevăratei reacţiuni, s-a vândut vreunui om averea pentru neplată de bir sau dacă era cu putinţă măcar una ca aceasta?

Altfel acum. Pe lângă sechestre, se-ntâmplă omoruri chiar cu ocazia împlinirilor.

O foaie din Târgovişte ne spune că o biată femeie, pentru o dare de 10 franci pretinsă cine ştie sub ce titlu, a fost bătută de un perceptor şi că a murit din acea bătaie. În Bucureşti, o altă femeie, scutită de-o amendă comunală de 5 franci, a fost bătută de perceptor pentru ea. De la birjari se sechestrează trăsurile, adică instrumentul lor de muncă, scutit de lege. Înainte-ne avem 8 chitanţe de dări împlinite, tăiate dintr-un registru *à souche*, fără nicio iscalitură şi fără ca numărul din roluri să fie trecut.

Şi-n acelaşi timp în care agenţi fiscali ucid oamenii şi lumea ţipă de sărăcie, de neputinţa de-a suporta atâtea misiuni în străinătate, atâtea pensii reversibile, atâtea răscumpărări, atâta lux guvernamental şi atâta brigandaj parlamentar, în acelaşi moment foile oficioase ne spun că finanţele merg bine, că mai trebuiesc câteva zeci de milioane pentru poduri peste Dunăre şi pentru noi linii de căi ferate şi o gară centrală la Bucureşti, pentru tinerimea elegantă, ce vrea să economisească banii de birjă pân'la gara Târgoviştei.

Apoi, deie-ni-se voie, sub vestita reacţiune, în trecutul cel odios, omul cu car, cu boi, cu pământ plătea un galben pe an şi atâta tot. Nici chiar darea aceasta, cât de mică, nu se repărţea în mod nedrept. Satul se aduna, făcea cislă, plătea fiecare după averea lui, vornicul aduna banii şi – fără leafă şi fără remiză – îi ducea cinstit la sămeşie.

Nici hoţii, nici bilete *à souche* fără iscălituri, nici perceptori, nici nimic.

Văzând oare mizeriile de acum, nu avem cuvânt să spunem că e epoca noilor fanarioţi?

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Zi cu zi se adaugă greutăţile asupra ţării şi, cu toate acestea, populaţia producătoare n-a primit *nimic în schimb* cu aceste greutăţi. Tot plugul lui Mircea Vodă brăzdează acest nefericit pământ şi, pe când, după vechile aşezăminte, ţăranul nu datorea pentru pământ şi păşune decât 12 zile pe an şi aducerea unui car de lemne de Crăciun, astăzi guvernul decretează ca măcar 2 zile pe săptămână să fie ale ţăranului. Toată diferenţa între munca celor 12 zile ale codului consuetudinar şi munca actuală a ţăranilor o înghit clasele de mijlocitori, căci ţăranul acum stă mai rău decât înainte.

Şi-n asemenea condiţii detestabile, când vedem producătorul tot atât de incult, însă cu mult mai sărac decât sub regimul vechi, când se constată că însăşi constituţia fizică a poporului nostru degenerează, că nu numai nu mergem înainte, dar, prin degenerare, pierdem şi *posibilitatea* progresului, tot atunci limbuţi lustruiţi, închinători de vorbe, ne spun zilnic pe zeci de coloane ce imense progrese ar fi făcut România.

(*Timpul,* 13 iulie 1882)

(Urmare din pag. 1)

Evident, nu la asta se gândea dumnealui partidul (îl scriu cu literă mică, pentru a nu putea fi acuzat de nostalgie…), dar efectul acesta era. Iar ca dovadă extremă, invoc ştirea, probabil bine teoretizată (din punctul de vedere al păguboasei eficienţe globale, ba chiar şi locale, corporaţie cu corporaţie), cum că în mai multe ţări se discută despre introducerea venitului minim garantat încă de la naştere şi chiar se fac paşi concreţi în direcţia aceasta. Pentru că societatea îşi permite, pentru că roboţii produc (mărfuri, desigur) mult şi ieftin, fiecare nou-născut va primi un… un... *salariu* nu-i pot zice, nici *pensie*…, un *venit* lunar, un fel de *rentă viajeră* picată din cer, suficientă pentru a trăi fără să mai muncească vreodată. Deci, şi fără să mai înveţe. Să facă, în schimb, ce?!... Presupun că minţile (i)luminate ale planetei au răspuns la întrebarea aceasta, la întrebarea cum vor arăta „bursierii perpetui" în adolescenţă, la maturitate, la bătrâneţe – dacă o vor apuca, pentru că plictiseala şi sentimentul inutilităţii ucid mai abitir ca orice boală. S-o fi gândit cineva că, în locul unei societăţi de bursieri lunatic-vegetali (mi-e greu să mi-i imaginez altfel), homunculi docili (poate că aici este miza...), este mai sănătos să păstrăm o societate în care meseria de cititor de contoare – aici, reprezentant al tuturor meseriilor care au dispărut şi care vor mai dispărea, de dragul eficienţei (finalizate în profit, mai prin apropiere sau mai pe sus, uneori foarte sus, prin norii billgateşilor pe care, uneori, abia îi bănuim) să rămână în nomenclator? Iar dacă s-a gândit, a avut şi îndrăzneala să o spună? Mă tem că întrebările de genul acesta vor rămâne retorice, dar vă previn că… cititori de contoare suntem cu toţii, de la sudori la funcţionari publici, de la doctori (în ciuda pandemiei) la poliţişti (*Idem…*), de la şoferi şi piloţi la avocaţi şi profesori. Inteligenţa artificială, imprimantele 3D, camerele de luat vederi, telefoanele deştepte, conectivitatea şi ce-o mai urma le vor face şi desface pe toate, infailibil, repede şi ieftin, deci eficient, puse la treabă de inconştienţă şi lăcomie.

Nu vor putea să se bucure de viaţă, dar asta e o mare inutilitate…

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Schimbarea la faţă a Europei (V)

Sinucigaşa secularizare

Horia BĂDESCU

Trebuie s-o spunem deschis: adevăratul motiv al declinului culturii occidentale este îndepărtarea de elementul fondator al ei, liantul secular – creştinismul. Europa a fost şi a rămas creştină, chiar şi pentru aceia care îi refuzau dimensiunea transcendentă, retrasă în *tenebrele inconştientului* lor, după vorba lui Mircea Eliade. Istoria continentului a purtat mereu în sine mitul comunităţii de valori morale şi culturale de la *Respublica Christiana* la *République des Lettres* din secolele 17-18, despre care vorbeau Dominique Hamon şi Ivan Serge Keller, comunitate din care creştinismul şi valorile sale sunt parte inextricabilă, dincolo de toate derapajele de conduită ale administraţiei clericale. Europenii nu pot să renunţe la milenara lor genetică sufletească, forjată de vieţuirea în şi cu transcendenţa, fiindcă efectul îndepărtării de ea se face vizibil în golirea de sens, în derapajele morale, în formalizarea excesivă a societăţii contemporane. Lepădarea de sacru se reflectă în slăbiciunea reacţiei europenilor faţă de contenciosul ciocnirii cu o civilizaţie profund militantă în dimensiunea ei religioasă, precum Islamul, şi, deopotrivă, în falia interioară, în vidul care se aşază între fiinţa şi existenţa civilizaţiei europene.

Într-unul dintre eseurile publicate în deja amintitul volum *Dacă Orfeu,* constatam absenţa unor răspunsuri valabile ale contemporaneităţii la întrebările pe care omul şi le-a pus dintotdeauna: *Cine suntem? De unde venim? Unde mergem?* „Răspunsuri pe care fiinţa omenească în umanitatea ei le dă provocărilor existenţiale, pentru că ştim prea bine că a fi şi a exista nu e acelaşi lucru şi, în acelaşi timp, provocărilor lumii în care se consumă această existenţă. Căci existenţa noastră nu e lipsită de provocări. Nici lumea noastră: lumea în care Caliban i-a urmat lui Lucifer, lumea în care secolului terorii ideologice şi crimei i-a urmat cel al mârlaniei şi ipocriziei. O lume în care prostia, deriziunea, cinismul, retorica găunoasă sunt mai agresive decât oricând. Mai mult ca oricând, *umanitatea* omului, sacralitatea sa, în sens ontologic, dar şi, şi mai ales, în sens axiologic, e pusă între paranteze. Un imens hohot de râs batjocoritor, un tsunami de zeflemele mătură această lume a tuturor posibilităţilor şi virtualităţilor, această lume în care suntem pe cale să jucăm zaruri cu oasele zeilor şi să zugrăvim cu scuipat catedralele. Suntem în plin spectacol de marionete. Trăim în plin carnaval, numai că îndărătul măştilor ceea ce se ascunde e bestia umană. Mai mult ca oricând, suntem pe cale de a ne pierde sufletul."

La întrebările de mai sus, cărora Douglas Murray le adaugă o altă treime: *Ce caut eu aici? La ce serveşte viaţa mea? Mai are vreun scop în afară de ea însăşi?*, „pentru vest-europeni răspunsurile par a se fi consumat". Cum afirma filosoful german Jurgen Habermas, citat de Murray, „Epoca modernă, luminată, nu a reuşit să găsească un înlocuitor potrivit pentru modul religios de a face faţă ritualului de trecere final, care pune capăt vieţii". Şi nu doar acestuia! Tăcerea care se întinde în jurul afirmaţiei lui Habermas, remarca Murray, care ar merita o amplă dezbatere, poate decurge şi „din conştienţa nihilismului existenţial care reprezintă baza societăţii noastre" (nihilism în care a excelat compatriotul nostru Cioran!), dar pe care „s-ar putea să-l găsim stânjenitor". Iar dacă, spune el, putem constata că „drepturile şi libertăţile noastre îşi au de fapt izvorul în credinţe pe care le-am lăsat în urmă, iar cultura drepturilor omului datorează mai mult crezului propovăduit de Iisus din Nazaret, decât, să zicem, celui al lui Mahomed", atunci pare de neînţeles cum „oameni deştepţi şi cultivaţi au părut să considere de datoria lor să nu sprijine şi să nu protejeze cultura în care ei înşişi crescuseră, ci, mai degrabă, s-o renege, s-o atace sau s-o submineze sub orice formă. În timp ce, în jurul nostru a înflorit un orientalism de tip nou. Poate că ne desconsiderăm pe noi înşine, dar suntem dispuşi să arătăm consideraţie cu totul ieşită din comun faţă de oricine altcineva."

Însă nu este nimic nou. Acest hipercriticism, pe care-l acuza Benda în deja pomenita *Trădarea cărturarilor,* această meteahnă a discursului *à rebours* şi a focurilor bengale ale retoricii, grefate deseori pe implicarea raţiunii în orizonturi străine acesteia, precum cele ale transcendenţei, acolo unde operează instrumentele intuiţiei şi pascalienele raţiuni ale inimii, are o veche tradiţie în gândirea europeană şi s-a însoţit în ultimele secole cu demersul ştiinţific, aducând în dezbatere argumente care operează la nivelul realităţii, nu al realului, demontând argumentele prin care gândirea metafizică, credinţa dădeau răspuns întrebărilor despre om. Punând la colţ această „iluzie" a salvării vehiculată de „opiul popoarelor", cum era denumită religia în distopia comunistă, religie în numele căreia se făcuseră nenumărate atrocităţi. Numai că *gândirea* şi *raţionalismul* nu se arătaseră cu nimic mai „performante" în explicarea şi modelarea naturii umane, ba din contră, „îi împinseseră pe oameni să facă lucruri dintre cele mai negândite şi iraţionale", barbariile „luminatului" veac XX de neimaginat până atunci, precum nazismul, apărut într-unul dintre statele nucleu ale civilizaţiei europene, cu o cultură dintre cele mai importante ale lumii, Germania. O spune clar Basarab Nicolescu în *Transdisciplinaritatea-Manifest:* „Abolirea sacrului a condus la abominaţia de la Auschwitz şi la cele douăzeci şi cinci de milioane de victime ale sistemului stalinist. Respectul absolut al alterităţii a fost înlocuit prin pseudo-sacralizarea unei rase sau a unui om nou încarnat de dictaturile erijate în divinităţi."

Douglas Murray identificase drept factori decisivi în subminarea religiei darwinismul şi criticismul german. Ultimul, analiză doctrinară din spaţiul cultural de unde pornise şi istorica afirmaţie „Dumnezeu a murit!" şi unde avea să se nască „ciuma brună" şi, cel puţin ca idee, şi cea roşie. Aşa încât, la cunoscuta şi frecvent pusa întrebare: „Cum a fost posibil ca o asemenea cultură, cea mai sofisticată din punct de vedere artistic din întreaga lume, să devină cea mai barbară", explicaţia pe care o avansează britanicul mi se pare demnă de luat în seamă. „Întrebarea (zice el) este cu dus şi întors. Asta pentru că imediat apare posibilitatea ca tocmai cultura şi gradul de sofisticare să fi permis barbaria: nu cultura şi filosofia germane fuseseră contaminate de nazism, ci fuseseră tocmai cele care-l alimentaseră. Izvorul fusese dintotdeauna contaminat." Explicaţie gravă şi cu bătaie pe termen lung! Dacă Murray n-ar fi fost la fel de aspru şi de critic faţă de modul în care Marea Britanie gestionase criza migranţilor, aş fi fost tentat să socotesc explicaţia lui drept reacţia, poate îndreptăţită, unui britanic ai cărui înaintaşi luptaseră, cu preţul a milioane de victime, împotriva celor care dăduseră de două ori foc Europei, ultragiat de a-i vedea, acum, pe aceiaşi, principalii artizani ai angajării continentului într-o aventură cu final imprevizibil.

Revenind la fondul problemei, se poate observa că afirmaţia criticilor secularizării occidentale excesive, cum că societăţile vestice cu concepţii liberale chiar datorau câte ceva religiei din care se născuseră, a început să fie recunoscută. Ba, mai mult, adaugă Murray: „Tentativa de a pretinde că tot ce s-a practicat în Europa modernă este şi normal a primit lovituri repetate". Societatea occidentală, care alungase sacrul din existenţa sa, n-a reuşit să răspundă niciuneia dintre întrebările care frământă spiritul aceluia care se consideră om. Balanţa dintre umanitate şi animalitate a înclinat mai degrabă spre ultima. Măsura a fost înlocuită de exces, libertatea de libertinaj, iubirea de sexualitatea dezlănţuită şi de luxură, sărbătoarea ca moment al întâlnirii cu sine, al imperialităţii omenescului şi al autopsiei sufleteşti, a devenit o saturnalie continuă, cuvântul creator de lume şi umanitate, o vorbă meliţată în trăncăneala universală. Iar această sfâşiere între valorile fondatoare – pe care nu doar *tenebrele inconştientului* despre care vorbeşte Eliade, ci, în bună parte, şi subteranele subconştientului omului contemporan le găzduiesc şi le păstrează – şi presiunea societăţii secularizate sunt sursa majoră a schizofreniei de care suferă lumea modernă.

Pe bună dreptate, Murray avea să afirme că „un abis s-a căscat azi între viziunea secular-atee asupra lumii, general acceptată în cultura noastră, şi modul în care oamenii îşi trăiesc şi-şi percep viaţa". Iar dacă „persoanele ne-religioase nu sunt în stare să conlucreze cu sursa din care izvorăşte cultura lor, în loc s-o combată, e greu de întrevăzut o soluţie". Fiindcă, la urma urmelor, se întrebă el, „cât de mult poate supravieţui o societate după ce s-a desprins de ancorele care o ţineau conectată la sursele şi energiile ei fondatoare? Poate că suntem în plin proces de lămurire."

În cadrul deja amintitei conferinţe din 2015 de la Universitatea din Berna, cancelarul Angela Merkel, factorul determinant al nebuniei migraţioniste din acelaşi an, amenda cu un cinic realism atitudinea defensivă a europenilor în ciocnirea religioasă cu Islamul: „Ar trebui să fim noi suficient de curajoşi încât să spunem că suntem creştini, suficient de curajoşi încât să spunem că vrem să intrăm într-un dialog (dacă Islamul ar fi dispus să dialogheze! n.n.). Dar atunci, vă rog, să facem asta pe baza tradiţiilor pe care le avem – să mergem, din când în când, la câte o slujbă de rugăciune, să cunoaştem Biblia cât de cât şi poate chiar să ştim să explicăm ce reprezintă câte o pictură din biserică. Dacă-ar fi să cereţi cuiva din Germania să scrie vreo compunere despre ce semnificaţie au Cincizecimile, mă tem că s-ar dovedi că ştiinţa oamenilor despre creştinismul occidental nu e cine ştie ce. Şi să te plângi că musulmanii îşi cunosc mai bine Coranul – asta mi se pare destul de ciudat. Poate că o asemenea dezbatere ne va determina, câteodată, să ne gândim la propriile noastre rădăcini şi să mai acumulăm puţină cunoaştere în legătură cu ele." Doamna cancelar avea dreptate, fiindcă gura păcătosului adevăr grăieşte, dar, ca occidental curajos ce se află, ar fi trebuit poate să comenteze de ce, spre exemplu, Germania nu ceruse, dacă n-o făcuseră alţii, ca în tratatul de la Maastricht creştinismul să fie trecut printre valorile definitorii ale construcţiei europene? După cum, ne putem întreba, în numele aceluiaşi curaj reclamat de la concetăţenii săi, de ce, împreună cu ceilalţi politicieni, a permis trecerea sub tăcere a derapajelor grave care aveau să se producă la sfârşitul aceluiaşi an şi al anilor ce au urmat? Problema principală nu e afişarea curajoasă a propriei credinţe în confruntarea cu o altă cultură, ostentativă şi intolerantă, ci *de ce, cu ajutorul cui şi în ce scop se află aceea aici!?*

Dar ce dovadă mai peremptorie a degringoladei şi derapajelor gândirii şi culturii Europei Occidentale vreţi decât apelul disperat al papei Benedict al XVI-lea, citat de Murray, care îi implora disperat pe europeni să se comporte „ca şi cum Dumnezeu există", recunoscând că „unii oameni din ziua de azi nu sunt capabili să creadă şi că Biserica s-ar cuveni totuşi să se apropie cumva şi de ei". Apel de un dramatism cutremurător, care a făcut-o pe muribunda atee Oriana Fallaci să creadă în papa Benedict, chiar dacă nu credea în Dumnezeu, şi care mi-a amintit de fervoarea părintelui Steinhardt: „Chiar dacă mi s-ar dovedi că nu e adevărat, eu rămân tot cu Isus!"

→

Poezia *Gândirii*: Între încifrare şi revelaţie

Mihaela ALBU

Introducere: Epoca modernă, epoca dialogului ştiinţă-religie-artă

Căutării înţelesului Lumii, dar mai ales a devenirii ei şi a misterului mereu apropiat şi niciodată atins al Fiinţei Supreme care guvernează această Lume, încercărilor de decriptare a marilor întrebări despre om şi sensul vieţii lui pe pământ le-au fost închinate mii şi mii de răspunsuri.

Ştiinţă, religie, artă – trei domenii care par a fi despărţite, dar care se întâlnesc toate chiar în aspiraţia permanentă de a descifra miracolul existenţei şi de a înţelege sensul ei major. Este deja cunoscut că între primele două, dar şi între ele şi artă (aceasta înţeleasă în sensul general al cuvântului) apar în ultima vreme din ce în ce mai frecvent surprinzătoare (dar numai la prima vedere) apropieri; cu atât mai uimitoare cu cât sunt aduse în discuţie de oameni ai ştiinţelor exacte. A pune în contact primele două teritorii ale gândului şi ale fiinţei (cu extindere către planul manifestărilor artistice) înseamnă – într-o anume măsură – a încerca să aduci în lumină o serie întreagă de alte faţete ale adevărului care îşi aşteaptă descoperirea în modul nostru de a ne înţelege pe noi înşine şi de a ne cuprinde laolaltă cu lumea în care trăim, lume care – la rândul ei – se află într-o tot mai accelerată schimbare. Cu atât mai urgente sunt reflectările acestui dialog în zonele artei şi ale culturii, care, şi ele, au ceva (chiar multe) de spus despre noi, ori despre trecerea noastră pe acest pământ.

Despre o legătură „intimă" între religie şi artă scrisese la noi Nichifor Crainic în cartea primită cu mult interes datorită conţinutului ei şi abordării temei religioase de pe poziţii filosofice, *Nostalgia paradisului*. „Biserica umple în lume un gol spiritual; arta, un gol estetic" (1), mai spunea „providenţialul om" Nichifor Crainic. Aşa îl va numi mai târziu, analizându-i cărţile (*Puncte cardinale în haos, Nostalgia paradisului* şi *Ţara de peste veac*) Petru Ursache, acestea, spune prefaţatorul, „fiind înzestrate cu puteri mistice capabile să dinamizeze adâncurile sufleteşti şi să le solidarizeze în ideea ortodoxă şi naţională." (Prefaţa la *Puncte cardinale în haos*, Ed. Timpul, Iaşi, 1996, p. 6)

Ştiinţele se conduc după ceea ce pare a fi adevărul într-un moment dat.

Din perspectiva esteticianului Tudor Vianu, de exemplu, ştiinţele au un caracter specializat şi de aceea influenţa lor este limitată; în schimb, religia, filosofia şi arta au influenţe expansive, integratoare. (Tudor Vianu, *Filosofie şi poesie*, Ed. Enciclopedică, 1971, pp. I, II, 12, 13) Ele furnizează propriile răspunsuri şi dau iluzia dezlegării misterului. Etimologia latină a termenului *ştiinţă* ne conduce ea însăşi direct spre *cunoaştere*.

Alături de ştiinţele numite „exacte", filosofia, prin chiar conotaţia denumirii ei, vine cu *înţelepciunea* marilor gânditori, apropiindu-se de palpabil deopotrivă prin gând/aspiraţie şi raţiune.

De-a lungul timpului şi de-a latul istoriei gândirii şi înţelepciunii omeneşti, relaţia filosofiei cu poezia a cunoscut abordări diferite – de la ascendenţa şi primatul uneia sau al alteia până la simultaneitatea celor două modalităţi ale cunoaşterii. Indiferent de modul de abordare, şi filosofia, şi poezia ne conduc de fapt spre înţelegere, spre o permanentă aspiraţie de a înţelege neînţelesul lumii. Căci ceea ce depăşeşte gândirea şi înţelegerea noastră se materializează de fapt într-o aspiraţie permanentă către Divinitate.

O „întâlnire a extremelor" (am preluat formularea care a dat chiar titlul unui cunoscut volum al lui Solomon Marcus (2)) are loc tot mai frecvent şi mai natural în timpurile moderne. O ceruse la început de secol 20 (prin toate lucrările sale, dar îndeosebi în *Estétique*), Pius Servien, cel care era conştient că punea bazele „unei noi estetici ştiinţifice" şi îl aprecia pe Pascal pentru puterea acestuia de a „reuni forţele frumuseţii şi ale ştiinţei". Aşa cum singur afirmă, un punct de plecare în ceea ce priveşte dialogul ştiinţă–artă îl găsise aşadar în scrierile sale Pius Servien în clasificarea şi analiza celor două limbaje (ştiinţific şi liric) sau în analiza ritmului în poezia franceză. Şi Matila Ghyka insista pe relaţia număr (ştiinţă) şi poezie, arătând că „ritmul şi numărul erau concepte asociate în antichitatea greacă şi rădăcina etimologică *rhein* (a curge) din *rithmos* şi *arithmos* era aceeaşi, val, curgere de accente sau de monade." (3)

Despre cele două tipuri de gândire şi deci de înţelegere a lumii, despre relaţia omului cu Fiinţa supremă, într-o interpretare filosofică directă (ce pleacă de la marile filosofii ale lumii) ori îmbrăcată în haine lirice de amplă meditaţie vom găsi referire şi la alţi scriitori-gânditori români (chiar dacă nu preponderent teoretizate), cum au fost – într-o epocă, Mihai Eminescu, iar mai apoi Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu ş.a.

Gândirea şi *gândirismul* sau despre scriitorii „mijlocitori" dintre Pământ şi Cer

Intenţionăm în cele ce urmează să ne oprim cu deosebire asupra unui fenomen cultural care a fost interzis ori prezentat distorsionat în perioada comunistă, un fenomen cultural care a umplut un gol spiritual în epocă, gol ce pornea dintr-o imperioasă nevoie de Dumnezeu şi de credinţa creştină. Este vorba despre curentul cunoscut sub denumirea de „gândirism", iniţiat şi promovat de un mănunchi de scriitori din jurul revistei *Gândirea.* (4) Esenţa acestei generaţii poate fi definită şi prin ştiinţa şi arta de a scrie o literatură/poezie în care fiorul mistic să se altoiască şi să se împletească armonios cu tradiţia, cu tot ceea ce reprezentau pentru ei trăsăturile de autenticitate românească. (5) „Terorizat de evenimentele istorice, geniul neamului românesc s-a solidarizat cu acele realităţi vii pe care istoria nu le putea atinge: Cosmosul şi ritmurile cosmice. Dar strămoşii Românilor erau deja creştini, în timp ce neamul românesc se plăsmuia între catastrofe istorice. Aşa că simpatia faţă de Cosmos, atât de specifică geniului românesc, nu se prezintă ca un sentiment păgânesc – ci ca o formă a spiritului liturgic creştin", scotea Mircea Eliade în evidenţă specificul spiritualităţii româneşti. (Mircea Eliade, „Destinul culturii româneşti" în *Destin,* Caietul 6-7, august 1953, p. 27)

Fondarea *Gândirii* se leagă de perioada imediat următoare înfăptuirii României Mari. Este momentul în care, într-un peisaj socio-politic generos, se instituie un climat general de efervescenţă creatoare – o abundenţă şi o diversitate de nume (de scriitori sau de reviste), un climat spiritual nou, axat pe un ideal de căutare a identităţii artistice şi a unui specific românesc. Aşadar, într-un astfel de peisaj se distinge dintru început o revistă şi o „generaţie" de scriitori din jurul acesteia. Publicaţia a fost fondată de scriitorul Cezar Petrescu şi gazetarul D.I. Cucu, alături de Gib Mihăescu, şi a apărut iniţial la Cluj (1921), mutându-se apoi la Bucureşti. În paginile noii reviste se vor strânge nume de notorietate, ca Lucian Blaga, Nichifor Crainic, Adrian Maniu, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Dumitru Stăniloae ş.a. Sunt scriitori cu individualitate creatoare proprie, dar ceea ce îi va uni pe toţi cei care vor semna în *Gândirea* va fi înscrierea deliberată sub semnul tradiţiei, dar şi sub semnul specificului religiei ortodoxe. În formularea celui care va deveni mentorul şi directorul revistei, Nichifor Crainic, „artistul gândirist este un mărturisitor al neamului întru Dumnezeu, un mijlocitor între pământ şi cerul nostru, între noi şi arhetipul de frumuseţe, de perfecţiune." (Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos,* ed. I, *Ortodoxie şi Etnocraţie*, 1936, p. 157)

→

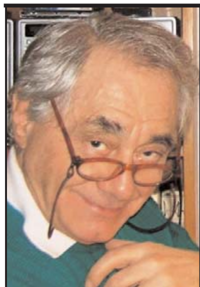
Straniu apelul papal într-o Europă în care, remarcă britanicul, „una dintre cele mai puternice – dacă nu cumva cea mai puternică – surse de energie o dădea spiritul religiei continentale".

Aşa încât, în contextul pe care politicienii europeni actuali l-au creat, repet, fără acordul popoarelor lor, ciocnirea civilizaţională apare ca o bătălie în care europenii luptă aproape cu mâinile goale, după ce şi-au aruncat, cu bună ştiinţă, armele. O societate care şi-a renegat rădăcinile religioase, care şi-a minimalizat sau chiar renegat valorile culturale, care manifestă un masochism de neînţeles în a se umili şi victimiza, pentru culpe care aparţin istoriei, drastică, radicală cu sine şi tolerantă până la exces cu derapajele, uneori abominabile, ale noilor veniţi, nu poate avea câştig de cauză în faţa unei religii militante, intolerantă cu orice atingere a simbolurilor sale sacre (Occidentalilor le e greu să înţeleagă că dacă, în numele „libertăţii de exprimare"(!?), creştinismul le-a permis să-şi bată joc de Iisus, Islamul nu va permite niciodată blasfemierea profetului Mahomed!) şi a unei culturi intransigente, închisă asupra valorilor şi cutumelor sale, enclavizată, bantustanizată de bună voie, prea puţin sau deloc dispusă la ajustări sau cesiuni care să permită armonizarea. Ideea – fie exprimată deschis de reprezentanţi ai lumii musulmane sau, cum am văzut, uneori chiar de politicieni europeni, fie subiacentă manifestărilor imigraţiei în spaţiul social – ar fi aceea că viitorul continentului aparţine din ce în ce mai puţin aborigenilor europeni. Nu chema în 2016, ministrul german de Finanţe, Wolfgang Schäube, la crearea unui „islam german"? Nu cita marea şi intransigenta jurnalistă italiană Oriana Fallaci, în *Mânia şi orgoliul,* un istoric al Islamului care în cadrul unui sinod ţinut la Vatican în 1999 avertiza: „Prin democraţia voastră vă vom invada; prin religia noastră vă vom domina." şi, deopotrivă, declaraţia „halucinant-premonitorie" făcută în 1974 la ONU de către fostul preşedinte algerian Houari Boumedienne: „Într-o bună zi, milioane de bărbaţi vor părăsi emisfera sudică a planetei şi vor da buzna în emisfera nordică. Dar nu ca prieteni. Pentru că vor da buzna ca să o cucerească şi o vor cuceri populând-o cu copiii lor. Victoria va fi a noastră şi va lua naştere din pântecele femeilor noastre." Ai impresia că citeşti raportul prin care CIA descria în 2005 *en detail* pandemia Covid-19 din 2020! Ce rost mai au atunci recunoaşterile târzii asupra stării de fapt ale unor oficiali europeni precum Koen Geens, ministrul belgian al Justiţiei, care, în aprilie 2016, avertiza în faţa Comisiei speciale pentru Justiţie a Parlamentului European că, foarte curând, musulmanii aveau să-i depăşească numeric pe creştinii din Europa, şi că „Europa nu e conştientă de acest lucru, dar asta-i realitatea"? Şi va fi din ce în ce mai puţin conştientă, graţie rapidei contaminări de către ideologiile „progresiste" şi neomarxiste, care afluează de peste ocean. Un proces care l-a determinat pe Pascal Brukner să afirme recent: „Singura identitate încă autorizată pentru albi este identitatea penitenţei".

(Va urma.)

Homo sapiens

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

La cursul de limba suedeză ne-am împrietenit cu un tânăr libanez, băiat chipeş, calm şi politicos, fost student la Beirut. Într-una din zile, la *cafeteria,* ne-a povestit mica lui istorie: a trebuit să-şi părăsească ţara fiindcă a refuzat să ia puşca împotriva musulmanilor. „Sunt considerat un duşman de către musulmani şi un trădător de către creştini. Fratele meu mai mare a fost ucis de elevii lui. E absolut de neînţeles tot ce s-a întâmplat cu noi. Am fost luaţi de un val de nebunie, de o absurditate demenţială. La început am crezut c-ar fi doar un joc. Şi apoi, ne-am dat seama deodată că acest joc ucide. Aberaţia, ura, violenţa au cuprins spiritele. Am văzut oameni omorându-se unii pe alţii, ca nişte fiare sălbatice. Oameni care, cu câteva săptămâni înainte, îşi luau gustarea în acelaşi bistrou şi ciocneau aceleaşi pahare de „petit blanc". De necrezut, pur şi simplu îngrozitor. Am reuşit să rămân lucid, dar mi-a fost tare frică fiindcă nu era posibil să stai deoparte. Trebuia să mă feresc de-ai mei, la fel ca de ceilalţi. Trebuia să mă strecor printre linii, între două focuri. Cu ajutorul unui musulman, da!, un musulman care lucra pentru o ambasadă, am reuşit să trec prin trei controale palestiniene şi să mă sui într-un avion care pleca în Cipru. După sosirea mea aici, în Suedia, am auzit că părinţii mei au reuşit şi ei să fugă în Cipru. Dar nu e nimic precis, doar vorbe, zvonuri. Au trecut câteva luni de când aştept o scrisoare, o telegramă, un cuvânt."

(Stockholm, noiembrie 1976)

Moscova, Muzeul Puşkin. Pentru prima dată văd, în realitate, nu în albume, câteva tablouri celebre: Van Gogh, Gauguin, Matisse. În faţa unei pânze de Bonnard, imensă cât un perete (culegători de fructe), luminoasă şi odihnitoare explozie de verde, viaţa capătă alte contururi. Dacă de mici copii am deschide ochii asupra unei lumi de culori ca acestea, am deveni alţii decât ceea ce suntem.

Alături, aproape vizavi de Muzeu, se afla una dintre cele mai mari şi mai frumoase biserici ale Moscovei: catedrala Mântuitorului. Acum n-a rămas decât o groapă din care ies aburi, ca dintr-o uzină subterană. Cel puţin aceasta este impresia când treci pe strada muzeului. Catedrala a fost dărâmată şi în locul ei s-a amenajat ştrandul cu apă caldă în aer liber, faimosul „ştrand de iarnă". E o mare realizare apreciată de localnici, dar aburii amintesc infernul.

(Ianuarie, 1968)

Mama avea 83 de ani când ni s-a plâns de o foarte dureroasă, insuportabilă, criză abdominală. Am chemat Salvarea. La spital s-a constatat că motivul era o gravă hernie, o rupere a diafragmei care strangula stomacul.

Scenă dramatică: cu şorţul plumbuit pus pe piept, am fost admis în cabinetul radiologic şi am putut vedea mişcările dezordonate ale diafragmei rupte, un fel de dans macabru în cavitatea abdominală. Diagnosticul era clar. În schimb, soluţia era problematică: o intervenţie chirurgicală la vârsta Mamei, 83 de ani... După ezitări, consultări şi analize mai amănunţite, un medic argentinian, Alfonso Civalero, s-a oferit să încerce operaţia.

Rezultatul? Mama a mai trăit, mult şi bine, fără să se mai plângă o singură zi de dureri abdominale!

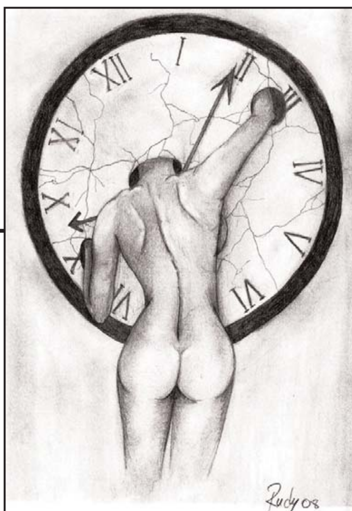
...Epilog. Trecuseră peste zece ani de la această întâmplare, când, după ce am suferit şi eu o simplă operaţie la un picior, operaţie banală, dar cu urmări neplăcute, m-am programat la o clinică nou înfiinţată în oraş, cu intenţia de a consulta un chirurg. Şi – „hazardul potriveşte bine lucrurile", spun francezii – la clinică am fost îndrumat spre cabinetul doctorului... Alfonso Civalero. Era la vârsta pensionării, părăsise spitalul şi mai lucra câteva ore pe săptămână, dând consultaţii pre- şi post-operatorii. Şi-a amintit de operaţia prin care a salvat viaţa Mamei mele, de ezitările colegilor săi chirurgi şi, din vorbă-n vorbă, a evocat refugiul în Suedia după un şir de evenimente violente în ţara sa.

– Şi nu v-aţi mai întors în Argentina?, l-am întrebat.

– Definitiv, nu! Am fost doar de două ori, câte trei luni, cu rolul de consilier în chestiuni de organizare medicală şi, în special, în chirurgie.

– De ce doar trei luni, de ce nu şase luni sau chiar mai mult?

– Pentru că în Argentina există riscul de a fi corupt...

Apariţia doctrinei gândiriste, puse sub auspiciile ortodoxiei şi ale tradiţionalismului, nu este întâmplătoare, dacă luăm în consideraţie aspectele socio-politice ale începutului de secol 20, „criza morală" prin care trecea societatea (nu numai românească!), proliferarea marxismului cu consecinţe grave în inducerea unei concepţii ateiste despre lume şi viaţă tineretului universitar. Generaţia de creatori reunită în jurul *Gândirii* va lupta astfel pentru „readucerea lui *Iisus în Ţara mea*" (6) şi implicit pentru „încreştinarea intelectualităţii noastre", arăta Gh. Vrabie, primul monograf al mişcării, în volumul *Gândirismul* (Ed. Cugetarea, f.a., p. 74)

Este momentul în care, aşa cum va scoate în evidenţă Gh. Vrabie, este nevoie de „încordarea omului de a se smulge, de a evada din carcera pozitivismului spre orizonturi tainice ale lumii, spre divinitate", acesta fiind „singurul climat ce convine lui şi sufletului omenesc în genere." (*Op. cit.*, p. 91)

Deşi originali şi diverşi în activitatea creatoare, scriitorii care au colaborat la *Gândirea* s-au reunit sub aceleaşi trei axe – aşa cum adesea se va observa în analiza fenomenului cultural respectiv –, acestea fiind „mitul sângelui" (tradiţia), autohtonismul şi ortodoxismul. Aşadar, locul important şi repede stabilit al grupării gândiriste în spaţiul cultural românesc s-a datorat, aşa cum tot monograful revistei îl sublinia, acestui „ideal comun al unor suflete logodite cu *neamul* şi *Dumnezeirea*". (*Ibidem,* p. 77, s.n.) Scriitorul trebuie să fie un „mijlocitor" între Dumnezeu, izvor al frumuseţii, şi „inima neamului care aspiră după ea". Aceasta era menirea pe care i-o cerea Nichifor Crainic creatorului român. Având o certă autoritate de mentor şi teoretician al orientării sub care îşi înscriseseră creaţia mari scriitori, autoritate consfinţită şi prin eseurile publicate în paginile revistei şi adunate în trei volume (7), Nichifor Crainic îşi pune propria poezie sub semnul ortodoxismului, altoit în multe poeme pe tradiţiile folclorice vechi, o poezie în majoritate de înaltă spiritualitate, direcţionată pe două orientări majore.

În definirea şi observarea lor, vom lua ca puncte simbolice două versuri ale aceluiaşi Nichifor Crainic din poezia *Iisus prin grâu*: „Şi-*nomenea* dumnezeirea/ Şi *îndumnezeia* pe om."

Sunt aici cuprinse două orientări care pot fi dezvoltate în cele două teme majore ale poeziei gândiriste, după cum urmează:

„Înomenirea" lui Dumnezeu, *umanizarea ortodoxiei,* tendinţă care îşi are rădăcinile în literatura scriitorilor gândirişti (Crainic, Voiculescu, Blaga, Pillat) hrănite de seva ortodoxismul nostru folcloric. „Personalitatea Mântuitorului, cu taina covârşitoare a Dumnezeului *înomenit* pe care o închide în ea, rămâne izvorul inepuizabil al inspiraţiei artistice şi culmea inaccesibilă, mai presus de orice imagine din câte au încercat să ne sensibilizeze" (8), o va exprima şi direct (în eseuri) Nichifor Crainic, nu numai sub metafora poeziei.

Nichifor Crainic şi poezia „înomenirii" lui Dumnezeu. Ideolog al curentului literar înfiripat în jurul revistei, după cum am mai amintit, dând direcţii şi orientând tematic, prin eseurile sale, Nichifor Crainic este în acelaşi timp şi poetul care continuă calea poeziei tradiţionaliste printr-o „autohtonizare a religiei creştine, cultivând un filon folcloric ce nu exclude nici panteismul, nici păgânismul." (Aureliu Goci, Postfaţă la Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, Timpul, Iaşi, 1996, p. 151) Acest prim aspect al creaţiei sale a fost adesea observat de critică. Dumitru Stăniloae, de exemplu, cu autoritatea-i cunoscută, remarca faptul că „creştinismul lui Nichifor Crainic nu se reduce la preceptele teologice învăţate din Evanghelie şi din cărţi, ci e un *creştinism manifestat în practicile şi datinile poporului român, care şi-a păstrat autenticitatea lui neslăbită şi nealterată în satele noastre.*" (Dumitru Stăniloae, „Poezia creştină a lui Nichifor Crainic", Prefaţă la vol. *Şoim peste prăpastie,* Edit. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1990, p. 7) În „şesurile natale" (9), din care provenea fiul de ţăran (ajuns cu studii la Viena, apoi la o catedră universitară şi pe scaunul de academician), datinile străbune, comuniunea om-natură, natura însăşi reprezentau esenţa vieţii omului pe pământ şi de aceea prezenţei lui Dumnezeu în toate câte sunt îi aduce poetul „prinos" şi îi compune versuri de laudă: „Întâiul gând ţi se cuvine Ţie/ Putere creatoare." (*Prinos*).

Astfel, „înomenirea" lui Dumnezeu (şi e de subliniat ineditul termenului poetic!), chipul divinităţii văzut în toată creaţia sa face ca pământul, „întreaga natură cosmică" să fie percepută de Crainic – în interpretarea părintelui Stăniloae – ca „un rai potenţial în care a aşezat Dumnezeu neamul omenesc". În *Iisus prin grâu*, poetul, la „înserare", aspiră să-l vadă pe Fiul lui Dumnezeu – sub *specie aeternitatis* – mergând din nou printre oameni, „înomenit", „gustând prietenia", vorbind „cu vorbă dulce" şi lăsând „o urmă luminoasă" pe pământ. În *Puncte cardinale în haos* insistase pe „vecinătatea dumnezeiască" şi pe „voinţa primordială din care izbucnesc înălţările şi se încheagă capodoperele nobleţei omeneşti. În ea e Dumnezeu, reflectat ca soarele în fundul mării." (10) Nu este întâmplător nici faptul că Nichifor Crainic a tradus din Rilke, propunând pentru versiunea românească a unui volum titlul *Povestiri despre bunul Dumnezeu.*

Ca un laitmotiv, nostalgia după vremurile mitice în care „Sân Petru şi Moş Dumnezeu" veneau printre noi ca „oaspeţi omeneşti" apare adesea sub diverse variante. Astfel, Paradisul pierdut este pentru poet acel timp al „înomenirii" divinităţii, acel timp în care, cum scrisese şi Eminescu în basmul său, „Dumnezeu călca încă cu picioarele lui sfinte pe pământ". La Nichifor Crainic, în *Terţine patriarhale*, dorul de timpul acela inocent, în care „Sân-Petru şi Moş Dumnezeu" (11) râdeau („dulce") „de neştiinţa noastră pământeană", se transformă într-un adevărat lamento. Istoria omului este desfăşurată în poezia sa de la vremea în care oamenii „mici, se înfăşurau în minunile divine", la cea când „cununa nemuririi, vestejită,/ Mi-ai desfoiat-o, Doamne, de pe cap" şi până la „căderea" mitică pentru care poetul aduce slavă („Atunci – mărire Ţie! Am căzut"). Era timpul în care – odată cu căderea – Omul a primit viaţa, împreună cu „voinţă, trudă, vis şi libertate". Astfel, viaţa trăită pentru creaţie, viaţa fiecăruia este înţeleasă ca fiind nu altceva decât multiplicarea infinită a lucrării lui Dumnezeu („În braţul meu eşti, Doamne, şi lucrezi/ Şi-n truda mea, cu mine laolaltă,/ Te bucuri sângerând ca să creezi." Şi de aceea, „înomenirea" lui Dumnezeu continuă în toţi oamenii, „în fraţii mei, în faurii vieţii", aşa cum va scrie poetul în continuare.

→

Homo sapiens

Volumele lui Nichifor Crainic (*Ţara de peste deal, Şesuri natale* şi *Darurile pământului*) sunt văzute, pe bună dreptate de către Petru Ursache, prefaţatorul volumului *Puncte cardinale în haos* (1996, p. 6, s.n.), într-o reală coerenţă, într-un ansamblu care „definitivează un sistem imagistic profund original din perspectiva frumosului teologic: şesurile, râul, ţara, astrele, lumina, munţii, codrii apar ca simboluri sacre: ele reprezintă semne ale divinităţii ce se lasă a fi ghicită în formele sensibile ale naturii".

Poezia lui Lucian Blaga: confluenţa umanului cu divinul. Un „ortodoxism de natură populară", cu un Dumnezeu familiar, apropiat de om, credinţele vechi, precreştine (sau paleo-creştine) făcându-şi simţită adesea prezenţa, vom întâlni şi la Blaga. Din mitul folcloric, dintr-o ortodoxie care nu a intrat în conflict cu credinţele păgâne, Blaga gândeşte, simte şi scrie o poezie în care dezvăluie, aşa cum observa printre primii cercetători ai operei sale, Gh. Vrabie, „o divinitate care invadează în noi în *sensul unei confluenţe a umanului cu divinul".* (Gh. Vrabie, *op. cit.*, p. 227, s.n.) „Sunt beat de lume şi-s păgân", va afirma el în *Lumina raiului* din primul volum, *Poemele luminii.*

În studiul intitulat *Spiritualităţi bipolare,* filosoful-poet semnala, pe de o parte, „orientarea spre transcendenţă" a spiritualităţii creştine, „transcendentul absolut" care, chiar în contact cu omul, rămâne totuşi „inaccesibil înţelegerii acestuia", dar şi aspectul „foarte concret" al doctrinei creştine, „sâmburele mesajului creştin", cum îl numeşte el. Acesta constă în aceea că „dumnezeirea s-a plimbat în carne şi oase printre oameni în persoana lui Iisus, adică ideea că eternitatea a despicat vremelnicia ca o pană, făcându-se vizibilă." (Lucian Blaga, *Trilogia culturii,* Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, 1944, p. 177)

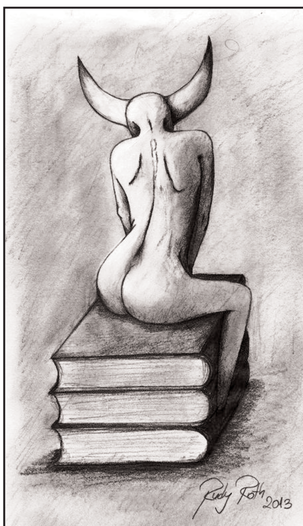
De aceea, Blaga inserează uneori în poezie motivul divinităţii ca existenţă apropiată celui inocent: „Când eram copil (12) mă jucam cu tine/ şi-n închipuire te desfăceam cum desfaci o jucărie", dar, odată cu pierderea ingenuităţii, poetul (omul) îl pierde pe Dumnezeu „pentru totdeauna" într-o contopire cu universul înconjurător – „te-am pierdut pentru totdeauna/ în ţărână, în foc, în văzduh şi pe ape". (*Psalm*) Astfel, Dumnezeu nu e numai „înomenit", ci identificabil în Creaţia sa, ascuns în natură, „mocnind sub copaci" (*În munţi*). Paradoxal însă, fiind peste tot şi în toate, divinitatea pare a se ascunde, iar în încercarea de dialog, în zbaterea căutării, poetul constată că aceasta nu-i mai răspunde, devenind „muta, neclintita identitate" care nu mai cere „nici măcar rugăciunea" (*Psalm*). Toată ruga înălţată se dovedise, de altfel, inutilă şi pentru cei îndrituiţi să se roage pentru oameni, călugării, cei care, în lumea marcată de cântecul sfârşitului (de „cântecul de lebădă" venit „din cer"), „şi-au închis rugăciunile/ în pivniţele pământului. Toate-au încetat/ murind sub zăvor" (*Din cer a venit un cântec de lebădă*). Omul-creaţie, omul-copil al Celui de Sus se raportează totuşi permanent la cel care i-a dat viaţă, la cel care „l-a semănat între brazdele lumii." (*Învierea*)

Vasile Voiculescu şi „sistematizarea stilului ortodoxist". Deşi îl consideră pe Voiculescu poetul care „a reuşit să sistematizeze cel mai bine stilul ortodoxist", Nicolae Manolescu („Metamorfozele poeziei", în *Poezia română modernă*, p. XLVII) îl percepe totuşi ca pe un poet fără trăire autentică, cu o poezie îndelung meşteşugită (13), un tradiţionalist „nu de substanţă, ci de stil". În acest univers artificial (din perspectiva lui Manolescu), îngerii „devin nişte locuitori banali ai satelor şi ai câmpurilor." Ori, din contră, tocmai apropierea şi coborârea către concretul universului perceptibil omului sunt motivele poetice care ne fac să înţelegem această „banalitate" cu sensul de *înomenire* a întregii creaţii divine. „Prin mijlocirea îngerilor se pune omul în legătură cu Dumnezeu", va arăta Călinescu. La acuza că poezia voiculesciană (sub acest motiv literar) ar fi fost influenţată de Blaga sau Rilke, Călinescu dă replica, subliniind că „îngerii lui Voiculescu sunt autentici". Motivul revine frecvent, poetul e obsedat de aceştia, „râvnea" să ajungă printre ei: „Nu te mai faci înger, cum râvneai odată" (*Înger animat*) şi îi simte familiari: „L-am cunoscut de cum l-am zărit" (*L-am lăsat de-a trecut*).

În universul în care şi un plop slăveşte Creaţia – „îşi nalţă foişorul de frunze în vânt şi slavă" (*În vie*) –, în care pământul îl aşteaptă „pe Domnul primăverii" şi-l întâmpină plecat, Iisus vine în lume odată cu întreaga natură trezită la viaţă, regenerată, reînviată – trimiterea la înviere fiind, desigur, subînţeleasă: „Iisus venea cu iarba. Şi sălciile-n vad/ Din bumbi de muguri proaspeţi îşi descheiau vestmântul/ Şi-n cale ploconite i-l aşterneau, plocad." (*Flori*)

În căutarea lui Dumnezeu sau aspiraţia către paradisul pierdut, neliniştea şi „îndumnezeirea" omului.

Într-o trecere în revistă a „poeziei noastre religioase" (în *Poesia nostră religioasă,* conferinţă rostită în limba germană la Universitatea din Zagreb, 4 iunie 1943), Nichifor Crainic insistase pe „taina covârşitoare a Dumnezeului înomenit".

Însă, chiar adus atât de aproape de om, chiar „înomenit", Dumnezeu rămâne „culmea inaccesibilă", iar taina creaţiei divine, în loc să fie descifrată, este mereu şi mereu sporită de „lumina" poeziei. Nu ne sugerase aceasta în mod poetic Blaga în celebrul său vers: „Eu, cu lumina mea, sporesc a lumii taină"? Cu cât poetul-om crede că se apropie cu lumina *artei* de misterul divin, cu atât înţelege că măreţia Creaţiei este inaccesibilă.

Sub acest aspect, aspiraţia, ca şi „întâlnirea" Omului cu divinul, dar şi cu filosofia căutării ori cu marile întrebări pe care şi le-a pus permanent fiinţa umană (reiterate mereu de scriitori) apar într-o Poezie care a creat tradiţie în literatura universală, dar şi în literatura română, pe lângă Nichifor Crainic, prin Vasile Voiculescu, Lucian Blaga sau Tudor Argezi ori Horia Stamatu.

„Dacă ar fi să căutăm un criteriu universal, pur omenesc, pernă moale pentru îndoielile şi nesiguranţele noastre de inşi singuratici, nu l-am putea lămuri decât în aspiraţiile primordiale şi obscure ale sufletului către izvorul transcendent al vieţii. Istoria culturilor omeneşti ne vorbeşte de existenţa în timp şi în spaţiu a acestor aspiraţii prin care sufletul năzuieşte la recunoaşterea de sine însuşi a lui Dumnezeu. E ceea ce se numeşte în termen teologic *necesitatea mântuirii."* Astfel exprima succint, pentru a dezvolta apoi, Nichifor Crainic căutarea Paradisului, zbaterea şi durerea celor „rămaşi-pe-dinafară" din cauza lipsei lui. (v. *Puncte cardinale în haos*, p. 85, s.a.)

„Îndumnezeirea nu se adaugă fiinţei ca un element cu totul exterior, heterogen şi fără aderenţă la structura sa reală, ci ea, rămânând, bineînţeles, în primul rând, rodul acţiunii harului dumnezeiesc, reprezintă în acelaşi timp şi dezvoltarea unei aptitudini fireşti a făpturii umane. Să nu uităm că adevărata stare a omului, regimul său ontologic primordial, în care a fost constituit de Creator era tocmai starea de *Dumnezeu creat;* conferită prin chipul şi asemănarea lui Dumnezeu din el; în afară de ea, omul nu mai este om; natura pură este o abstracţie. Iată prin urmare, că suntem obligaţi să ne îndreptăm tocmai spre aceste regiuni şi stări de adâncime ale fiinţei umane, atunci când vrem să-i cunoaştem esenţa sa autentică. /…/ Nu putem concepe omul în afara acestei relaţii esenţiale cu Dumnezeu şi în afara tensiunii cu Centrul inefabil al vieţii şi fiinţei sale", accentuase André Scrima. (*op. cit.*, pp. 118,119, ş.a.)

Concluzii

Viziunea apofatică este prin urmare o caracteristică a ortodoxiei (implicit a modului în care este gândită relaţia omului cu Dumnezeu de către scriitori ca Octavian Blaga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu. Desigur, ei nu o teoretizează (precum A. Scrima, Origen ori Grigore de Nyssa ş.a.), ei nu sunt teologi. O subînţeleg, o gândesc în tot ceea ce scriu pentru că acesta este specificul modului de a-L „raţiona" pe Dumnezeu ca un *mister impenetrabil cunoaşterii.*

Cu alte cuvinte, arta ţine în egală măsură de ştiinţă şi de religie; de matematică şi de filosofie, de spirit şi de materie.

Au demonstrat-o la noi scriitorii *gândirişti*, cei pe care ideologul grupării (Nichifor Crainic) îi numise fără rezerve (şi cu autoimplicare!) „scriitori creştini" sau, aşa cum va sublinia în alţi termeni şi Gh. Vrabie, pentru ei „divinitatea nu mai este o problemă conceptual pusă, ci o adâncă şi intensă trăire." (*op. cit.*, p. 201)

Note

1. Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, Ed. Moldova, Iaşi, 1994, p. 126.
2. Solomon Marcus, *Întâlnirea extremelor. Scriitori în orizontul ştiinţei,* Paralela 45, Piteşti, 2005.
3. Apud Solomon Marcus, *op. cit.*, p. 213.
4. Mulţi dintre scriitorii reprezentativi din cercul *Gândirii* – pentru simplul fapt că au aparţinut grupării şi că au promovat autohtonismul creştin ortodox (gândirismul fiind supranumit şi *ortodoxism*) – au plătit cu ani grei de închisoare (şi chiar cu viaţa) după 1944, adică după interzicerea importantei publicaţii.
5. Referitor la creaţia artistică a acestei grupări, în cunoştinţă de cauză, în calitate de contemporan şi prim monograf, Gh. Vrabie afirma : „În gândirişti găsim pe cei dintâi chinuiţi de misterul divin, pe cei dintâi căutători de Dumnezeu. (Gh. Vrabie, *Gândirismul*, Ed. Cugetarea, Bucureşti, f.a., p. 201).
6. Un eseu al lui Nichifor Crainic este intitulat astfel.
7. *Nostalgia Paradisului, Puncte cardinale în haos, Ortodoxie şi etnocraţie.*
8. Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, Ed. Timpul, 1996, p. 104.
9. Titlul unui volum semnat de Nichifor Crainic şi apărut în 1916.
10. Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, Ed. Timpul, 1996, p. 86.
11. A se remarca formula de familiaritate demonstrând un pas de apropiere cu divinitatea!
12. După „îndepărtata copilărie" va „striga" mereu „sângele" poetului (v. *În marea trecere*), motivul „copilăriei depărtate" apărând adesea în poezia blagiană (v. şi *Linişte între lucruri bătrâne*).
13. Această percepţie poate fi, desigur, consecinţa mesajului din poemul intitulat chiar *Poezie*, o *Ars poetica* voiculesciană, comparabilă cu *Testamentul* lui Arghezi, poem care cuprinde în vers esenţa trudei cu cuvântul a oricărui creator care „s-a băgat surugiu la cuvinte". Ov. Crohmălniceanu, dimpotrivă, îl numeşte „poetul cu cea mai pronunţată înclinaţie religioasă" (*Literatura română între cele două războaie mondiale*, II, 1974, p. 285), iar Ion Pillat îi consideră, de asemenea, poezia ca fiind „cea mai religioasă". (apud Ov. Crohmălniceanu, *op. cit.*, p. 286)

Homo sapiens

Din antichităţile *Mioriţei* (I)

Nicolae GEORGESCU

Antichităţile *Mioriţei* au fost semnalate şi comentate încă din secolul al XIX-lea. Alexandru Odobescu vede în baladă chiar aspecte ale spiritualităţii clasice elene şi identifică în ea mituri precum cel al lui Adonis (sfâşiat de proprii căini) şi al Persefonei. Citâm mai pe larg:

„…Să despuiem acum, prin puterea închipuirii, această elegi/a/că şi graţioasă baladă, de tot coprinsul ei local şi curat atingător de ţările Romaneşti, să lepădăm dintr-însa puţinul amestec cu idei creştineşti şi moderne ce se zăresc pe ici şi colea, şi nu vom putea tăgădui că *Mioara* este isvorită şi dânsa din aceeaşi pornire de spirit ca toate cânticele antice ce jeleau pe un tânăr păstor ucis fără vreme, în floarea juneţei; dar însă, făcând partea asemuirii, nu trebuie sa nesocotim şi unele diferenţe însemnate. Într-adevăr, dacă simţământul şi ideea sunt aceleaşi în duiosul cânt al Linului antic şi în pastorala întristătoare a Romanilor, înţelesul general însă al legendei, de la una până la alta, s-a preschimbat; caracterul religios ce da antichitatea acestei tradiţiuni, acel cult al naturei fizice, ascuns sub o poetică legendă, au pierit cu totul în amintirea modernă, descolorate, risipite şi nimicite prin ideile mai înalte şi mai morale ale religiunii creştineşti. Aceasta a fost soarta tuturor credinţelor religioase ale păgânilor, câte s-au păstrat în sânul popoarelor din timpii noi: sau că zeităţile lor protectoare au căzut subt urgia creştinilor şi Demonii şi Idolii lor, odinioară plini de daruri şi de virtuţi, au devenit spirite duşmane şi infernale, sau că tradiţiunile şi practicele lor religioase, despodobite de înţelesul lor sacramental, au rămas în popor ca nişte simple legende şi obiceie casnice şi câmpeneşti. De aceea şi în cântecul nostru, nici zeul gelos al luminei şi al poeziei /Apolon/, nici cânii sau mistreţii turbaţi de arşiţa caniculei, nu mai pricinuesc moartea păstorului, ci alţi doi semeni ai săi, alţi doi păstori ca dânsul, vorbind numai poate limbi străine lui. Astfel ideea de patrie încolţeşte pe tulpina secată a religiunii; astfel caracterele accesorii ale unei legende se preschimbă după locuri şi timpi, lăsând abia urmă de existenţa lor. Ideile însă de căpetenie, acelea pe care nici o lege nu le poate tăgădui, acelea se păstrează mai cu sfinţenie, căci mintea poporului mai cu greu cutează a le preschimba. Astfel modul de a privi moartea ce-l vedem dezvoltat în *Mioara,* adică acea nuntă mistică *cu o mândră crăiasă, a lumii mireasă, cu o fată de crai, pe o gură de rai,* acea serbare măreaţă la care toata natura şi *soarele cu luna,* şi *brazi şi păltinaşi*, şi *păsările şi stelele* sunt toate părtaşe, nu sunt ele oare o amintire învederată a cultului primitiv al naturei? Acea mândră crăiasă, a lumii mireasă, nu este ea oare zeiţa Iadului, Persefona, mândra mireasă a lui Adonis? Chiar acea idee despre moarte, aşa senină, aşa lipsită de dureri, aşa trupească chiar, nu este oare însăşi ideea ce-şi plăsmuise antichitatea despre moarte?

Cei vechi nu şi-au putut închipui niciodată desăvârşita despărţire a sufletului de trup, după încetarea acestei vieţi lumeşti; pentru dânşii, câmpiile Elisee şi adâncimile Tartarului erau locuite de umbre purtând formele lor pământeşti; moartea, la dânşii, nu ştia încă bine să despoaie sufletul de lanţurile trupeşti, să-l avânte limpede şi liber, în regiuni nevăzute, lăsând pe pământ numai un groaznic şi fioros schelet de oase. Pierirea atomului material al omului nu se înfăţişa lor sub această icoană spăimântătoare, în veci prezentă imaginaţiunii moderne, ci sub aceea, mai blândă, a unui june geniu aripat, stingând pe pământ o făclie şi purtând, sau o urnă funerară, păstrătoare de cenuşi, sau un fluture, emblemă a metamorfozei, sau o cunună de siminoc, floare a nemuririi. Porniţi pe întinsul câmp al acestor asemuiri, mai mult de cugetări decât de cuvinte, oare nu vom auzi răsunând prin acele *fluieraşe de fag, ce mult zic cu drag*, prin cele *de os, ce mult zic duios,* chiar tristele fluiere gingreene, care cântau cu viers înfocat, plin de dor şi de jale, perirea nenorocitului zeu Adonis? Când apoi ciobănelul Moldovan cere ca să-l îngroape pe aproape *din dosul stânii să-mi auz cânii*, nu vom crede oare că acei lătrători sunt chiar: *Dragii (săi) câni (ce) urlă împrejurul tânărului (Adonis)?* (Bion*, Epitafium Adonidis); şi* iar, acea venerabilă *măicuţă bătrână, cu brâul de lână, din ochi lăcrimând, pe câmpi alergând, pe toţi întrebând,* nu a luat ea oare locul amantei disperate, al acelei Vinere păgâne care: *Cu părul desfăcut, rătăceşte prin păduri jalnică, despletită, desculţă, şi spinii o rănesc când umblă şi se umplu cu sânge zeiesc; iar de strigătele ei ascuţite lungile văi răsună, când cere pe Asiricul ei soţ, când chiamă pe junele-i iubit?"* (1)

Al. Odobescu identifică, în *Mioriţa*, chiar un cuvânt din greaca veche: *ortoman*. „Ortoman, fără de a avea în limba română un înţeles precis, se derivă încă de sineşi din zicerea elinească: *orthos*, drept, şi din cea latină: *manus,* mână, ceeace i-ar compune înţelesul drept la mână, şi cine e drept la mână e onest, e măestru, e tare, are *oi mai multe, multe şi cornute şi cai învăţaţi şi câini mai bărbaţi* şi trebuie doi *să se vorbească, să se sfătuiască ca să mi-l omoare.* Am putea încă împrumuta înţelesul cuvântului elinesc *orthomantis,* spre a explica zicerea ortoman, prin drept ghicitor, drept prevestitor cunoscător al ştiinţei întregi (2), precum e *Theresias ortomantis* (Pindar, *Nemeea* I, v. 92). În orice chip, origina acestui cuvânt ne apropie de Elada." (*Idem, Op. cit*., Ed. Cit., p. 25)

B. P. Hasdeu, însă, pornind de la *Mioriţa,* găseşte termenul într-o baladă dobrogeană, astfel: „Cel viteaz de ortoman/ Izbea negrul dobrogean,/ şi cu pala lui cea nouă/ Tăia bălaur în două…" şi explică termenul mai larg: „*Ortoman* se descompune în *orto* şi *man*. *Man*, germanul *mann*, celticul *mon*, sanscritul *manus* şi *manu, om*, ne întâmpină în limba română ca final acolo unde se cere a se da mai multă vigoare fondului expres în prima parte a cuvântului, adecă a face ideea mai bărbată; astfel din *gog*, prost, *gogoman,* şi mai prost; din *hoţ*, bandit, *hoţoman* şi mai bandit etc. Acelaşi rol joacă în alte vorbe române finalul *-andru*, elenicul *andros*, din indo-europeul *nara = anra* cu intercalarea eufonică a lui d întocmai ca în francezul *gendre* din *gener,* sanscritul şi zendicul *nar*, celticul *nerth*, sabinul *nero*, albanezul *nđeri,* adecă iarăşi om sau bărbat ca şi *man*; bunăoară: *flăcăiandru*, ce de mai flăcău; *copilandru*, ce de mai copil etc., iar într-un basm poporan foarte vechi: *seteşandru*, ce de mai setos; *chitaciandru*, ce de mai iute; *fălcăşandru,* ce de mai fălcos. *Man* şi *andru* n-au putut rămânea în graiul nostru decât de la daci, unicul strat primordial peste care se suprapusese imediat elementul latin. *Man* în cuvintele române compuse fiind o simplă întărire, cată dară să cercetăm valoarea lui *orto*, în care se coprinde simţul fundamental al vorbei *ortoman*. Acest *orto* este cu totul nedependinte de grecul *orthos*, drept, a căruia formă dorică *borthos* corespunde arianului *vardha,* de unde anevoie se poate deduce tema *orto*, evidamente născută, ca şi Olt din Alt, dintr-un prototip *arta*. Erodot zice că numele cel antic al perşilor a fost Artaioi şi că-n limba lor cuvântul *arta* însemna ceva mare, *megan.* Lexicograful Esichiu este şi mai explicit: Într-un pasagiu el ne spune că vorba arta avea persianeşte trei înţelesuri: mare, *megas*; luminos, *lampros*; viteaz. Într-un alt loc mai adaugă că forma *arta* însemna la perşi „drept". Mare, luminos, viteaz, drept, iacă dar un bogat grup de accepţiuni ale termenului *arta* în antica limbă persiană, toate foarte apropiate de ceea ce exprimau dacii prin *orto*. Rawlinson a adunat din fântâne clasice următorul registru de nume proprii medo-persice coprinzând cuvântul arta, pe care nu i-a fost greu a le explica cu ajutorul limbei zendice: Artabardes, din *arta* şi *bardes*, celebru: foarte celebru; Artabarzanes, din *arta* şi *berez,* strălucit: foarte strălucit; Artachaeus, din *arta* şi *hakhá*, amic: foarte amical; Artapatas, din *arta* şi *paiti*, domn: mare domn; Artasyras, din arta şi sura, soare: luminos soare; Artaxerxes, din *arta* şi *khşatra*, rege: mare rege; Artochmes, din *arta* şi *takhma*, tare: foarte tare etc. În limba zendică *arta* ne apare sub formele colaterale: *areta*, ceva perfect; *aretha*, lege; *ereta*, înalt; *erethé,* dreptate; *erethwa*, adevărat etc. Cuvântul *arethamant,* drept, legal, reproduce până şi partea finală din al nostru *ortoman*, pe care-l regăsim de asemenea în numele propriu persian Artamenes. (…) Am mai putea menţiona pe modernul persian *ard*, voinic. Toate acestea ne readuc la *orto-manul* român. Orto, primitivamente *arta,* implicând ideea fundamentală de ceva bun, drept şi viteaz totodată, adecă un complex ce s-ar putea traduce prin voinic, finalul *man* vine de mai întăreşte această noţiune, astfel că *ortoman* (3) vrea să zică: foarte voinic." (4)

Rezonând în logica filologico-istorică a lui Al. Odobescu ori B.P. Hasdeu, putem aduce completări interesante – dar cu aceeaşi observaţie a primului dintre ei: „Porniţi pe întinsul câmp al acestor asemuiri, mai mult de cugetări decât de cuvinte". De pildă, printre generalii armatei persane care au luptat cu grecii la Salamina, Eschil îi aminteşte pe Artafrenes / Artafernes şi Artames. (5)

În privinţa lui Al. Odobescu, pentru măicuţa bătrână cu brâul de lână se potriveşte mai bine portretul reginei Atossa, mama regelui persan Xerxes: aceasta este numită, de acelaşi Eschil (*Idem, Op. cit.*, Ed. Cit, p. 68) *batyzōnōn anassa, regină încinsă cu un brâu strâns, care-i adânceşte talia.* Şi tânărul ciobănel are trupul *tras ca prin inel,* iar H. Sanielevici identifică motivul tot în Orientul apropiat, de unde consideră că a circulat, prin frigieni, şi la traci. (6)

Note

1. Al. Odobescu: *Răsunete ale Pindului în Carpaţi. Diochiul, Năluca, Mioara, Moş-Ajun.* În *Revista Română,* 1861; reluat, la 1880, în *Albumul Macedo Roman*. Citâm după Al.I. *Odobescu: Opere complete*, vol. II, Bucureşti, Ed. Minerva, 1908, pp. 22-23.

2. Pornind de aici, probabil, dar şi de la Reinach, Rodica Sfinţescu (*Sacrificarea unui tânăr,* 1992) interpretează termenul *mioara*, lansând ipoteza că ar proveni de la numele zeiţei destinului, Moira, zeiţa care e reprezentată torcând un fuior de lână, care la rândul ei provine de la totemul „oaie", conform teoriei lui Solomon Reinach.

3. Actualmente, termenul este interpretat altfel, mult mai simplist, cu o bibliografie lacunară şi explicat precar: *ortomán* (*ortománă*), adj. – 1. Bogat, de seamă, opulent. – 2. Viteaz, puternic. – Var. *iortoman, hartoman*. Origine necunoscută, dar probabil, expresivă, după cum o arată suf. *-man*, cf. *gogoman, hoţoman* etc. Ar putea fi doar var. lui *lotroman* „hoţ", caz în care ar avea semantismul lui *hoţ* „viclean, şiret". Ideea sau, în cazul lui, provenienţa primei părţi a cuvântului nu a fost descoperită până acum. Totuşi ipotezele abundă: cuvânt dacic (Hasdeu, *Col. lui Traian,* 1873, 85) sau din zend. *arethamant* „drept" (Hasdeu, *Istoria critică*, I, 2, p. 261); din *ort* „ban" (Cihac, II, 230); din cuman. *yurt* „proprietate" (Şeineanu, I, 227; Loewe 75); din tc. *yortman* „a fugi" (Tiktin; Densusianu, GS, VI, 313-18); din *ottoman* încrucişat cu *ort* (Philippide, II, 726); din lat. *libertus,* prin intermediul unei forme **iertoman* (Giuglea, *Dacor.*, V, 542-47). Nu are circulaţie, apare numai în poezii populare. Dan Botta are această intuiţie: îl trage din lat. *Ortus,* cu sensul „naştere", „generaţie", „ivire", „Încolţire", trimiţând la „orta" cu sens învechit. dar încă rezistent („ortraua boierească", „ortaua roşie") şi, mai ales, cu trimitere la ortac, „tovarăş". Jurtuman mai înseamnă, apoi, „voinic, spătos, bine legat", „viteaz". Compuse: *ceairort* „ficaria ranunculoides", alias „salată de camp" / ceair, „câmpie" – Pentru care vezi *cibarium ort* „ivire, încolţire"/. (Dan Botta: *Roma – Threicia. O încercare de etimologie a limbii române.* Ediţie îngrijită de Dolores Botta, Ed. Crater, f.a., p. 390)

4. B.P. Hasdeu: *Istoria critică a românilor,* Ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Gr. Brâncuş, Ed. Universitas, f.a., p. 440 (despre denumirea râului Gilort).

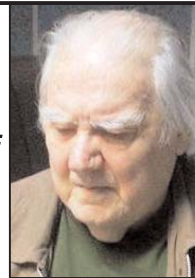
5. Eschyle, *Les Perses*, Ed. Paul Mazon, Les Belles Lettres, Paris, 1920, Tome I, p.73.

6. H. Sanielevici: *Mioriţa sau patimile unui Zamolxix*, în *Adevărul literar şi artistic,* 1931, Nr. 552.

(Va urma.)

Lâna de aur
Expediţia argonauţilor - o epopee traco-dacică

Miron SCOROBETE

Obsesia aurului dacic a fost cea care a generat legenda argonauţilor. De fapt, în legendă, grecii refac, ideatic, ficţional, în sens invers, traseul pe care cândva, în vremuri imemoriale, îl parcurseseră efectiv coborând din nord. Rămăseseră de atunci în subconştient cu imaginea existenţei în acel nord a unei fabuloase comori de aur şi, prin intermediul argonauţilor, purced acum cu imaginaţia îndărăt în căutarea ei.

(După ce am scris acest text, am găsit o confirmare a celor susţinute în el în revista *Descoperă* [13 iunie 2011, „Povestea aurului românesc"]: „Între popoarele antice, primii care au fost atraşi ca un magnet de aurul dacilor nu au fost romanii, aşa cum se crede obişnuit, ci primele triburi de greci care, în migraţia lor spre teritoriul de astăzi al Greciei, au trecut prin Munţii Apuseni, unde au jefuit zăcămintele de aur local, din care şi-au făcut monede. Unele studii istorico-lingvistice au sugerat chiar că termenul vechi grecesc pentru aur – *chrysos* – ar proveni de la numele Crişurilor, râurile noastre care străbat ţinuturile aurifere. Alte cercetări susţin că primele monede de aur greceşti conţineau acelaşi tip de aur cu cel extras şi astăzi din Apuseni.")

Că aurul argonautic e cel dacic o dovedesc o mulţime de indicii care nu mai lasă loc niciunui dubiu, niciunei marje de eroare. Aşa cum experţii în studierea metalelor pe bază de analize pot determina cu exactitate natura aurului dintr-un obiect – locul de origine, dacă e de mină sau de râu, a fost prelucrat în vechime sau recent, prin turnare sau prin ciocănire – şi noi, dacă avem pregătirea necesară şi mai suntem înzestraţi şi cu o intuiţie care să nu dea greş, avem posibilitatea să facem aceeaşi operaţiune în structura unei opere artistice nemateriale, în cazul de faţă, a unei celebre legende.

Iar indiciile de care avem nevoie pentru a determina originea aurului argonautic ne sunt oferite chiar de la început şi ele continuă să ni se prezinte din belşug pe tot parcursul naraţiunii.

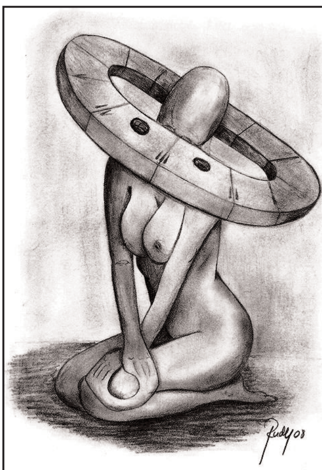
Să ne reamintim punctul de plecare (de declanşare) a expediţiei. Un rege din Beoţia are doi copii: un fiu, Frixos, şi o fiică, Helle. Deşi de viţă zeiască – regele e fiul lui Eol, zeul vântului, – apucăturile lui sunt cât se poate de pământene, întâlnite până în zilele noastre, ba în zilele noastre cu şi mai mare frecvenţă, la tot pasul. El o părăseşte pe soţia lui, deşi şi aceasta era de neam din Olimp, Nefele, zeiţa norilor, şi o ia pe una, Ino. Aceasta, ca toate mamele vitrege din basme şi adesea şi din realitate, „nu-i putea suferi pe copiii din prima căsătorie a soţului ei şi îşi puse în gând să-i ducă la pieire" (cităm din N.A. Kun, *Legendele şi miturile Greciei antice,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958, cea mai corectă şi coerentă repovestire a mitologiei elene). Ea provoacă o mare foamete în zonă şi îi inoculează regelui, ca soluţie obligatorie pentru ca ogoarele să rodească din nou, ideea jertfirii fiului său. Ca să salveze cetatea, regele consimte la producerea tragediei, convins că teribilul verdict vine de la zei şi nicidecum de la scorpia de măştehoaie.

„Se făcură toate pregătirile pentru aducerea jertfei. Tânărul Frixos urma să cadă sub cuţitul preotului. Iată însă că se ivi berbecul cu lâna de aur, dar al zeului Hermes, pe care-l trimise zeiţa Nefele, mama lui Frixos, să-i scape copiii de primejdie. Frixos şi Helle se aşezară pe spinarea berbecului cu lâna de aur, care-i duse prin văzduh departe, spre miazănoapte."

Cititorul obişnuit, atent doar la desfăşurarea naraţiunii, într-adevăr captivantă, parcurge pasajul şi trece mai departe să vadă ce se întâmplă cu fugarii şi cu cei plecaţi în căutarea lor. Noi însă – am stabilit doar – facem analiza „aurului", operaţiune pentru care extragem indiciile de care avem nevoie. Şi suntem norocoşi: într-un singur alineat, ni se oferă trei.

Reţinem astfel că berbecul cu lâna de aur este „dar al zeului Hermes". Hermes însă, oricât de zeu şi oricât de generos, nu poate nici el împrăştia asemenea daruri preţioase oricui. Are şi el odraslele sale. Căci iată ce ne spune Herodot (*Istorii,* V, 7, în *Fontes Historiae Daco-Romaniae*., vol. I, p. 67): regii traci „cinstesc dintre zei pe Hermes şi jură pe el, susţinând că se trag din acesta". Apoi, berbecul cu lâna de aur îi duse pe cei doi fraţi prin văzduh „departe, spre miazănoapte", spre acele zone de unde elenii îşi amintesc ca prin vis că au venit strămoşii lor, zone în care acei strămoşi au văzut munţi întregi de aur.

Şi, în sfârşit, forma în care în legendă ne apare aurul. Formă cu totul neobişnuită: nu un vas de aur, nu un palat de aur ca acelea din basme, nu movile din bani de aur cum se găsesc în comori, ci *lână de aur.* Un „berbec cu lâna de aur", nemaiîntâlnit în nicio poveste, nu poate aparţine decât unui neam de ciobani, neam al cărui emblemă spirituală e *Mioriţa*. (Un „dalb de păcurar" dintr-o colindă spune: *Că eu că mi-ş am/ Doi berbeci de-i lai/ Din stâna lui Crai/ Cu lâna de-argint/ Lanţ până-n pământ…* [M. Scorobete, *Dacia Edenică*, ed. II, Editura Renaşterea, Cluj, 2010, p. 229] Or, acolo unde existau berbeci cu lâna de argint, cu siguranţă erau şi din cei cu lâna de aur.)

Mergând acum pe firul poveştii, cum fugarii treceau în zbor pe deasupra mării, fata cade de pe spinarea berbecului şi se îneacă în locul care, după ea, se va numi Hellespont (Dardanele). Băiatul ajunge într-o ţară îndepărtată, Colhida, unde Aietas, regele local, aduce berbecul jertfă lui Zeus, iar blana de aur o atârnă în dumbrava sfântă a lui Ares, punând-o sub paza unui balaur fioros. Lui Frixos, când se face mare, îi dă de soţie pe prima dintre fiicele sale.

Între timp, unui văr al lui Frixos, rege şi el într-o cetate a elenilor, i se naşte un fiu de o frumuseţe răpitoare – oamenii îl priveau ca pe un zeu – Iason. Acestuia, după ce trece de douăzeci de ani, i se încredinţează sarcina dificilă de a readuce din acele depărtări lâna de aur.

I se construieşte o corabie, „Argo", iar el îşi adună o echipă de războinici în stare de a înfrunta orice adversităţi, navigatorii pe „Argo", „argonauţii". Nu lipsea dintre aceştia nici cel mai puternic dintre eroi, Heracle. Noi îi reţinem însă, cu deosebire, pe doi dintre ei, Kalais şi Zethes, fiii lui Boreu. Se mai remarcă Orfeu, care, cum ştim, nu excelează în mânuirea armelor, dar e neîntrecut cântăreţ, iar argonauţii se dovedesc a fi nu numai luptători de elită, ci şi amatori de muzică bună pentru că „îi ascultau fermecaţi cântarea".

Ares, în a cărui dumbravă sacră e atârnată lâna de aur, e zeu trac. Tot trac e Orfeu. Ovidiu, exilat la Tomis, adresându-i-se regelui get Cotiso şi lăudându-l pentru talentul său poetic, îl pune pe acesta alături de Orfeu, cu care regele-poet se înrudeşte nu numai prin sânge, ci şi prin harul artistic: „Orfeu, deci, nu e singur poet pe-aceste locuri". Etnia lui Orfeu o precizează şi Strabon (*Geografia*, X, 3, 17): „Muzica în întregimea ei este socotită tracică. […] Şi cei care au practicat vechea muzică se spune că erau tot traci, anume Orfeu, Musaios şi Thamirys."

Dar traci sunt şi Kalais şi Zethes (până la urmă, se vede că „Argo" era înţesată de traci) pentru că ei sunt fiii lui Boreu, definit de Hesiod astfel: „Vânt ce din tracica ţară, de cai hrănitoare, în marea/ Largă suflând, o-ntărâtă. [...] Când răscoleşte al Traciei crivăţ (Boreu) grămada de nouri..." (Hesiod, *Munci şi zile.* Trad. de Şt. Bezdechi, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, vers. 105, pp. 65, 67). Dacii, ramura cea mai nordică a tracilor, situaţi deci dincolo de Boreu, erau supranumiţi „hiperborei".

Drumeţia argonauţilor e narată amănunţit în legendele mitologice greceşti. „După o scurtă călătorie, se spune la un moment dat, argonauţii ajunseră la ţărmurile Mysiei" (*Legendele şi miturile*…, p. 216). Apoi: „În dimineaţa zilei următoare, argonauţii traseră la ţărmul Bithyniei." (*Idem*, p. 217) Şi Mysia, cea în care se afla Troia, provincie locuită de moesii veniţi de la Dunăre, şi Bithynia erau ţinuturi tracice (tracii, spunea Herodot, „au trecut în Asia şi s-au numit bitini").

Ca imediat: „În dimineaţa următoare, argonauţii plecară mai departe. Curând ei ajunseră la ţărmurile Traciei şi coborâră de pe corabie ca să ia merinde şi apă. Pe ţărmul mării văzură o casă şi se îndreptară spre ea. Le ieşi înainte un bătrân orb şi slab care abia se mai ţinea pe picioare şi tremura ca varga. […] Din spusele bătrânului aflară că el este Fineus, fiul lui Agenor, şi că mai demult fusese rege al Traciei. El a fost însă pedepsit de Apollon (alt zeu trac, n.n.) pentru că folosise fără cumpătare darul profeţiei cu care îl înzestrase acest zeu şi dezvăluise oamenilor tainele lui Zeus. […] Zeii îi vestiseră lui Fineus că el nu va scăpa de această pedeapsă decât atunci când la el vor veni argonauţii, printre care se vor afla şi cei doi fii înaripaţi ai lui Boreas: Zethes şi Kalais"… Probleme interne ale tracilor, ei între ei, cum vedem.

Urmează însă un episod înspăimântător: „Argonauţii nu zăboviră multă vreme la Fineus (în Tracia), căci se grăbeau să meargă mai departe. «Argo» înainta iarăşi iute pe valurile mării. Deodată, din depărtare se auzi un zgomot. Zgomotul era tot mai limpede şi mai puternic şi semăna cu vuietul furtunii care se apropie, înăbuşit din când în când parcă de tunete. Se arătară şi Stâncile Symplegade. Eroii văzură cum stâncile acestea se îndepărtează şi apoi, cu un bubuit asurzitor, se ciocnesc una de alta."

Suntem tentaţi să nu luăm prea în serios cele descrise şi să le considerăm ca fiind doar motivul adeseori întâlnit în basme, acela cu munţii care se bat în capete, dar am greşi profund. Suntem martorii oculari ai unui fenomen care s-a chiar întâmplat. Avem descrierea cu o exactitate reportericească a ruperii barajului natural ce separa Marea Mediterană de Marea Neagră şi formarea trecătoarei Bosfor.

Amintirea cumplitei catastrofe s-a păstrat şi în mitologia românească. Nicolae Densuşianu menţionează o tradiţie înregistrată în comuna Habud din judeţul Prahova: „Pământul acestei ţări, ne spune această tradiţiune, mai demult era acoperit cu apă şi niciodată nu se putea scurge, fiindcă la Marea Neagră era un munte de piatră, […] dar a venit un cutremur mare şi a rupt acel munte în două şi îndată apa s-a scurs în mare." George Brancovici, în *Cronica* sa scrisă pe la 1688-1690, spune, pe baza celor auzite din bătrâni, că, prin ruperea zăgazului de la Bosfor, „au intrat marea neagră în marea albă, şi zic să fi rămas uscat ţara Moldovei, ţara Muntenească şi ţara Ardealului". (Nicolae Densuşianu, *Dacia preistorică,* Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl", Bucureşti, 1913, p. 16) Dacia adică.

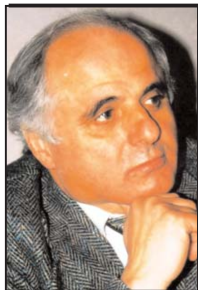
Dar să revenim la argonauţi, a căror spaimă acum o împărtăşim şi noi, preveniţi că nu mai e vorba de o poveste, ci de dezlănţuirea unui diluviu real. „Marea clocotea în jurul lor (a stâncilor) şi stropi uriaşi se înălţau până la cer de fiecare dată când stâncile se ciocneau între ele. Iar când stâncile se îndepărtau din nou, valurile se roteau între ele într-un vârtej năprasnic."

Eroii îşi amintiră că Fineus (bătrânul rege trac) îi sfătuise să dea drumul înainte unui porumbel; dacă acesta trece cu bine, atunci şi „Argo" va pluti nevătămată printre Symplegade… Stâncile „se ciocniră cu un zgomot ca de tunet şi iarăşi se îndepărtară una de alta. Un val uriaş cu creasta înspumată prinse corabia şi o aruncă în strâmtoare, dar alt val o împinse înapoi. Talazurile clocoteau în jur. Vâslele se îndoiau. «Argo» trosnea şi era gata să se scufunde sub greutatea valurilor. Un val cât un munte se ridică şi se prăvăli asupra corăbiei şi o învârti ca pe o luntre şubredă… Apoi stâncile se îndepărtară din nou şi încremeniră pe vecie de ambele părţi ale strâmtorii."

→

Podul de reviste

A mai căzut o instituţie: Nicolae Dabija

Tudor NEDELCEA

A mai căzut o instituţie, un stâlp al românismului din Basarabia. Nicolae Dabija ne-a părăsit spre a se alătura prietenilor săi, deveniţi din muritori geniali – nemuritori: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Fănuş Neagu, Grigore Vieru etc.

Îmi permit să relatez un caz cel puţin paranormal: în noaptea de ianuarie 2009 a fatidicului accident de maşină al lui Grigore Vieru, am avut un vis îngrozitor: eu eram pe un mal, Grigore pe celălalt mal al unui râu ciudat (amestec de apă învolburată şi sânge). Am sărit în râu spre a merge spre Grigore, a sărit şi el spre a mă împinge înapoi. M-am trezit urlând. Am dat drumul la televizor, la Antena 1, întâmplător; am auzit vocea inconfundabilă a lui Adrian Păunescu (care deja realizase un duplex Bucureşti-Chişinău) şi a lui Nicolae Dabija, care cerea funeralii naţionale. Visul s-a petrecut chiar în momentele în care Grigore Vieru intrase în coma care i-a adus sfârşitul. Trei nume inseparabile, Grigore Vieru şi Nicolae Dabija, reluându-şi cetăţenia română pe adresa lui Adrian Păunescu, de pe strada Dionisie Lupu, nr. 84.

Nicolae Dabija face parte din celebra generaţie similară a anilor '60 din Ţară (Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Adrian Păunescu, Constanţa Buzea, Ana Blandiana etc.) şi Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Anatol Codru, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari etc. din Basarabia. Prin publicarea volumului său de versuri *Ochiul al treilea* (Chişinău, 1975), colegii săi au numit-o şi *generaţia „Ochiul al treilea”.* Mihai Cimpoi îl consideră, cu argumente, „lider de generaţie, animator al Renaşterii basarabene” (*O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*).

Fiul Cristinei (n. Dabija) şi al lui Trofim Ciobanu, Nicolae Dabija s-a născut la 15 iulie 1948, în localitatea basarabeană Bişcolari (azi Codreni-Cimişlia), unde urmează şcoala primară (1954-1958), apoi liceul la Săhăidac şi Cimişlia (1958-1966). Studiile universitare le începe la Facultatea de Ziaristică a Universităţii de Stat din Moldova, dar este exmatriculat în 1969, pentru „activităţi naţionaliste”. În 1970 se reînscrie la Facultatea de Filologie a aceleiaşi universităţi, pe care o absolvă în 1972, angajându-se la redacţia tineret a televiziunii din Chişinău, apoi devine redactor la revistele *Nistru* (1975-1984), *Orizontul* (*Columna*, 1984-1986). În mai 1986, în plină perioadă gorbaciovistă, este ales de Congresul al VII-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova redactor-şef al săptămânalului de cultură *Literatura şi arta,* pe care îl transformă într-o autentică tribună de luptă pentru mişcarea de eliberare naţională, „publicaţia literară cu cel mai mare tiraj din Europa” (cum menţionează *Le Figaro* din 30 martie 1990), adică 260.000 de exemplare. Revista şi Nicolae Dabija sunt criticaţi de guvernul sovietic pentru „greşeli grave”.

Nicolae Dabija
15 iulie 1948, Codreni, raionul Cimişlia – 12 martie 2021, Chişinău, Basarabia
Membru de onoare al Academiei Române, Membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei

În iunie 1988 face parte din grupul de iniţiativă care creează Frontul Popular din Moldova; este ales deputat al poporului din URSS (1989-1991), apoi este deputat în Parlamentul R. Moldova, preşedinte al societăţii nonguvernamentale „Limba noastră cea română” (la 13 martie 1990), preşedinte al Asociaţiei Oamenilor de Ştiinţă, Cultură şi Artă din R. Moldova (1991), corespondent al Congresului Intelectualităţii (1993), vicepreşedinte al Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni (1995), preşedinte al Forului Democrat al Românilor din R. Moldova (2005), în conducerea Forumului european al revistelor literare (2008), fondator al Festivalului Internaţional de Poezie „Grigore Vieru” (2010), preşedinte al Mişcării „Sfatul Ţării-2” etc. etc.

Eseist, critic literar, poet, prozator, publicist, om politic, cu o activitate literară impresionantă, Nicolae Dabija este onorat cu distincţii importante: membru de onoare din străinătate al Academiei Române (21 iulie 2003), membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (12 dec. 2012), cavaler al ordinului Republicii (1995), Ordinul Steaua României în grad de comandor (1 dec. 2001), Ordinul de onoare al R. Moldova (2009), membru al Academiei Internaţionale „M. Eminescu” (Craiova, 2013), ordinul „Meritul cultural” (Bucureşti, 2015), Medalia Libertăţii a Guvernului SUA etc. I se decernează numeroase premii: „Nichita Stănescu” (1992), „Gib I. Mihăescu” (Craiova, 1997), Uniunii Scriitorilor din R. Moldova (2002), „Opera Omnia” (2008), Premiul Academiei de Ştiinţe a R. Moldova (2010), Premiul naţional al R. Moldova (2011) etc. Este cetăţean de onoare al localităţilor Craiova, Ipoteşti, Dumbrăveni, Botoşani.

→

Bine, va spune un sceptic, pentru că un sceptic e obligatoriu să fie de faţă la orice dezbatere serioasă, dar de unde avem noi proba că textul descrie un fapt real şi nu unul doar închipuit de fantezia şirului de povestitori ai legendei? Faptul că mitologiei elene (sau, ca să fim mai corecţi, mitologiei tracice înregistrată de greci) îi aducem în sprijin mitologia românească nu scoate deloc episodul din condiţia de mitologic şi nu-l validează ca realitate. Care e dovada?

Dovada e informaţia care de curând a făcut senzaţie în lumea întreagă, lansată sub stupefiantul titlu: „Potopul s-a petrecut în Marea Neagră”. Savanţii geologi Wiliam Ryan şi Walter Pitman de la Lamont-Doherty Observatorium din New York, după ce ani de zile au studiat problema Potopului biblic, pe bază de dovezi peremptorii au ajuns la concluzia că diluviul s-a petrecut în Marea Neagră, în urmă cu 10.000 de ani, prin fisurarea fâşiei de uscat a Bosforului şi revărsarea catastrofală a apelor Mării Mediterane asupra Mării Negre. „Pentru locuitorii din zonă, spun cercetătorii americani, trebuie să fi fost un infern.” Situarea Potopului în această regiune explică şi faptul că arca lui Noe a ajuns pe muntele Ararat.

Am ajuns deci, ceea ce nu ne aşteptam câtuşi de puţin, pentru că plecasem pe urmele unei poveşti, ca în legenda argonauţilor să dăm peste un reportaj de un realism cu totul bulversant al Potopului, aşa cum acesta s-a manifestat la porţile Pontului Euxin. Iar, ceea ce nici savanţii americani nu au observat, avem un martor, acelaşi, şi în cazul Potopului biblic, şi în legenda argonauţilor: porumbelul căruia şi Noe şi argonauţii i-au dat drumul pune semnul egalităţii între cele două descrieri ale catastrofei, este el însuşi mărturia că suntem în prezenţa aceluiaşi fenomen relatat de două surse.

Gata să fie spulberată de valurile cât munţii, corabia argonauţilor e salvată în cele din urmă de zeiţa Athena. Nu acelaşi noroc l-au avut însă alte ambarcaţiuni din câte se vor fi nimerit pe acolo. Relicvele acestora ca şi ruinele cetăţilor acoperite de apele acelui tsunami cum altul pe planetă nu se mai văzuse le va descoperi după zece mii de ani, în zilele noastre, dr. Robert Ballard, a cărui pasiune de o viaţă e căutarea de corăbii scufundate. După prima sa expediţie pontică, celebrul explorator denumea Marea Neagră drept „cea mai misterioasă mare din lume” şi adăuga: „În adâncurile ei zac enigmele istoriei care mă recheamă şi în căutarea cărora voi reveni; voi reveni de multe ori.”

Concentrată la maximum, continuarea călătoriei argonauţilor ar putea fi rezumată astfel. Scăpaţi cu bine de furia Potopului, după un scurt popas în insula lui Ares, ei ajung în sfârşit în Colhida, ţara în care era bine păzită lâna de aur. Cum crudul rege Aietas nu avea de gând să cedeze o asemenea nepreţuită comoară, argonauţii apelează la fiica sa mai mică, vrăjitoarea Medeea, singura care îi putea ajuta să-şi înfăptuiască visul. Aceasta, îndrăgostită de Iason, îl ajută să răpească lâna de aur cu care, după multe peripeţii comparabile cu cele ale lui Ulise, argonauţii revin în Elada.

Noi, cunoscând acum acest desfăşurător, nu-l vom mai urmări în curgerea lui, ci ne vom concentra atenţia asupra acelor elemente ce ne indică natura lânii de aur ca fiind dacică.

Vom reţine mai întâi că insula în care argonauţii, după ce au scăpat de catastrofa de la stâncile Symplegade, fac primul popas e a lui Ares care, cum ştim, e zeu trac şi, cum exploratorii navigau pe Marea Neagră, ea nu poate fi decât Insula Şerpilor (Leuke-Albă, a „Fericiţilor”, a lui Ahile), singura existentă în Pontul Euxin.

Ca, în sfârşit, după ce am constatat că toată aventura se petrece în universul tracic, să ajungem la localizarea exactă a fascinantei zone aurifere, cea care ne-a adus aici. Iată momentul ajungerii în ţara în care se afla lâna de aur, ţinta călătoriei argonauţilor: „Ţărmul era aproape. Se ivi gura râului Fasis. Argonauţii înaintară în susul apei şi se opriră într-un cot al râului, năpădit de stufăriş. […] Apoi eroii adormiră liniştiţi. Erau în Colhida…”

După răpirea blănii de aur, ei, urmăriţi de oştile lui Aietas, vâslesc să se îndepărteze cât mai repede. „În sfârşit, în zare se arătară ţărmurile Sciţiei. Argonauţii hotărâră să plutească în susul Istrului, […] ajunseră în delta Istrului, […] argonauţii plecară iute în susul Istrului.”

În desfăşurarea acţiunii, citatele reţinute de noi apar ca descriind două situaţii diferite, consecutive. Aceasta se datorează însă impreciziei în care cunoştinţele geografice ale acelor epoci pluteau şi care, de altfel, nici nu ne deranjează pentru că legendele antice, asemenea basmelor noastre, nu erau nişte tratate ştiinţifice. Dar, de fapt, e vorba despre o aceeaşi realitate. Râul Fasis din Colhida nu e decât acelaşi râu pe care Moise în Întâia sa Carte (*Geneza, Facerea*) îl numea Fison, Istrul adică. Fragmentele, primul în viziune mitologică, al doilea cu denumirile geografice precise, se suprapun astfel perfect:

A. Ţărmul era aproape / B. în zare se arătară ţărmurile Sciţiei,

A. Se ivi gura râului Fasis. Argonauţii înaintară în susul apei, / B. Argonauţii hotărâră să plutească în susul Istrului,

A. se opriră într-un cot al râului (Fasis), năpădit de stufăriş, / B. ajunseră în delta Istrului.

Colhida din legendă, aşadar, cea de pe râul Fasis, deţinătoarea lânii de aur, reiese cu limpezime, e „Ţara Vlahia” (haV'lah) din Biblie, cea despre care Moise scria că „o înconjură” Fisonul şi că în ea „se află aur”.

Dar să părăsim zona legendelor, să ieşim şi din registrul datelor oferite de istorie şi să plonjăm într-o „transmisie live”, să-l ascultăm pe cineva demn de toată încrederea, aflat la faţa locului şi care cu cea mai mare precizie ne va indica spaţiul geografic în care se află Colhida: „Nici Dunărea nu poate să mă păzească bine/ De hoarda meteree, de geţi, iazigi şi colhi.” E Ovidiu, înspăimântat de hoarda triburilor de geţi, între care colhii, locuitori în nordul Dunării, mereu puşi pe trecerea fluviului şi ameninţând Dobrogea, locul surghiunului său.

Colhida, deţinătoarea „lânii de aur”, e deci Ţara geţilor, cea de peste Dunăre.

(Capitol din Ediţia a III-a a *Daciei Edenice*, în curs de pregătire pentru tipar.)

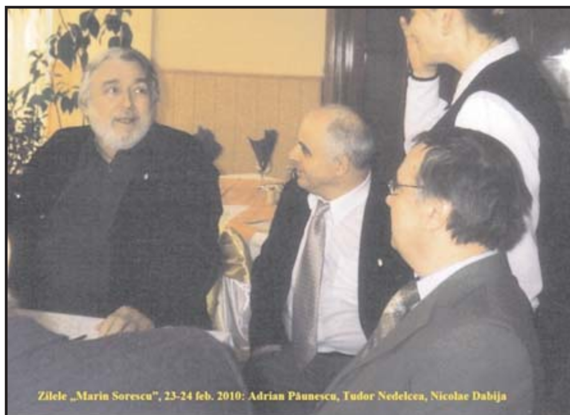

Podul de reviste

Participă şi este onorat cu premii, distincţii şi editarea de cărţi la marile festivaluri din lume: Vatican, SUA, Canada, Italia, Bulgaria, Brazilia, Spania, Franţa, Macedonia, Mongolia, Cuba, Germania, Muntenegru, Belgia, Ungaria, Austria, China etc.

Romanul său *Tema pentru acasă* a cunoscut o faimă internaţională, fiind tradus în multe limbi, transpus în scenariu de film şi intrat în propunerile pentru prestigiosul Premiul Nobel, ceea ce ar fi o onoare pentru literatura română. Scriam atunci, la apariţia romanului, în 2009: „Prin acest strălucit debut ca romancier, Nicolae Dabija dovedeşte a fi un scriitor total şi un model uman. Traducerea acestei cărţi în limbi de circulaţie internaţională l-ar aduce, după opinia noastră, în apropierea unui bine meritat Premiu Nobel, ceea ce ar fi o mândrie naţională şi o dovadă că literatura română nu vine cu firimituri la masa marilor literaturi ale lumii." Replica n-a întârziat să apară. Pe 14 mai 2013 mi-a parvenit pe internet un text calomniator, „Adevăruri sau diversiune", privindu-l pe autorul romanului: nu cunoaşte realitatea gulagului, că acolo cresc alţi pomi decât cei menţionaţi în roman, că Dabija ar deţine un palat şi ar fi fost un „adulator al lui Lenin" (deşi fusese exmatriculat), că a avut colaborări tovărăşeşti etc. Treburi româneşti!

Merită menţionat un fapt aproape unic: premiile obţinute, onorariile pentru apariţiile sale editoriale au fost donate pentru rezidirea Mănăstirii Zloţi, ctitorită de rudele sale şi al cărei stareţ a fost chiar unchiul său, Serafim Dabija, mănăstire dărâmată de bolşevici. Pe lângă acestea, Nicolae Dabija a donat sfintei mănăstiri, în 2008, colecţia sa de icoane (18 piese din secolele XVII-XIX), donaţii ce-l aşază pe scriitorul patriot între donatorii de seamă ai neamului românesc.

Zilele „Marin Sorescu", 23-24 feb. 2010: Adrian Păunescu, Tudor Nedelcea, Nicolae Dabija

L-am văzut, mai întâi, chipul, într-un montaj fotografic (alături de Gr. Vieru, Leonida Lari, M. Cimpoi, D. Matcovski, I. Druţă etc.) într-un birou al revistei *Luceafărul* din perioada ei de glorie, Nicolae Dan Fruntelată – Mihai Ungheanu. Apoi, l-am citit în revista *Glasul,* prima publicaţie basarabeană postbelică cu grafie latină, apărută graţie Mariei Macovei, căsătorită Briedis în Letonia.

În persoană, l-am văzut la o aniversare Eminescu pe Aleea Clasicilor din Chişinău, organizată de Mihai Cimpoi. L-am vizitat şi acasă, un apartament încărcat de cărţi şi icoane, dar străjuit de o uşă metalică (aşa cum au toţi unioniştii basarabeni). Ne-am întâlnit la toate Congresele Spiritualităţii româneşti (conduse de Adrian Păunescu), organizate de Liga Culturală, condusă strategic de Victor Crăciun, la Festivalul Internaţional „M. Eminescu" de la Dumbrăveni (Suceava), organizat magistral de primarul Ioan Pavăl şi de secretarul Mihai Chiriac, la simpozioanele ştiinţifice organizate de Academia Română sau la Congresul Mondial al Eminescologilor, organizat de M. Cimpoi şi Centrul Academic Internaţional „M. Eminescu" la Chişinău etc.

În toamna anului 2011, atunci când am prezentat revista *Curtea de la Argeş* la Chişinău, Nicolae Dabija (era prima dată când ne vedeam) a remarcat că întâlnirea instituie un veritabil pod de reviste între Ţară şi Basarabia, în continuarea *podurilor de flori* din anii 1990, dar mai trainic decât acestea. Aşa a avut mai întâi nume, apoi a căpătat şi consistenţă o „construcţie" de durată, care a lăsat semne, în cărţi şi reviste, în minte şi suflet, de o parte şi de cealaltă a Prutului. Au urmat mai multe întâlniri, la Chişinău sau la Curtea de Argeş şi localităţi vecine, la Pod s-au alăturat şi alte reviste, din România, Basarabia, Serbia. (Figurile 1, 2, 3 amintesc despre întâlnirile de la Curtea de Argeş, 2013, Domneşti, 2015 – alături de Nicolae Dabija este Alexandrina Cernov, Cernăuţi, şi, respectiv, Râmnicu Vâlcea, 2015.)

Acum, la cumpănă de amarnice vremuri, bolnave din mai multe puncte de vedere, Nicolae a plecat într-o lume în care nu există graniţe între români şi români. De-acum, toate podurile peste Prut, cele care sunt şi cele care vor fi, cele de fier şi cele de cuvinte, vor purta numele lui – şi numele lui Grigore Vieru, şi al tuturor ziditorilor de poduri care ne privesc de dincolo de fire, cercetând dacă vrednici suntem de porunca pe care ne-au lăsat-o spre rostire mai departe şi ducere la înfăptuire. (Gh. Păun)

La Craiova a fost oaspetele mitropolitului Nestor Vornicescu (1929-2000, trăind, ca şi Nicolae Dabija, aceeaşi vârstă: 73 de ani), apoi al meu, ca redactor al Editurii Scrisul Românesc şi al Fundaţiei omonime. În colecţia „Români uitaţi" a editurii şi în subcolecţia „Harta noastră care sângeră", i-am publicat lui N. Dabija articolele de fond din *Literatura şi arta*, care au aceeaşi forţă mobilizatoare precum studiile şi articolele lui Eminescu: *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997), *Icoană spartă, Basarabia* (1998), *Harta noastră care sângeră* (1999), *La est de vest* (2001), *Vai de capul nostru!* (2001), *Însemnări de pe front. Scrisori din Basarabia* (2002), *Râul în căutarea mării* (2003), *Basarabia – ţară de la răspântii* (2004), *Bezna vine de la răsărit* (2005), *Paznic pe înălţimi* (2007), *Deştăraţi* (2008), *Mesaje pentru supravieţuitori* (2009), volume scrise, cum menţiona Eugen Simion, cu „onestitate şi forţă morală". Nicolae Dabija, „care pune talentul în slujba naţiunii române, are imaginaţie şi, prin chiar propria lui existenţă, are credibilitate morală". Seria a fost întreruptă, nemaifiind subvenţionată, pentru că… distribuiam gratuit cărţile.

Nicolae Dabija a fost prezent la Craiova la sărbătorirea a 75 de ani de la înfiinţarea Editurii Scrisul românesc (în acest timp, apartamentul său din Chişinău a fost vandalizat!), la toate ediţiile Festivalurilor „Marin Sorescu", „Adrian Păunescu", Festivalului Mondial de Poezie „M. Eminescu" (iniţiat şi condus de Ion Deaconescu), la Ziua Basarabiei şi Bucovinei, a fost onorat şi onorând Craiova ca cetăţean de onoare, alături de Gr. Vieru, Mihai Cimpoi, Victor Crăciun, Vasile Tărâţeanu (anterior fuseseră onoraţi cu acest titlu grupul Ilaşcu, aflat în puşcărie, condamnaţi la moarte şi, ulterior, Eugen Doga).

Când, la 18 ianuarie 2009, un alt stâlp al rezistenţei românismului în Basarabia, Grigore Vieru, şi-a dat prea timpuriu obştescul sfârşit (o dispariţie nedreaptă şi dureroasă, la care asasinii morali, calomniatorii de profesie şi-au avut un rol esenţial), Nicolae Dabija i-a denunţat pe „killerii de presă ai lui Vieru", avertizându-i în stilul său caracteristic: „Adversarii l-au ucis de mai multe ori, dar el n-a murit niciodată. Pentru că a ştiut să învie de fiecare dată prin Cuvânt. Vieru a plecat ca să rămână. Cât Poezia lui ne însoţeşte, el va fi cu noi, pentru noi, în noi." Cuvinte profunde, încărcate de înţelepciune, de sinceră preţuire pentru marele său prieten.

I. Cimpoi, N. Breban, V. Crăciun, T. Nedelcea, I.O. Vasilescu, Eugen Simion, N. Dabija, Vasile Tărâţeanu

M. Cimpoi, N. Dabija, Tudor Nedelcea, Gr. Vieru şi Sava [illegible]eanu-Brudaşcu

Cuvinte profetice, care i se potrivesc din plin şi lui Nicolae Dabija. De altfel, a „beneficiat" el însuşi de „atenţia" killerilor politici pro-sovietici: în 1991, un comando armat a venit la Chişinău de la Moscova spre a-l lichida, împreună cu Gr. Vieru, Leonida Lari, M. Cimpoi; în Parlamentul R. Moldova i s-a pus pe scaunul său de parlamentar o pastilă radioactivă spre a-l paraliza; a căzut de pe zidul unei mănăstiri din Basarabia, având totuşi norocul de a-i fi fost amortizată căderea de crengile unui copac (în acele clipe, în cădere, i s-a fixat în subconştient întregul film al romanului *Tema pentru acasă*).

În cele din urmă, perfidul Covid i-a adus sfârşitul. El se alătură marilor basarabeni patrioţi care au murit în condiţii cel puţin ciudate: Ion Gheorghiţă, Nicolae Costin, D. Matcovski, Gh. Ghimpu, Doina şi Ion Aldea Teodorovici, Leonida Lari, Ion Ungureanu ş.a. Stâlpii românismului basarabean au rămas doar pe umerii lui Mihai Cimpoi, Eugen Doga, Valeriu Matei, Vasile Grozav, Ion Hadârcă, Al. Burlacu, D. Apetri...

Dumnezeu să-l odihnească, să-l aibă în dreapta Sa, iar pe noi să ne ocrotească şi să ne „românizeze", vorba Alexandrei Şerban Păunescu, nepoata strălucitului poet.

Cât trăim pe-acest pământ

Nicolae Dabija

Cât trăim pe acest pământ
Mai avem un lucru sfânt,
O câmpie, un sat natal,
O clopotniţă pe deal.

Cât avem o ţară sfântă,
Şi un nai care mai cântă,
Cât părinţii vii ne sunt
Mai există ceva sfânt.

Cât pădurile ne dor
Şi avem un viitor
Cât trecutu-l ţinem minte
Mai există lucruri sfinte.

Cât Luceafărul răsare,
Şi în cer e sărbătoare,
Şi e pace pe pământ,
Mai există ceva sfânt.

Cât avem un sat departe
Şi un grai fără de moarte
Cât ai cui zice părinte,
Mai există lucruri sfinte.

Cât durea-ne-vor izvoare,
Ori un cântec ce dispare,
Cât mai avem ceva sfânt
Vom trăi pe-acest pământ.

Podul de reviste

Profesorul

Eugenia BULAT

Afirmaţia „m-am născut într-o casă fără cărţi” ar putea fi de neluat în seamă: cui din generaţia mea nu i s-a întâmplat la fel? Ar putea, deci, dar asta numai dacă pentru mine personal, încă de pe atunci când nu înţelegeam ce şi de ce mi se întâmplă, acest lucru nu ar fi fost perceput ca o tragedie. Drama avea manifestări diverse, dar feţele ei (care-mi provocau de atâtea ori revolta, spaima şi suferinţa) prindeau contur – am înţeles mai târziu – tocmai din lipsa cărţii în spaţiul în care m-am născut.

Şcoala a fost pentru mine limanul salvator în care m-am întâlnit cu prima mea învăţătoare, dar, mai ales, cu biblioteca, în care, de la un timp, mă simţeam fericită. Hălăduiam printre rafturi înalte, cu cărţi grele şi coperţi sumbre. Căutam şi găseam neapărat ceva. Hoinăritul acela printre rafturi era un deliciu greu de descris, la fel şi *demnitatea* pe care mi-o oferea încrederea bibliotecarei. Aveam cruntă nevoie de aceasta.

Curând aveam să cunosc un om care să-mi dea cu deplinătate demnitatea de care duceam atâta lipsă, precum şi o necesară încredere în sine. Era Ştefan Sevastian Bulat. Pe atunci, îi spuneam, bineînţeles, în manieră slavă, aşa cum ne învăţau în şcoala sovietică: *Stepan Sevastianovici.*

Cred că trebuie să ai o memorie foarte bună ca să-ţi poţi reconstitui, integral şi veridic, amintirile despre un om care ţi-a marcat substanţial existenţa. Nu, nu am o astfel de memorie. Cea ce am înţeles, până la urmă, este că memoria mea este una eminamente *sentimentală.* Ea reţine exclusiv cele ce au trecut prin sufletul meu, cele ce au atins coarda sensibilă din fiinţa-mi.

Îl ţin minte pe profesorul Ştefan Bulat din clasa a IV-a. Mă lua uneori acasă la el. Aceasta era aşezată sus, pe deal, avea o panoramă superbă asupra naturii dimprejur şi era toată o oază de soare. Mă văd culegând cireşe, dar aşa, mai mult de joacă, pentru că, întâi, mâncam pe săturate, apoi luam ceva şi pentru acasă.

Unica pată de lumină vie pe care o disting din acei ani sunt orele de Română, Eminescu cântat, bucuria procurării primelor cărţi de la Libraria Luminiţa şi apariţia dorinţei conştientizate de a scrie.

Tot în vremea aceea, m-am căpătuit, Dumnezeu ştie din ce bănuţi, cu prima mea carte, *Eminescu. Poezii,* redactată de Spiridon Vangheli şi ilustrată de pictorul Igor Vieru. Era o minune de carte mare, amplă şi bogat ilustrată. Fiecare ilustraţie completa poezia din pagină: ea ţi-o amplifica, ţi-o rostea pe mii de voci, înainte încă să-i citeşti textul. Era ceva incredibil!

De aici încolo, Eminescu, după care se vor înşirui chipurile altor câtiva poeţi pe care i-am cunoscut şi îndrăgit din şcoală, dar şi, neîndoielnic, chipul luminos al profesorului meu de Limba Română, vor face organic parte din mine.

Profesorul nostru de Limba Română iubea cu adevărat copiii, *iubea copiii în devenirea lor.* La rându-i, nu avea nevoie de nimic în plus ca să se facă iubit: mereu omenos, echilibrat şi înţelept, la costum şi cravată, frumos la chip, cu o frunte înaltă şi luminoasă, aducându-ne mereu în clasă bucuria caietelor controlate şi a temelor explicate cu har.

Nu încape îndoială că predarea temei despre ilustrul nostru cărturar Bogdan Petriceicu Hasdeu era una din lecţiile preferate ale profesorului nostru. Doar aşa îmi pot explica pasiunea cu care dl Bulat ne-a predat biografia marelui enciclopedist de la Arhivele Române, autor al acelor *Cuvente din bătrâni,* al dramei *Despot-Vodă* şi, mai ales, al marelui dicţionar *Etymologicum Magnum Romaniae.*

Gândindu-mă la *Sic cogito*, îmi e cu neputinţă să uit cum ne-a povestit profesorul nostru drama talentatei Iulia Hasdeu (prima româncă studentă la Universitatea Sorbona din Paris) – un geniu precoce, care a scris poezie, dar şi poveşti, şi drame, şi povestiri cu subiect istoric. Ne citea din corespondenţa dintre tată şi fiică, cu acel *Licuţă* cu care i se adresa, cu îndemnurile de a nu uita că deviza familiei este „Onoare. Ştiinţă. Patrie”. Parcă ne spunea indirect: „Vedeţi ce se poate face, dacă te străduі, dacă iubeşti cartea?! Şi voi puteţi fi la fel!” Inutil să mărturisesc că şi noi, cel puţin unii, voiam să fim la fel! Eu una, visam cu ochii deschişi să devin *Licuţa* profesorului meu!

Peste ani (după '89, fireşte), am ajuns cu discipolii mei de la revista *Clipa siderală* la castelul Iuliei Hasdeu de la Câmpina. Umblam buimacă să văd pianul *Licuţei,* manuscrisele; să descopăr masa în jurul căreia se organizau şedinţele spiritiste ale îndureratului tată. Am privit cu uimire uriaşa statuie a lui Crist, care străbate întreaga construcţie şi, mai ales, am căutat să descopăr în ce loc anume s-a stins marele savant-filolog. „Aici, alături, mi s-a spus. Este o anexă, în spatele castelului.”

În jurul castelului – tihnă şi iarbă verde... M-am dus în vârful picioarelor şi am privit acea modestă căsuţă ţărănească între pereţii căreia s-a stins îndurerat şi singur o asemenea lumină de Om!

Acestea erau lecţiile de *literatură* din acea perioadă pe care ni le preda profesorul Ştefan Bulat, lecţii care au avut lungi reverberaţii în timp.

La *gramatică* se întâmplau alte minuni. Nu aş putea să uit meticulozitatea cu care profesorul nostru ne explica, la lecţiile de *fonetică,* despre sunetele Limbii Române. Nu am cum să uit vreodată cu câtă încântare ne vorbea despre vocale, de exemplu. Că avem tocmai 7 (!) şi că suntem una dintre puţinele limbi din lume care are atâtea vocale! Ne exemplifica cu limbile turcice, care, vai, unele au doar câte 3-4 vocale şi atunci cuvintele, compuse din mai multe consoane îngrămădite, ies de-a valma pe gura vorbitorului ca nişte pietre!

Eram atât de mândră de limba mea, care este atât de frumoasă şi de armonioasă, şi mă topeam de drag de ea! Până azi port în suflet *cântecul vocalelor,* învăţat de la profesorul meu. Are o muzică anume şi ordinea vocalelor este aceasta, nicidecum alta: a, e, i, o, u, î, ă!

Profesorul ne spunea că limba noastră este cea mai de la răsărit limbă romanică şi că e o minune că a supravieţuit aici, la hotar, de unde începe oceanul lingvistic slav. Aflam atunci că limbile romanice provin din latina vulgară şi că la baza limbii noastre stă dialectul daco-român. Parcă îl văd pe dragul meu profesor scriind pe tablă cuvintele presupus-dacice – *bordei, brânză, brâu, abur, cioban, codru, dulău, mămăligă, mânz, mistreţ, pânză, stână, ţap, ţarc, ţarină, zăr, zimbru* ş.a. – şi explicându-ne cum fiecare dintre ele relevă îndeletnicirile cele mai vechi ale poporului nostru.

Profesorul nostru accentua că limba română e de origine latină, că surorile ei sunt italiana, franceza, portugheza, spaniola ş.a. Subtil, delicat, ocolind aisbergurile unui timp care mutilase atâtea destine (inclusiv pe al său, cum am aflat mult mai târziu), ne explica, de la A la Z, totul conform ştiinţei lingvistice şi totul era pe înţeles. Ne spunea indirect: „Dar ce nu e clar aici?... Iată poezia lui Eminescu, a lui Alecsandri, *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă... E vreun cuvânt pe care nu-l înţelegeţi?! Toată diferenţa e că noi ne-am născut şi locuim aici, în Basarabia, iar ei în partea cealaltă de Moldovă. E simplu ca bună ziua!” Folosea foarte frecvent sintagma *limba lui Eminescu* şi nu era nevoie de mai multe explicaţii.

Un lucru curios se întâmpla: atunci când ascultam biografiile scriitorilor noştri, aveam mereu impresia că profesorul nu doar ne relata datele citite din cărţi, dar parcă păşea sigur pe locuri bine ştiute şi tare dragi. Ascultam şi îl contemplam: era ba la Ipoteşti, pe un drum de ţară, ba într-o mică biserică din Botoşani, răscolind înscrisurile despre copiii botezaţi acolo la 1850, când s-a născut şi Mihai, ba la Iaşi, la Casa Pogor sau altundeva.

Ştefan Sevastian Bulat s-a născut la 1 mai 1924 în satul Sireţ, plasa Străşeni, judeţul Lăpuşna, România, în familia cu 9 copii a ţăranilor înstăriţi Maria şi Sevastian Bulat. Până să înceapă cel de Al Doilea Război Mondial, a învăţat la şcoala normală din satul natal. După război, absolvă Şcoala Pedagogică din Călăraşi, urmând apoi Institutul Învăţătoresc din Bălţi şi Universitatea de Stat din Chişinău.

Căsătorit în 1947, Ştefan Bulat şi familia sa scapă ca prin minune de deportările din 6 iulie 1949, dar părinţii tinerilor soţi sunt deportaţi în Siberia. Dezmoştenită, familia tânărului învăţător va fi repartizată la şcoala din satul Găleşti, Călăraşi, unde va locui în căsuţa unor deportaţi. Fugari, stăpânii casei vor reveni şi ambele familii vor locui împreună, pe furiş de autorităţi.

După moartea lui Stalin, Ştefan Bulat se va strămuta cu familia în satul Sadova, raionul Călăraşi, unde va preda trei decenii Limba Română şi unde îşi are odihna de veci.

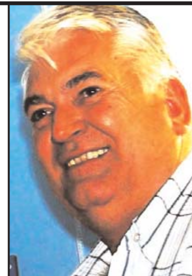
Ce mândră eram că Eminescu nu se traduce uşor! Da, ne spunea profesorul nostru, este o problemă: Eminescu e foarte greu de tradus! Adică, îl traduci, dar nu redai frumuseţea logosului, profunzimea gândurilor lui, încărcătura lui emoţională. Nu poţi reda nici parfumul epocilor pe care le descrie poetul şi, cu atât mai mult, nu ai cum traduce muzica versului eminescian! Cum să traduci tu în altă limbă un vers precum „Stelele nasc umezi pe bolta senină,/ Pieptul de dor, fruntea de gânduri mi-e plină”, cu atât mai mult, cu cât cuvântul „dor” nici nu are traducere: nu se găseşte echivalent acestui sentiment în alte limbi!

Eram în lumea mea, eram numai ochi şi urechi şi aveam de ce. Se întâmplau multe lucruri interesante. Tocmai în anii aceia (1965, mai exact), a venit la Chişinău un scriitor rus, Naum Korjavin, şi profesorul nostru, învăţător de ţară cum era el, era la curent cu mişcarea literelor şi ideilor. Astfel că mă mir şi azi cum, în perioada aceea sovietică, unor imberbi cum eram, profesorul nostru a găsit cu putinţă să ne vorbească despre opinia altor intelectuali de pe glob despre limba noastră. Ne-a citit poezia lui Naum Korjavin, publicată în periodicele vremii. Admirând sincer limba noastră şi, în general, limbile romanice, Naum Korjavin publicase un poem de o rară frumuseţe, revelând adevărul amar despre situaţia limbilor romanice în spaţiul URSS, lucru pentru care putea fi lesne persecutat. Şi chiar a fost, fiind silit să emigreze în SUA, unde s-a şi stins, după o boală grea, în 22 iunie 2018.

Poemul era în limba rusă. În traducere liberă, sună astfel: „O, limbi voi romanice,/ Juneţea cea antică-a Terrei!/ Strâmtorate cu-atâta trufie,/ Tot pe soclu înalt aţi rămas./ În voi imnuri eterne răsună,/ Armonii autentice, vii!/ Atunci când păşeşti în Moldova,/ Doar uimire încerci,/ Şi sfială, şi jenă,/ Atâta de straniu îţi pare/ Cuvinte savante s-auzi/ Chiar din gura mulţimii, la ţară.// Oare-atâta de trist e în lume/ Că-ar putea pe vecie să piară/ Claritatea de cuget, simţire,/ Tot ce-adânc în fiinţă purtaţi?/ Cântul viu al apuselor epoci/ Şi statornica voastră nobleţe?// Eu pieirii cu voi m-aş supune,/ Decât viu să rămân fără voi!”

Continuitatea creştinismului în spaţiul etnic al Daciei (III)

Florian COPCEA

Edictul de la Milan, deşi a însemnat toleranţă şi libertate pentru creştini, nu a reuşit să elimine în totalitate elementele păgâne, care au continuat să se manifeste prin promovarea unor acţiuni care vizau recuperarea moralităţii omului, pierdută, chipurile, prin practicarea ceremoniilor religioase. Totuşi, cultele păgâne, după împărţirea imperiului, s-au impus în cadrul religiozităţii romane, armonizând concepţiile religioase cu cele neo-păgâne. În centrul conflictului generat de confuzie şi mentalităţi oculte asupra lumii, s-a situat modul diferit de receptare a căii urmate de Mântuitor. Învăţăturile propovăduite de Biserica Romană Occidentală continuau să-şi orienteze conţinutul după cultul Cezarilor. *Schisma* din anul 1054, când se va despărţi de cea răsăriteană, avea să pună capăt, într-un anumit fel, creştinismului ocultizat. Misiunea lui Iisus Hristos, „Fiu al lui Dumnezeu", consideră exegeţii, nu poate fi judecată din perspectivă anti-creştină, acceptând viziuni lipsite de fundament teologic, întrucât „Cel ce S-a pogorât, Acela este care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple" (*Epistola către Efeseni,* 4, 10). Iată, aşadar, că Edictul lui Constantin cel Mare, în pofida libertăţii de conştiinţă ce a dat-o omului, a creat şi pentru păgâni şi neo-păgâni privilegiul promovării unor credinţe gnostice. Ceea ce trebuie reţinut: oricare ar fi deosebirile doctrinale între creştinii cultelor păgâne orientale şi susţinătorii vechii religii, Iisus „a plătit pentru păcatele noastre", motiv pentru care avem datoria să credem în El. Fără îndoială, această situaţie a deteriorat considerabil, începând cu secolul al IV-lea, relaţiile dintre Biserica Răsăritului şi Roma, iar criza, adâncită de dispute teologice, a dus la periclitarea autorităţii spirituale a Bisericii, în general. Conflictul iconoclast dintre Roma şi Constantinopol, întreţinut de amestecul împăratului Leon al VI-lea şi al papei Ioan al IX-lea în treburile interne ale Bisericii Răsăritului, avea să fie soluţionat în secolul IX. Disputa tetragamică dintre cele două Biserici (sursa acesteia fiind refuzul patriarhului Nicolae Misticul de a îngădui abaterea de la canoane şi a-i permite împăratului bizantin căsătoria cu cea de-a patra soţie, Zoe) avea să ia sfârşit printr-un şantaj în faţa căruia patriarhul nu va ceda câtuşi de puţin. Este înlăturat şi în locul său în scaunul patriarhal al Bizanţului urcă duhovnicul împăratului, Eutimie. În anul 920, Leon al VI-lea moare, iar în 912 Nicolae Misticul, revenind la conducerea Bisericii Răsăritului, cere lui Atanasie al III-lea şi lui Ioan al X-lea să-i anatemizeze pe cei care provocaseră criza autorizând imoralitatea şi abaterile de la normele şi principiile întemeietoare ale orânduirii ecleziale. Din păcate, nu primeşte niciun răspuns. Dar, să ne reîntoarcem la tema noastră.

Sinodul ecumenic ţinut la Niceea (astăzi İznik, Turcia) în 20 mai 325, „un sinod mare şi sfânt", convocat de către Sfântul Împărat Constantin cel Mare, se remarcă prin prezenţa a 318 episcopi (numărul variază de la o sursă la alta) proveniţi din peste 40 de scaune episcopale, între acestea aproape 15 situate în dreapta Dunării. Printre participanţi s-au aflat episcopii Marcu din Tomis, Dacus din Scupi (provincia Dardania), Dominus din Sirmium, Eustaţiu al Antiohiei, Macarie al Ierusalimului, Ossiu de Cordoba, Teofil gotul, Cadmus al Bosforului şi Protogeus din Sardica.

Acest prim conciliu (sinod) de toleranţă al bisericii creştine a pus în discuţie chestiunea paternităţii lui Iisus din Nazaret ridicată de Arius din Alexandria, de origine libian, el susţinând că Mântuitorul „nu ar fi fiul lui Dumnezeu născut din veşnicie, ci doar o creatură a Tatălui care în singurătatea lui l-ar fi creat pe Iisus şi l-ar fi înfiat". De asemenea, au fost dezbătute şi adoptate 20 de canoane referitoare la credinţa şi unitatea bisericii şi au fost puse bazele dogmatice şi canonice ale acestei religii. Un lucru care trebuie subliniat este faptul că Sinodul I ecumenic prezintă o importanţă crucială pentru creştini prin aceea că a fost prima adunare a episcopilor din întreaga biserică, unde s-au convenit soluţii pentru rezolvarea tuturor problemelor doctrinal-fundamentale ivite în procesul de creştinare a popoarelor supuse Romei.

Un moment istoric cu rezonanţă şi profundă semnificaţie în sânul bisericii l-a reprezentat, fără tăgadă, promulgarea la Sinodul de la Niceea a *Crezului,* al cărui autor este Sf. Atanasie al Alexandriei. Potrivit exegeţilor teologi, *Crezul de la Niceea* a fost formulat pentru a combate diferitele erezii, în special arianismul, apolinarianismul, macedonianismul (erezie pnevmatomahă) şi hiliasmul. La al doilea Sinod Ecumenic, care a avut loc în anul 381 la Constantinopol, textul a suportat îmbunătăţiri esenţiale, Sfinţii Părinţi considerând că acesta fiind un element fundamental al creştinismului trebuie să reproducă în formule cât mai lapidare şi concentrate credinţa cea adevărată şi convingerile creştinilor în Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul şi Dumnezeu Duhul Sfânt. Printre Sfinţii Părinţi şi evlavioşii scriitori bisericeşti care au explicat cu acurateţe şi binecuvântată înţelepciune tainele simbolului de credinţă, cum mai este denumit *Crezul,* s-au aflat patriarhul Sfântul Chiril al Ierusalimului (315 – 386), Sfântul Ambrozie al Milanului (340 – 397), episcop de Mediolanum între anii 374 – 397, şi Sfântul Niceta (n. cca. 335 – d. 414), episcop al oraşului Remesiana din provincia romană Dacia Mediterranea (astăzi oraşul sârbesc Bela Palanka), apostolul strămoşilor creştinilor români. *Crezul* din zilele noastre, cel consacrat de Biserica Ortodoxă, în care se găsesc răspunsuri la rătăcirile, ereziile, schismele creştinilor, cuprinde revizuirile şi adăugirile de la Sinodul II de la Constantinopol. Câteva secole mai târziu, Biserica Romano-Catolică a încercat să opereze o cosmetizare unilaterală a *Crezului,* prin adaosul Filioque cu privire la purcederea Duhului Sfânt, aceasta fiind una din cauzele provocării Marii Schisme dintre Roma şi restul Bisericii.

Recunoscută în Imperiul Roman, după Edictul din Mediolanum, religia creştină a avut o evoluţie, indiscutabil, ascendentă, în multe comunităţi organizându-se puternice centre ecleziastice unde se studiau principiile credinţei ortodoxe. În anul 336, la Constantinopol este hirotonit episcop, „pentru toţi creştinii din ţara getică" un ucenic al episcopului Teofil „al Gothiei", misionarul Wulfila, transcris în româneşte Ulfila (n. 311, Turcia – d. 383, Constantinopol, Imperiul Roman de Răsărit), got după tată, grec după mamă. Sub directa sa coordonare, ia fiinţă (în secolul IV), o organizaţie religioasă în ale cărei structuri „s-a implicat Biserica din Scythia şi, direct, Statul bizantin prin ierarhi (Bretanion, Gerontie/Terentius şi Teotim I)". Conform unor menţiuni din „calendarul gotic" de la Acjelis, aceasta avea, se presupune, şi dreptul de a săvârşi creştinări în spiritul celor hotărâte în anul 325 de Sinodul din Niceea. În rândul controverselor create de cercetătorii lumii antice se numără şi ipoteza, aparent neplauzibilă, că o parte dintre creştini optaseră pentru creştinismul non-niceean, bazat pe doctrina lui Arius/Arie (n. 250/256 d.Hr. în Libia), paroh al comunităţii din Baukalis, din vecinătatea Alexandriei, excomunicat de episcopul Alexandru, în anul 320, pentru învăţăturile lui cristologice, diferite de ale altor slujitori ai Bisericii. Epifan de Salamina, în lucrarea *Panarion* (69, 1,1–3,1), avea să motiveze astfel erezia lui Arie: „Spiritul Satanei a intrat în Arie […] şi l-a împins să înalţe nori de praf împotriva Bisericii, aprinzând astfel un foc imens prin predica lui ce a cuprins cu rapiditate întreg Imperiu Roman, în particular, partea orientală, atât de puternic încât nici până astăzi erezia lui nu încetează să lovească împotriva credinţei adevărate şi împotriva Bisericii…" Pentru a înţelege exact doctrina lui Arie, care a bulversat, se pare, Biserica, vom extrage câteva citate din lucrarea sa *Thalia*, ce poate fi tradusă prin *Banchet:* „Dumnezeu nu a fost dintotdeauna Tată, ci a existat un timp când nu era Tată", „Fiul a venit la existenţă *ex-nihilo* ca toate creaturile", „Fiul nu este din aceeaşi esenţă ca şi Tatăl, deoarece doar Dumnezeu este Dumnezeu în sensul adevărat al acestui termen", „Cuvântul lui Dumnezeu nu este Dumnezeu ca şi Tatăl", „Sfânta Treime este diferită în esenţa persoanelor".

Diferenţe de opinii teologice au apărut în multe perioade din Istoria Bisericii. La fel de cunoscut este şi curentul apărut prin anul 348 între o anumită parte a clerului provincial roman şi cel constantinopolitan, sub Aorich şi Atanarich, care declanşează împotriva creştinilor cele mai odioase persecuţii. Acestei prigoane avea să-i cadă victimă şi misionarul Dabba, Sfântul Sava Gotul, despre care vom mai aduce discuţia şi mai jos.

Din izvoarele antice aflăm că Ulfila a predicat în limbile gotică, latină şi greacă la goţii apuseni din Balcani şi la daco-romanii din ţinuturile nord-dunărene. În preajma anului 369, inventând alfabetul gotic, a început, la cererea „bisericii din ţara Gothiei", să traducă *Biblia* în limba gotică, fragmente din manuscrisul care cuprinde cele patru *Evanghelii* fiind păstrate la Uppsala, Wolfenbüttel, Milano şi Speyer.

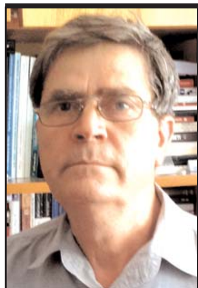
Spre deosebire de epocile anterioare, în secolul al IV-lea, pe teritoriul daco-romano-carpatic controlat de goţi, creştinismul a fost marcat de persecuţii aprige împotriva monahilor şi creştinilor din partea regelui vizigot Athanaric (370 – 372). El a dus o adevărată campanie de neutralizare a bisericii autohtonilor care reuşise să-i atragă pe goţi de partea noii învăţături. Episcopul Ulfila a fost nevoit să-şi piardă urma la sud de Dunăre, dar preotul comunităţii locale, Sansala, şi ucenicul său, cunoscut sub numele de Sava Gotul (n. 334 – d. 372) au fost arestaţi şi chinuiţi pentru credinţa lor în Hristos, care era întreţinută, susţin informaţiile ajunse până la noi (în special cele din *Scrisoarea Bisericii din Gothia către Biserica din Capadocia* şi Scrisorile *164 şi 165 ale Sfântului Vasile cel Mare*), de relaţiile pe care le avea populaţia convertită la arianism cu Biserica din Capadocia din Imperiul Bizantin. Nevrând să se dezică de învăţătura Mântuitorului, Sfântul Sava, de origine capadociană, ori un capadocian trimis de mult timp în Dacia nord-dunăreană, a fost înecat în râul Buzău.

Din toate cele descrise până acum se desprinde constatarea că creştinismul daco-roman luase avânt deopotrivă în lumea rurală şi urbană şi că după două secole, triumfase, în paralel cu misionarismul şi sacrificiile unor martiri, asupra păgânismului, fapt care a accelerat organizarea şi consolidarea bisericească în Dacia Carpatică. Nu este lipsit de importanţă să adăugăm că în acelaşi timp religia geto-dacilor, încadrându-se în politeismul tracic de tip indo-european, îşi continua existenţa. În concluzie, viaţa spirituală a geto-dacilor, materializată/susţinută de credinţele religioase aflate în pantheonul zalmoxian, a influenţat în mare măsură evoluţia social-economică a statului dac. Să nu uităm că în secolul I î.Hr. religia a avut un rol prioritar în unificarea triburilor geto-dacice şi că perioada anilor 44 î.Hr. – 85 d.Hr. era definită, din punct de vedere politic, de lupta dificilă a regatului daco-get împotriva ofensivei romane.

Profesorul Mihail Diaconescu consemna următoarele în ampla sa sinteză *Istoria literaturii Dacoromane* (Ed. Fundaţiei Internaţionale „Mihai Eminescu", p. 406): „Regatul dac a asaltat adeseori, în raiduri de şoc, teritoriile intrate sub dominaţia romană. Dar frontiera de pe Dunăre n-a mai fost modificată. La adăpostul limesului imperial, cetăţile şi satele aflate între Dunăre şi mare (în care se amestecă autorităţile romane) cunosc în secolul I d.Hr. o epocă de înflorire pe multiple planuri. Neguţători, funcţionari imperiali, veterani, marinari veniţi în porturile de pe litoral mai mult decât cele de pe Dunăre, militari, circulă prin înfloritoarele localităţi getice cu cele mai diferite interese. În ansamblul lumii romane, teritoriul dintre Dunăre şi mare, dens populat, stabil şi bine administrat, aflat la răscrucea unor variate influenţe culturale şi politice, este din punct de vedere demografic, strategic, economic şi cultural unul dintre cele mai importante. Spre acest teritoriu getic s-au simţit îndemnaţi să vină pentru a-şi îndeplini lucrarea lor misionară şi Sfinţii Apostoli Andrei, Pavel şi Filip."

Istoria de lângă noi

Generalul Mihail Gr. Romanescu, martir al regimului comunist (I)

Ilie POPA

După încheierea celui de Al Doilea Război Mondial şi intrarea României, Poloniei, Cehoslovaciei, Ungariei, Bulgariei şi părţii de est a Germaniei în orbita Uniunii Sovietice, conform înţelegerii de la Ialta dintre marile puteri (Statele Unite, U.R.S.S. şi Marea Britanie), cu staţionarea trupelor sovietice în toate aceste ţări, începe, din ce în ce mai brutal, procesul de comunizare al acestora.

Imediat după lovitura de stat de la 23 august 1944, prin decrete regale date de Regele Mihai I, România a fost guvernată de Guvernele de Unitate Naţională Sănătescu 1 (23 august – 3 noiembrie 1944) şi Sănătescu 2 (4 noiembrie – 5 decembrie 1944), conducerea majorităţii ministerelor fiind asigurată de militari, deoarece România continua războiul, de această dată împotriva Germaniei şi Ungariei. Singurul post important ocupat de o persoană civilă era al ministrului Justiţiei, atribuit ad-interim, la cererea expresă a lui Lucreţiu Pătrăşcanu, având tâlcul să protejeze elementele nedisciplinate şi destabilizatoare incitate de comunişti şi înarmaţi prin grija forţelor de ocupaţie sovietice (fapt necunoscut de Rege la data numirii). (Mircea Stănescu, Titică Predescu, *Procesele reeducării (1952-1960). Statul şi dreptul, instrumente de represiune ale dictaturii comuniste,* Editura Fundaţiei culturale Memoria, Piteşti, 2008, pag. 330)

Încercând să-şi îndeplinească obligaţiile decurgând din Convenţia de Armistiţiu, privitoare la criminalii de război, în septembrie 1944 s-a trecut la arestarea unor ofiţeri superiori din serviciile secrete, însă comandamentul sovietic, al cărui scop era subminarea puterii de stat instituită de Rege, a cerut la 2 octombrie 1944 reducerea forţelor de poliţie cu 6000 de oameni, iar la 6 octombrie acelaşi an a forţat demisia şefului Statului-Major român, generalul Gheorghe Mihail, pe motiv că s-ar fi opus la ordinul sovieticilor de a fi dezarmate unităţile militare româneşti cu excepţia celor 12 divizii care luptau pe front alături de ruşi şi, deşi succesorul său, generalul Nicolae Rădescu, a acceptat această cerere, presiunea pentru diminuarea efectivului armatei române a continuat, ajungându-se astfel în decembrie 1944 la ceva mai mult de un sfert (din armata română), fiind incluse în acest procent şi diviziile formate în Rusia, „Tudor Vladimirescu" şi „Horia, Cloşca şi Crişan" (îndoctrinate în timpul prizonieratului din URSS în susţinerea comunismului). (*Ibidem*)

Odată cu instaurarea guvernului Groza în 1946, sub presiunea ocupantului sovietic, a început procesul de epurare a Armatei Regale. Toţi ofiţerii, începând cu generalii, trebuiau să îşi exprime adeziunea la acest guvern, cu alte cuvinte, ataşamentul faţă de Frontul Naţional-Democrat/Partidul Comunist Român, să adere la ideologia comunistă şi să se înscrie în Partidul Comunist.

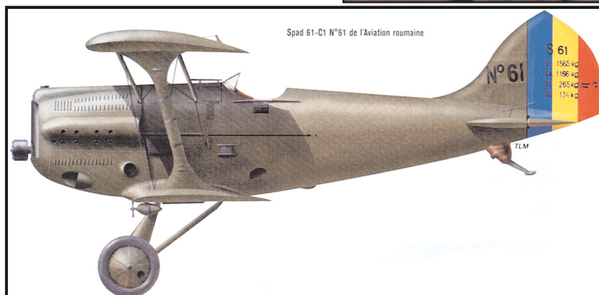
În 1944, Armata Română avea 19.462 de ofiţeri activi, iar efectivul total era de 454.972 de militari. (Col.(r) Remus Macovei, *Distrugerea elitei militare româneşti,* http://www.art-emis.ro/istorie/1864-distrugerea-elitei-militare-romanesti.html, 02 octombrie 2013) Ofiţeri superiori, generali, personalităţi proeminente formau elita militară care asigura conducerea Ministerului de Război, Ministerului de Interne, Jandarmeriei, Statului-Major General şi comandau armatele, corpurile de armată, diviziile şi brigăzile României. Mare parte dintre ofiţerii superiori care formau elita militară participaseră la Primul Război Mondial, având o contribuţie determinantă la realizarea României Mari, întregul corp al armatei române fiind educat în cultul unui patriotism profund, robust, al onoarei şi demnităţii umane. Participaseră activ în Al Doilea Război Mondial pe Frontul de Est şi îndeosebi la luptele pentru eliberarea Basarabiei şi Bucovinei, apoi pe Frontul de Vest pentru eliberarea Ungariei, Austriei şi Cehoslovaciei. Ca urmare a vitejiei şi spiritului de sacrificiu pe câmpurile de luptă, o mare parte dintre ei fuseseră decoraţi cu Ordinul militar român de război „Mihai Viteazul", cu alte ordine româneşti şi cu ordine germane, franceze, sârbe, ruseşti, cehe.

Trebuie precizat că, după actul de la 23 august 1944, odată cu invazia şi apoi staţionarea trupelor sovietice în România, elita militară românească a fost divizată în grupuri de interese diferite, contradictorii, situaţia ei devenind extrem de dificilă.

În primul rând, era grupul format din generalii apropiaţi mareşalului Antonescu, care organizaseră şi conduseseră alături de Germania nazistă războiul împotriva Uniunii Sovietice. Aceştia au fost arestaţi imediat după 23 august 1944.

Alt grup era format din generalii care participaseră la acţiunile militare de pe Frontul de Est împotriva Uniunii Sovietice, dar, după 23 august 1944, participaseră şi la luptele de pe Frontul de Vest împotriva Germaniei, cot la cot cu forţele ruseşti.

Un al treilea grup era format din disidenţii împotriva mareşalului Ion Antonescu, din generalii care complotaseră pentru înlăturarea acestuia şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei. Aceştia, imediat după 23 august 1944, împreună cu reprezentanţi ai partidelor istorice şi ai comuniştilor, au ocupat funcţiile importante în stat, participând la guvernarea României, sub o strictă supraveghere a reprezentanţilor militari ai Armatei Roşii care rămăsese în ţară după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial.

Şi, în sfârşit, mai era grupul de militari care se înrolaseră în cele două divizii de voluntari, „Tudor Vladimirescu" şi „Horia, Cloşca şi Crişan", formate pe teritoriul U.R.S.S. din foştii prizonieri de război şi care se întorseseră în ţară alături de trupele sovietice. Acest grup va avea un statut privilegiat, acordat de noile autorităţi comuniste şi va juca un rol deosebit de important în perioada imediat următoare.

Astfel, unitatea de grup a elitei militare a fost spartă, cu consecinţe cu totul dramatice în perioada imediat următoare, când noul aliat autoimpus, Uniunea Sovietică, va declanşa procesul de epurare a Armatei Române, în urma căruia Armata Regală se va transforma în Armată Populară.

La sfârşitul procesului de epurare, din cei 19.462 de ofiţeri activi care luptaseră în Al Doilea Război Mondial, mai rămăseseră activi doar 700. (Mirela Corlatan, *Elita militară: o epurare perfectă,* cotidianul.ro, 12 octombrie 2006) De fapt, toate cadrele militare care nu-şi manifestaseră acordul cu doctrina comunistă şi nu acceptaseră să se înscrie în Partidul Comunist fuseseră eliminate din toate structurile militare. O parte dintre aceştia, utilizând diferite metode, inclusiv evadări aeriene, au hotărât să fugă din ţară; unii dintre ei au reuşit, ceilalţi, în marea lor majoritate, au înfundat puşcăriile comuniste.

În cele ce urmează, prezentăm cazul generalului maior Mihail Gr. Romanescu, care iniţial a acceptat să facă parte din armata populară creată de autorităţile comuniste, dar a sfârşit în faţa ploii de gloanţe ale unui pluton de execuţie al aceloraşi autorităţi comuniste. Fotografia alăturată este preluată din volumul *Comandanţii şcolilor aripilor româneşti. Un veac de instruire militară aeronautică (1 aprilie 1912 – 1 aprilie 2012)* de Marius-Adrian Nicoară, Daniel Stan, Gabriel Cristian Mocanu, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2012.

Din studiul dosarului generalului maior Mihail Romanescu aflat la Arhivele Militare Române (fond 3042/1974-Generali, inventar nr. S217/20.08.1974, 1917 crt 13691, dosar 1785 general maior Romanescu Mihai), rezultă că Mihail Romanescu s-a născut la 15 iulie 1899 în comuna Miroslava, judeţul Iaşi, ca fiu al lui Grigore şi al Mariei, ţărani de religie ortodoxă. A fost căsătorit de trei ori cu: Natalia Mărgărit, de care a divorţat; cu Florica Balvianu, care a decedat în noiembrie 1938 şi apoi cu Smaranda Tonitza Macovei, în iunie 1940. A avut un fiu, Alexandru.

A urmat şcoala primară de 4 clase (locul nu se specifică în dosarul său militar, dar foarte probabil în satul natal), după care face 7 clase de liceu militar.

Urmează Şcoala Militară de Infanterie în perioada 01.10.1917 – 01.07.1919, la absolvire fiind înaintat la gradul de sublocotenent şi repartizat la Regimentul 4 Vânători în 6 noiembrie 1919.

La 15 octombrie 1919 a fost mobilizat ca infanterist în trupele române de la Tisa care au înaintat până la Budapesta, după care, la 1 aprilie 1921, a fost demobilizat.

La 6 mai 1921 începe cursurile şcolii pregătitoare a ofiţerilor activi de aviaţie de la Tecuci şi, la 1 aprilie 1923, este înaintat la gradul de locotenent. Şcoala specială a Aeronauticii o începe la 17 aprilie 1923, la Centrul de Instrucţie al Aviaţiei, pe care o încheie pe 7 septembrie acelaşi an (clasat al 13-lea din 29 de cursanţi) şi primeşte brevetul de pilot nr. 326. În Certificatul de aptitudini-pilot de recunoaştere, şeful de pilotaj şi antrenament precum şi comandantul Centrului de Instrucţie al Aviaţiei îl caracterizează astfel: „Prea frumoase calităţi de pilotaj, ambiţios şi cu dragoste să sboare, va ajunge pilot de nădejde. Îndrăzneţ şi hotărât, i se pot încredinţa orice fel de misiuni. Aterizare de precizie executată cu multă fineţe de pilotaj. Corectă prindere de teren." (*Ibidem*, pag. 19)

Din 1924 devine instructor de zbor în şcoala de ofiţeri de aviaţie de la Tecuci, unde în 1925 promovează examenul pentru piloţi de vânătoare. Ca instructor de zbor scoate două serii de piloţi.

În august 1926 comandorul Mihail-Leu Romanescu este trimis comandant al escadrilei de avioane Potez XV de la Buzău, cea care a pus bazele Şcolii de perfecţionare în zbor de la Buzău al cărei comandant a fost în perioada 1929-1935.

A concurat în cadrul Cupei Carpaţilor „Aurel Vlaicu" din 1928, unde a ocupat locul I din 8 concurenţi, pilotând un avion francez Spad 61-C1 (figura alăturată) pe traseul Bucureşti–Braşov–Galaţi–Bucureşti. Tot în 1928, pe un avion francez Breguet 19, participă la Raidul Poloniei, traseul Bucureşti–Iaşi–Lwov–Warşovia–Budeovitz(?)–Cracovia–Iaşi–Bucureşti, cu o lungime de 3600 km.

→

De la Cavalerul Trac la Sfântul Gheorghe

Constantin C. PETOLESCU

În onomastica românească, între numele cele mai populare şi răspândite, se numără cel al cărui patron creştin este Sfântul Gheorghe.

Etimologic, numele este grecesc, provenind de la *gheorghios* = „ţăran”, dar în antichitatea romană el era foarte rar (probabil şi din cauza conotaţiei speciale, mai puţin onorante). Odată cu răspândirea creştinismului în provinciile dunărene, o serie de nume greco-romane devin caracteristice romanităţii daco-moesice: Dimitrie (dar şi Dumitru), Gheorghe, Petre (dar şi Pătru, direct de la nominativ), Vasile etc.; cum s-a remarcat, în cazul exemplelor citate, forma existentă este un apelativ (vocativul declinării a doua latine).

Sfântul mare mucenic Gheorghe, „purtătorul de biruinţă”, este sărbătorit de creştinii ortodocşi la 23 aprilie. Era originar din Cappadocia, din Asia Mică (Turcia de astăzi) şi se trăgea dintr-o familie ilustră şi bogată. În vremea când a pătimit pentru credinţă, la conducerea Imperiului Roman erau împăraţii Diocletianus şi Maximianus, având fiecare în subordine un *Caesar*, „prinţ moştenitor” (cei patru formau aşa-numita *tetrarhie*): în politica de ample reforme (politico-administrative, militare, economice), un ecou negativ a avut încercarea de a restabili unitatea de credinţă a Imperiului, prin revigorarea vechilor culte (greco-romane, cu o importantă componentă orientală). Faţă de creştinismul care, în decurs de aproape trei secole, câştigase o parte însemnată a populaţiei Imperiului, în special a oraşelor (chiar şi în rândul aristocraţiei romane şi la palatul imperial), împăraţii au decis să renunţe la politica de toleranţă, dezlănţuind o aprigă prigoană împotriva creştinilor. Cei mai afectaţi au fost cei care deţineau funcţii publice sau militare (ofiţeri şi soldaţi). Printre aceştia se numără şi tribunul militar Gheorghe; refuzând să abjure credinţa creştină, a fost torturat, apoi decapitat. Viaţa acestui Sfânt cavaler reţine mai multe din minunile înfăptuite de el.

În iconografia ortodoxă (românească), Sfântul Gheorghe este redat în ipostază de militar: călare, ridicând suliţa pentru a lovi un monstru (balaurul; Fig. 1). Această scenă redă una dintre faptele Sfântului, petrecută lângă cetatea Berytus (azi Beyrouth) din Fenicia (Liban).

Ipostaza de biruitor a Sfântului a stârnit imaginaţia istoricilor religiilor, care au remarcat o posibilă influenţă şi chiar origine în iconografia Zeilor cavaleri triumfând asupra unui monstru (Cavalerul Trac, care ridică lancea asupra mistreţului; vezi Figurile 2-4) sau asupra unui duşman (Cavalerii Danubieni sau Cavalerul din zona Rinului, care calcă în picioarele calului un adversar căzut la pământ).

Scepticismul istoricilor (împărtăşit până de curând şi de autorul acestor rânduri) este acum readus în discuţie de o informaţie remarcabilă prin ineditul ei.

Este vorba despre un fragment de stelă de marmură, identificat în anul 2008 în biserica Mănăstirii sârbe din Gračanica, în Kosovo (în epoca romană, *Municipium Ulpianum* din provincia Moesia Superior); dimensiunea fragmentului: 66 x 52 cm. Câmpul sculptural redă un călăreţ, purtând un *chiton* scurt şi o *chlamis*, având în mână lance, iar la brâu un *pugio* (pumnal), în galop spre dreapta şi însoţit de un câine; prezenţa unor urme de foi sugerează editorilor piesei chiar existenţa motivului arborelui cu şarpele. Stângăcia reprezentărilor indică produsul unui atelier local. Urmele de martelare (ştergere cu ciocanul) de pe latura stângă indică reutilizarea ulterioară a plăcii ca material de construcţie. Pe plinta de jos este gravată o inscripţie, redată astfel de editori:

T. Fl(auius) Paetinus | uix(it) ann(is) XV | h(ic) s(itus) e(st) | Flauii Lyc[---] | Corn[eli---]. („Titus Flavius Paetinus a trăit 15 ani; aici este aşezat (odihneşte, zace). (A pus inscripţia) Flavius Lyc(- - -) Cornen[elis ?]…” (Fig. 5)

Aşadar, este vorba de o lespede funerară; mortul eroizat este redat în ipostază de zeu cavaler.

Piesa este expusă la intrarea în Biserica Sfânta Fecioară din Gračanica, unde era adorată de vizitatori ca o reprezentare a Sfântului Gheorghe. Interesant este a sublinia că piesa a fost recuperată după ce fusese reutilizată ca material de construcţie, fiind preluată de creştini (moeso-romani, apoi şi de sârbi) ca o icoană „redescoperită” a Sfântului Gheorghe şi expusă cu mare cinste în biserică.

Cultul Eroului cavaler trac a cunoscut o largă răspândire în antichitatea romană – nu doar în zona etnică tracă (provincia *Thracia*), ci şi în provinciile de la Dunărea de jos şi mijloc: cele două Moesii, Dacia şi Pannonia; chiar şi la Roma, printre militarii traci din garda imperială călare (*equites singulares Augusti*). Având a vorbi despre braţul cel mai de sud (Peuce; azi, Sfântul Gheorghe) prin care Istrul (Dunărea) se varsă în Mare, denumit în Antichitate „gura sacră” (Ptolemeu, *Geographica*, III, 10, 2), marele nostru profesor, D.M. Pippidi, nota despre aceasta: „devenită de la un timp gura principală a braţului până astăzi numit «sfânt» – poate din pricina existenţei la vărsarea lui a unui sanctuar în cinstea eroului trac, a cărui imagine atât de răspândită în întreg sud-estul european a dat naştere tipului iconografic al Sfântului Gheorghe ucigând balaurul”. Această legătură între imaginea zeului trac şi Marele mucenic Gheorghe a fost făcută şi de alţi învăţaţi, precum Louis Robert (Franţa) sau Georgi Kazarov (Bulgaria)

De remarcat totodată că Eroul cavaler a cunoscut o perpetuare şi chiar largă difuziune în mitologia populară românească, la limita dintre sacru şi profan. Este imaginea voinicului basmelor noastre populare, care luptă cu Zmeul (etimologic, cuvânt slav, care înseamnă şarpe, balaur – personificat). Prezenţa multor reminiscenţe păgâne în creştinismul daco-roman este o dovadă a caracterului său popular şi implicit a vechimii lui.

1

2

3

4

5

(Fig. 1. Icoana cu înveliş de argint (secolul XIX); Fig. 2. Placă de marmură de la Orlea (jud. Olt) cu reprezentarea Cavalerului Trac (fotografie); Fig. 3. Placă de marmură cu reprezentarea Eroului Cavaler din castrul de la Slăveni, jud. Olt (desen); Fig. 4. Plăcuţă cu reprezentarea Cavalerului Trac de la Seimeni, jud. Constanţa (desen); Fig. 5. Fragment de stelă funerară de la Gračanica (*Ulpianum*, Moesia Superior))

În 1929 a participat la raidul a 5 avioane în Polonia şi Cehoslovacia (4500 km) pe traseul Bucureşti–Iaşi–Lwow–Warşovia–Demblin–Biala–Podlovsk–Demblin–Poznan–Cracovia–Praga–Bratislava–Kosice–Cluj–Bucureşti. Raidul a fost încheiat de toate cele cinci avioane, fără niciun incident.

Mihail Romanescu, numit şi Leul, seful de pilotaj al Şcolii de perfecţionare, era renumit pentru complicatele sale figuri aeriene, fiind şi iniţiatorul acrobaţiei în formaţie din România acelor ani. Cu prilejul marelui miting aerian organizat la 26 octombrie 1928 pe aeroportul Băneasa, a prezentat pentru prima dată la o asemenea manifestare un program de acrobaţie în formaţie executat de trei avioane Fokker D XI cu motor Hispano de 300 CP, avându-i alături, plan la plan, cum se spune în limbajul de aerodrom, pe plutonierii aviatori Petre Ivanovici şi Valdemar Keller. Iată ce se scria în legătură cu acest eveniment în revista *Aripa*, anul III, Nr.1/1928: „Acrobaţiile în formaţie constituită sunt extrem de grele din cauza simultaneităţii mişcărilor. Viraje la verticală, pe ambele părţi, lupingurile repetate, ranversări, picaje, vrii şi tonouri… fac dovada măiestriei piloţilor noştri de vânătoare.” (Tudor Vasile, *Petre Ivanovici, Vulturul din Campia Olteniei,* http://blog.zaibar.ro/2011/04/petre-ivanovici-vulturul-din-campia-olteniei/comment-page-1/?show=slide, accesat în 25.01.2021)

El participase la concursul Micii Antante şi Poloniei din 1929, precum şi la mitingul aerian organizat în perioada 1 – 3 mai 1931 la Pilsen în Cehoslovacia şi devenise foarte cunoscut peste hotare. Despre ce este vorba? Cu ocazia congresului aeroclubului Cehoslovaciei, s-a organizat la Pilsen un mare miting internaţional având ca prim scop strângerea legăturilor dintre aerocluburile şi aviatorii ţărilor din Mica Antantă. De altfel, tot în acest scop, în 14 septembrie 1930, avusese loc o demonstraţie aviatică internaţională şi în România, pe aeroportul Băneasa. Pentru mitingul internaţional de la Pilsen, România a format o echipă din 3 aviatori: Mihail Romanescu, Gogu Ştefănescu şi Constantin Abeles. Ei urmau să piloteze avioane de tip SET-3 de serie, luate de la Şcoala militară din Tecuci. Avioanele SET-3 erau concepute de inginerul Grigore Zamfirescu şi erau construite la fabrica cu acelaşi nume din Bucureşti. Au reprezentat România alături de alte echipe din Anglia, Polonia, Cehoslovacia, Jugoslavia, Elveţia şi Germania, ocupând locul I pe echipe la raidul de regularitate, iar la acrobaţie individuală locurile 3, 4 şi 5, în ordinea Gogu Ştefănescu, Mihail Romanescu, Constantin Abeles. (Arhivele Militare Române, fond 3042/1974-Generali, inventar nr. S217/20.08.1974, 1917 crt 13691, dosar 1785 general maior Romanescu Mihai, documentul „Un succes internaţional de prestigiu”, ultimele pagini.) După acest eveniment, ei şi şcoala românească de pilotaj au devenit foarte cunoscuţi şi apreciaţi în comunitatea internaţională a aeronauticii.

(Va urma.)

Istoria de lângă noi

Amintiri din vremea Diktatului

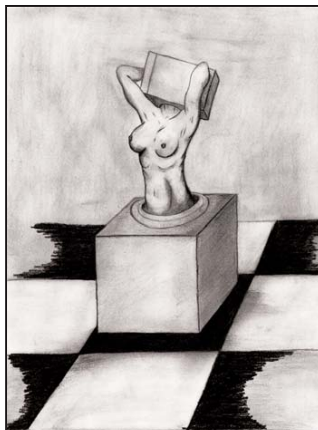
Radu Ştefan VERGATTI

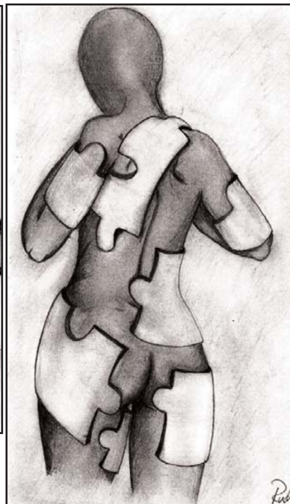
În numărul din februarie 2021 al revistei, acad. Emil Burzo a publicat articolul *Transilvania de Nord, 1940-1944. 80 de ani de la Dictatul de la Viena.* În rândurile scrise de domnia sa sunt evocate aspecte ale purtării neprietenoase, dictatoriale, opresive, nedrepte a autorităţilor maghiare în perioada în care s-a instaurat, prin al doilea Diktat de la Viena (30 august 1940), stăpânirea Regatului Maghiar asupra Transilvaniei de Nord-Vest (cu o suprafaţă de 43.492 km^2 şi 2.667.007 locuitori).

Nu vrem să reluăm exemplele evocate anterior de dl acad. Burzo. Aici ţinem să istorisim două întâmplări din copilărie, văzute şi trăite în Transilvania.

Imediat după pronunţarea şi ratificarea celui de al doilea Diktat de la Viena, mama mea, care era profesoară de istorie la Oradea, a fost obligată să-şi regleze statutul actelor, pentru a putea reveni ca profesoară în Bucureşti, unde era detaşată în Universitate, ca asistentă a profesorului Scarlat Lambrino. Pentru îndeplinirea acelor formalităţi, a trebuit să meargă în frumosul şi impresionantul Liceu „Emanuil Gojdu" din Oradea. Fusese creat sub acest nume la 15 iunie 1919 – ca unul dintre primele două licee româneşti din Oradea, oraş înscris în România Mare. Mi-a rămas în mintea de copil un foc uriaş, aprins în curtea liceului. În memoria mea a persistat şi persistă imaginea flăcărilor născute din cărţile care se mistuiau. Ulterior am aflat că inspectorul învăţământului, László Makkai, profesor de istorie, dăduse ordin ca întreaga bibliotecă a Liceului românesc „Emanuil Gojdu" să fie arsă. Ordinul acestui om apropiat de Ferenc Szálasi, numit inspector al învăţământului din Transilvania de către premierul Pál Teleki, a fost dat într-un spirit de barbarie, de neconceput în secolul al XX-lea. Au fost distruse numeroase cărţi rare, manuscrise, serii de documente. Răsplata pentru acest om a fost numirea lui ca profesor la Universitatea din Cluj, numită atunci, sub ocupaţie ungară, Universitatea „Ferenc József". Prin prelegerile sale, a căutat să determine o exacerbare a spiritului iredentist al nobilimii maghiare.

Acţiunile de care îmi amintesc nu s-au oprit aici. Colonelul Marcel Olteanu, comandant al Regimentului de Cavalerie din Cluj, a ordonat ca militarii săi să demonteze şi să ducă în ţară troiţa închinată lui Baba Novac, căpitan al lui Mihai Viteazul (1593-1601), a cărui cauză o slujise cu credinţă. Baba Novac, sârb de origine, născut în satul Poreci, de pe o insulă de pe Dunăre cu acelaşi nume, din apropiere de Smederevo, s-a dovedit unul dintre cei mai fideli oşteni ai lui Mihai Viteazul. În preajma luptei de la Călugăreni s-a ridicat în fruntea unor patrioţi sârbi numiţi haiduci. A reuşit să strângă 5.000 de oameni şi să formeze un regiment de haiduci, pe care l-a pus în slujba domnului român. Neîntrerupt l-a însoţit pe acesta în toate campaniile militare. În unele dintre ele a fost determinant pentru obţinerea victoriei domnului român. Din păcate, în anul 1600, când roata sorţii s-a învârtit împotriva victoriilor domnitorului, Baba Novac, împreună cu un preot român, care-i era duhovnic, au fost prinşi de unităţile militare ale nobililor maghiari. Au fost duşi în faţa lui Ştefan Csáki, care era comandantul armatei nobilimii maghiare din Cluj şi duşman personal al lui Baba Novac.

Printr-un joc ciudat al nobilimii maghiare, al nobilimii germane, al preoţilor catolici şi al generalului de mercenari albanez George Basta, s-a decis ca principe al Transilvaniei să redevină Sigismund Bathoryi. El urma să fie reîncoronat în ziua de 3 februarie 1601 în oraşul Cluj. S-a decis ca în aceeaşi zi să fie şi un act simbolic, de preamărire a victoriei nobilimii maghiare împotriva lui Mihai Vodă Viteazul. Pentru aceasta, a fost judecat căpitanul lui Mihai Viteazul, Baba Novac, împreună cu preotul român care-i era duhovnic, dar al cărui nume nu a putut fi identificat. A fost o judecată scurtă. Apoi, în 5 februarie 1601, în piaţa din Cluj, cei doi, cu barbarie, au fost loviţi, jupuiţi de piele şi arşi pe un rug construit ad-hoc. După aceea, trupurile lor au fost luate şi duse lângă Bastionul Croitorilor, la începutul Căii Feleacului, unde au fost înfipţi în nişte ţepe. Se proceda astfel pentru ca mulţimea care trecea prin acel loc să vadă cum au fost pedepsiţi cei care s-au ridicat împotriva nobilimii maghiare. În luna august, Mihai Viteazul a revenit în Cluj. Imediat a luat un steag al armatei sale şi l-a arborat în faţa Turnului Croitorilor unde Baba Novac fusese tras în ţeapă cu câteva luni înainte. Astfel, Mihai Viteazul îi aducea un omagiu şi-şi reafirma stăpânirea sa asupra Transilvaniei. A fost un gest mirific, dar petrecut în crepusculul puterii sale, căci circa zece zile mai târziu, la 19 august 1601, avea să fie asasinat pe Câmpia Turzii...

Târziu, în anul 1936, pe locul unde a fost tras în ţeapă, s-a ridicat o troiţă în amintirea lui Baba Novac şi a duhovnicului său. Iniţiativa data din anul 1935 şi a aparţinut unui comitet compus din Episcopul de vrednică amintire Nicolae Ioan, G. Sion şi profesorul Ioachim Crăciun. Troiţa a fost realizată după un model vechi, moldovenesc, găsit şi ales de G. Sion, lucrat în Basarabia. Inaugurarea s-a făcut cu mare fast, troiţa fiind sfinţită în Ziua Eroilor, 21 mai 1936.

După al doilea Diktat de la Viena, s-a cerut imediata părăsire a Transilvaniei de Nord-Vest de către români. Ştiind că autorităţile maghiare exultau de fericire şi doreau să pângărească monumentele româneşti, inclusiv troiţa ridicată în cinstea şi amintirea lui Baba Novac, colonelul Marcel Olteanu, care comanda Regimentul românesc de cavalerie din Cluj, a ordonat soldaţilor săi să demonteze troiţa, s-o încarce în tren şi să o ducă la Bucureşti. Această operaţiune a făcut ca regimentul de cavalerie să părăsească Clujul abia la 5 septembrie 1940. Troiţa a fost trimisă în Bucureşti. Ajunsă în capitala ţării, ea a fost instalată în curtea Şcolii de echitaţie.

În oraşul Cluj-Napoca, în apropierea Turnului Croitorilor, unde fuseseră traşi în ţeapă Baba Novac şi duhovnicul său – preot român, în anul 1976 a fost înălţată o statuie din bronz, creată în 1975 de sculptorul Virgil Fulicea. Statuia trebuie să-l amintească veşnic pe Baba Novac, mai ales că pe soclul ei există o placă pe care este un text evocator comemorativ.

În legătură cu această a doua întâmplare, salvarea troiţei în 1940, trebuie să spun că mereu mi-am amintit cum în familie colonelul Marcel Olteanu, devenit între timp general de merit, povestea ce a făcut el în oraşul Cluj după sancţionarea şi ratificarea celui de-al doilea Diktat de la Viena. Mi-am amintit cuvintele lui în momentul în care am stat în faţa statuii de bronz care înlocuia troiţa şi am privit-o. Ştiam de la colonelul Marcel Olteanu că frumoasa troiţă moldovenească din lemn a fost dusă cu trenul în Bucureşti şi din gară în şcoala de echitaţie din Bucureşti. Este o amintire a modului în care a acţionat din proprie iniţiativă un ofiţer român în salvarea unui monument istoric românesc în acele teribile zile.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Cântec de neadormire

Francisco Brines (Spania)

E încă noapte şi cocoşul cântă.
O face noapte după noapte.
Iar eu pândesc cântarea-i în fiecare seară.
Sumbru e timbrul vocii sale aproape stinse.
Lumina pare acră, noaptea se sparge în tril.
Pipăi întunecimea şi-i desluşesc mesajul.
Ai mai pierdut o noapte, vrea parcă să-mi vestească.
Până într-o bună zi, când noapte şi cocoş nu vor mai fi.

Ce îţi trebuie ţie

Friederike Mayröcker (Austria)

Ce îţi trebuie ţie? Un pom o casă dacă vrei să ştii
cât e de mare sau de mică viaţa unui om
mare sau mică de scrutezi înaltul coroanei
pierzându-te în splendoarea cea verde luxuriantă
socoţi că-i mare mică sau poate numai scurtă
viaţa ta pe lângă viaţa de arbore bătrân.

Îţi trebuie un copac îţi trebuie o casă
nu una doar a ta ţi-e îndeajuns un colţ adăpostit
în care să te aşezi să cugeţi să visezi
să scrii să taci sau să priveşti la un prieten
la aştri iarbă floare şi la cer.

Sunet al existenţei

Maria Auxiliadora Álvarez (Venezuela)

pentru Diana

rosteşte-ţi gingaş numele peste al meu
repetă-l
noapte după noapte
în pragul fiecărui cântec
din vis
astfel numele meu va dispărea treptat
sub al tău
iar glasu-ţi
fi-va unicul
sunet al existenţei.

O viaţă închinată muzei Clio

Tudor RĂŢOI

Profesorul Radu Ştefan Vergatti (născut la 10 decembrie 1937) a fost prezentat în revistă, la rubrica *Seniori ai culturii*, în numărul din decembrie 2014 – n.red.

A scrie despre prof. Radu Ştefan Vergatti este un lucru pe cât de instructiv, tot pe-atât de provocator. Instructiv, pentru că a vorbi despre istoricul Vergatti înseamnă a întreprinde un veritabil excurs intelectual; provocator, pentru că a purcede la un asemenea demers este echivalent cu a califica într-o singură şi fericită formulă o personalitate plurivalentă, ceea ce nu e sortit prea adesea reuşitei.

Încercând totuşi un astfel de gest, socotim că punctul de pornire nu poate fi altul decât postulatul că prof. Vergatti ilustrează în chip strălucit modelul cărturarului devotat necondiţionat meseriei pe care şi-a ales-o din tinereţe, aceea de istoric.

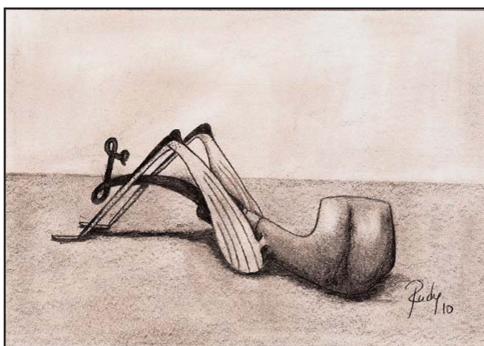
De unde însă opţiunea şi apetenţa domniei sale pentru această carieră? – este întrebarea ce urmează în ordinea firească a lucrurilor. Şi cum răspunsul la ea nu poate fi categoric, trebuie căutate premisele. Din rândul acestora, în opinia noastră în primul rând se impune contextul formativ al viitorului profesor, iar a invoca contextul, presupune a evidenţia din capul locului predispoziţia sa nativă pentru cunoaşterea trecutului naţional şi universal, conştientizată de timpuriu şi tratată ca atare. La aceasta trebuie să fi contribuit însă, cu siguranţă, şi mediul familial, un factor cu rol pregnant în formarea tânărului. Născut într-o familie de vază, cu obârşii olteneşti şi moldoveneşti, viitorul istoric s-a format la adăpostul unui mediu elevat, frecventat în mod curent de nume ilustre ale protipendadei româneşti de altădată, un mediu în care limbile de cultură şi cele de circulaţie ale timpului erau la mare preţ, încât tânărul care creştea într-un asemenea climat s-a simţit, desigur, îndemnat organic să-l valorifice plenar.

După studiile la Liceul „Sf. Sava“, cea mai cunoscută şcoală a epocii, pe care a terminat-o în anul 1954, a urmat Facultatea de Istorie a Universităţii bucureştene, absolvită, la rându-i, în anul 1965.

Deşi la facultate urmase secţia de istorie universală, începuturile activităţii ştiinţifice le-a făcut sub imboldul interesului pentru istoria naţională, concentrat asupra teritoriului românesc dintre Dunăre şi Marea Neagră, un interes pe care şi l-a păstrat, de altfel, proaspăt până astăzi. *Enciclopedia istoriografiei româneşti* publicată în anul 1978 îl reţine pe dl Radu Ştefan Ciobanu, nume sub care a publicat o bună parte a carierei din cauza rigorilor şi absurdităţilor timpului, în calitate de medievist, cu contribuţii referitoare la istoria Dobrogei. La acea dată, domnia sa funcţiona, din 1965, ca asistent la Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, era membru al Societăţii de Ştiinţe Istorice, iar contribuţiile priveau teme precum rolul istoric al genovezilor în Dobrogea secolului XIV şi civilizaţia portuară şi stăpânirea bizantină în nordul acestei părţi a ţării. Era subliniată, de asemenea, contribuţia tânărului istoric la problema vechimii oraşului Baia din Moldova.

A urmat, în 1979, abordarea temei *Probleme ale omului şi societăţii în literatura orăşenească franceză din a doua jumătate a secolului al XIII-lea,* în fapt, teza de doctorat, un subiect despre care te miri că a fost acceptat în anii în care a fost propus, başca faptul că a beneficiat de referinţele pozitive ale unor cunoscuţi istorici francezi. Ulterior, dl Vergatti şi-a reîntors atenţia şi asupra problemelor de istorie românească, ilustrând cu succes în egală măsură teme de istorie universală şi istorie românească circumscrise Evului Mediu, arheologiei medievale, epocilor modernă şi contemporană, demografiei istorice, geopoliticii, genealogiei, heraldicii, sigilografiei, vexilologiei sau unor aspecte de istoria ştiinţei şi culturii.

De-a lungul unei cariere prodigioase şi de înaltă ţinută cărturărească a scris şi publicat peste 450 de lucrări ştiinţifice în domeniile menţionate, dintre care 40 sunt în volum. Pentru acestea, a obţinut premii printre care figurează: Premiul „Al.D. Xenopol” al Academiei Române, premiul Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România şi Premiul Naţional de Istorie „N. Iorga“. A fost, totodată, coautor la elaborarea *Tratatului de Istoria Românilor*, vol. VI, publicat de Academia Română, ed. I şi ed. a II-a. Dintre lucrările demne de a fi subliniate se numără: *Pe urmele lui Vlad Ţepeş; Pe urmele stolnicului Constantin Cantacuzino; Cetatea Poienari* (coautor); *Neagoe Basarab; Vlad Ţepes – viaţa, faptele, domnia; Nicolae spătarul Milescu – viaţa, călătoriile, opera; Studii de demografie istorică românească* (coautor); *Historia Ponticae. Varia* (apărută la Aalborg, Danemarca); *Populaţia Dobrogei în Istoria Românilor vol. VI; Românii între Europa Clasică şi Europa Luminilor (1711-1821); Populaţie. Timp. Spaţiu. Privire asupra demografiei istorice universale* (Premiul „Al.D. Xenopol” al Academiei Române, 2005); *Sfânta Alianţă: Un model istorico-juridic pentru o Uniune Europeană; Din problematica Umanismului românesc*; Ioan N. Roman. Postfaţă, în Ioan N. Roman, *Despre Dobrogea şi dobrogeni; Mitropolia Ţării Româneşti sau a Ungrovlahiei,* în volumul colectiv *Domnitorii şi ierarhii Ţării Româneşti. Ctitoriile şi mormintele lor; Neagoe Basarab. Viaţa. Domnia. Opera; Dobrogea lui Mircea cel Mare în Mircea cel Mare – Scutul Europei* (coautor, Premiul Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România 2011); *Puncte de vedere asupra faptelor petrecute în România între 21-23 ianuarie 1941/Points de vue sur les événements déroulés en Roumanie du 21 au 23 janvier 1941,* ediţie bilingvă; *Nicolae Iorga în arhivele vieneze şi ale Siguranţei Regale (1903-1914); Matei Basarab şi Constantin Basarab Brâncoveanu –*

unchiul şi nepotul; Catedrala Episcopală Giurgiu (coautor); *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească,* vol. II şi III (coautor); *Bucureşti, Posada – 685. Războiul din 1330 dintre Carol Robert de Anjou şi Basarab Vodă. Culegere de studii* (autor şi coord., în colab.); *Posada – 685. Ţara Loviştei. Studii de geografie, toponimie, istorie şi etnografie* (coord., în colab.); *Mărturii brâncoveneşti, Culegere de studii* (în colab.); *Apostol D. Culea în slujba Basarabiei* (în colab.), *Ştefan Ciobanu* (monografie), *Retrospective asupra Marelui Război; Constantin D. Angelescu* (în colab.) ş.a.

Toate aceste lucrări s-au impus şi rămân actuale prin profunzimea exegezei, prin solida bază documentară şi bibliografică, prin atractivitatea şi oportunitatea tematică, prin stilul personal elevat şi accesibil totodată, prin erudiţie şi prin adecvare la spiritul timpului.

Expresie a valorii incontestabile a operei istorice şi a prestaţiei sale de excepţie la numeroasele manifestări ştiinţifice de nivel academic la care a participat, în afara premiilor amintite, prof. R.Şt. Vergatti a primit în decursul vieţii multiple semne de recunoaştere din partea comunităţii ştiinţifice de la noi, dintre care merită amintite şi: Premiul Ministerului Învăţământului pentru harta istorică „Evoluţia teritorială a USA din anul 1774 până la Primul Război Mondial” (1967); Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler (2004); Distincţia Crucea Valahiei, conferită de Arhiepiscopia Târgoviştei (2011); Distincţia „Neagoe Basarab” conferită de Patriarhia Română (2012); Medalia „Constantin cel Mare” acordată de Patriarhia Română (23 septembrie 2013); Premiul Naţional de istorie „Nicolae Iorga”, acordat de comisia formată din acad. Andrei Pippidi, acad. Al. Zub, acad. Şerban Papacostea, prof. dr. N.Ş. Tanaşoca directorul Institutului de Studii Sud-Est Europene şi prof. Denis Deletant de la Slavonic School London (26 noiembrie 2013); Premiul „Gheorghe I. Brătianu” pentru cercetare ştiinţifică în domeniul istorie, acordat de Direcţia de Cultură şi Patrimoniu Argeş şi de Muzeul Judeţean Argeş (17 decembrie 2013); Premiul „Opera Omnia” acordat de Universitatea Valahia Târgovişte (23 septembrie 2015): Diploma conferită de Asociaţia Cultul Eroilor 5 septembrie 2015; Diploma de excelenţă acordată de Academia Română – Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopşor”, Craiova, 29 octombrie 2015; Diploma de excelenţă acordată de Asociaţia Naţională Cultul Eroilor „Regina Maria”, 27 octombrie 2015; Diplomă de onoare acordată de Societatea Ateneul Român, Bucureşti, 6 noiembrie 2015; Diplomă de excelenţă conferită de Consiliul Judeţean Vâlcea, 7-8 noiembrie 2015; Diplomă de recunoştinţă pentru realizări remarcabile în activitatea didactică şi ştiinţifică, acordată de Asociaţia Istoricilor din Republica Moldova, Chişinău, 17 septembrie 2019; Diploma Meritul Academic, acordată de Academia de Ştiinţe a Moldovei, 13 septembrie 2019; Diploma şi medalia omagială acordată de Patriarhia Română în anul 2020 pentru merite ştiinţifice deosebite şi multe altele.

Nu poate fi omis, de asemenea, faptul că, potrivit statutului său de om de ştiinţă autentic şi prestigiului său larg recunoscut, prof. Vergatti a avut calitatea de organizator al mai multor reuniuni ştiinţifice precum Congresul de Studii Sud-Est Europene, Bucureşti, 1972 şi Simpozionul Naţional „500 ani de la domnia lui Radu cel Mare” la Academia Oamenilor de Ştiinţă din România, Târgovişte, 2008.

Profesorul este membru al Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Doctor Honoris Causa al Universităţii „Andrei Şaguna” din Constanţa şi al Universităţii Valahia Târgovişte, membru în colegiul ştiinţific şi de redacţie al mai multor publicaţii periodice, printre care *Argesis, Analles de l'Université Valahia – Târgovişte, Section Lettres, Analele Academiei Oamenilor de Ştiinţă din România, Destin Românesc* (ICR, Chişinău) şi membru al unor comisii şi organisme ştiinţifice, precum: Societatea de Geografie Istorică U.S.A.; International Commitee of History – Milan; Societatea de Ştiinţe Istorice (România); Societatea de Genealogie, Heraldică şi Sigilografie a Academiei Române – Laboratorul de Demografie Istorică al Universităţii Bucureşti; Institutul de Genealogie, Heraldică şi Sigilografie „Sever Zotta” Iaşi; Societatea de Istorie a Medicinei, România; Fundaţia Europeană de Drept Internaţional „Nicolae Titulescu” România, Director onorific al centrului de cercetări Ştiinţifice Interdisciplinare „Dumitru Stăniloaie“ al Universităţii Valahia Târgovişte.

Profesorul a condus 40 de teze de doctorat, toate finalizate şi majoritatea publicate, a susţinut un număr impresionant de comunicări ştiinţifice şi conferinţe la manifestări ştiinţifice din toată ţara, în străinătate, la radio şi tv., a publicat sute de recenzii, prezentări şi note de lector, de prin 1971 a scris intens în presa cotidiană pe teme de istorie şi de cultură, s-a implicat cu competenţă şi responsabilitate în cercetarea, restaurarea şi conservarea a numeroase monumente îndeosebi de arhitectură religioasă, cunoscând ca nimeni altul istoria acestora şi a Bisericii Ortodoxe Române în general, nemaivorbind de activitatea didactică desfăşurată în cadrul mai multor instituţii de învăţământ superior din ţară, începând cu Universitatea Bucureşti şi continuând cu fostul Institut Politehnic Bucureşti, Universitatea Valahia Târgovişte şi Universitatea de Stat din Piteşti, adăugată aceleia de cercetare pentru scurt timp la Institutul de Studii Sud-Est Europene şi Institutul „Nicolae Iorga” ale Academiei Române.

A fost unul dintre cei ostracizaţi de regimul comunist, alături de Iancu Bidian, de Radu Constantinescu etc., însă a purtat cu demnitate greaua povară a „păcatelor” familiei sale reproşate de comunism şi, deşi avea posibilitatea, nu a urmat exemplul colegilor săi de a pleca undeva în străinătate. A continuat să lucreze în ţara sa, pentru poporul lui.

→

Seniori ai culturii

Constantin Lupeanu

Născut la 4 august 1941, în Comuna Murgaşi, Judeţul Dolj, Oltenia, România, Constantin Lupeanu a urmat şcoala elementară la Murgaşi, Liceul „Carol I" din Craiova şi Facultatea de filologie, limbi străine, limba şi literatura chineză, Universitatea din Bucureşti, 1966. În 1973 a absolvit, la Academia de Studii Social-Politice din Bucureşti, un curs post-universitar de relaţii internaţionale. A fost diplomat MAE din 1967, după efectuarea serviciului militar. A deţinut toate gradele diplomaţiei, de la ataşat la ambasador, în China (a ajuns acolo la douăzeci şi şapte de ani, pe când abia se căsătorise cu Mira Lupeanu), Singapore, Thailanda, Vietnam, cu activităţi temporare în Myanmar, Indonezia, Filipine, Malaiezia. Din 25 decembrie 2014 şi până pe 30 august 2019 a fost directorul Institutului Cultural al României la Beijing, China. A participat la congrese ale scriitorilor, la festivaluri de poezie şi la târguri de carte în România, China, Vietnam, Singapore, Thailanda. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1978. A primit diverse premii/distincţii pentru activitatea sa, între care: Meritul cultural, 1985; Ordinul pentru merit în grad de ofiţer, 2000; Premiul pentru Diplomaţie Culturală, 2005.

Dintre cărţile publicate: *O Lume de Sfincşi, Între Cer şi Pământ, Concubina Imperială Yang Yuhuan Inel de Jad* (romane), *Paşi în lumea chineză, Viaţa intimă la chinezi, Toţi oamenii sunt fraţi*. În lucru: *O istorie a civilizaţiei chineze*. A tradus din chineză în română, singur sau în colaborare, câteva zeci de volume.

Despre un om la locul potrivit şi cărţile sale

Marius CHELARU

În vara lui 2019, nu cu mult înainte de a porni nebunia pandemiei care a bulversat omenirea, l-am întâlnit, graţie unei acţiuni a Institutului Cultural Român, pe Constantin Lupeanu, la Beijing, pe când se pregătea să se retragă după o activitate diplomatică notabilă. Atunci conducea filiala Institutului Cultural Român din capitala chineză. Am putut constata aprecierea de care se bucura din partea colegilor chinezi, felul în care relaţiona cu ei, cum era privit ca om al cărţii – în august 2016 a primit *Premiul pentru Merite Speciale,* la a zecea ediţie a Târgului de Carte de la Beijing, oferit celor mai renumiţi sinologi ai lumii. Cei interesaţi de Orient, de lumea chineză în special, este puţin probabil să nu fi citit vreuna din traducerile lui Constantin Lupeanu (singur sau/şi împreună cu soţia sa de atunci, poeta Mira Lupeanu, a tradus, a scris şi a publicat peste 30 de opere literare chinezeşti) sau vreun volum/articol/studiu al său pe această temă.

Acolo, la Beijing, am convenit câteva colaborări, între care şi o convorbire pentru cititorii revistei *Convorbiri literare* (de care noi socotim că este apropiat) – care a fost publicată deja anul trecut. Apoi, am socotit de interes să semnalez cititorilor noştri un volum al său, *Toţi oamenii sunt fraţi* (Bucureşti: Rawex Coms, 2019, 424 pag.), titlu preluat ca un „crez" dintr-o carte a lui Confucius, *Lun Yu/Analecte.*

Întorcându-ne la *Toţi oamenii sunt fraţi*, ideea cărţii a plecat, ne spune Constantin Lupeanu, de la o comandă a Editurii Zhongyi din Beijing, formulată de directorul ei, Zhang Gaoli, ştiindu-se că lansase „o serie de însemnări ale străinilor din China şi despre China" şi că petrecuse aproape două decenii ca diplomat acolo. Avea, aşadar, o perspectivă interesantă, dar şi amintiri mai vechi (ale unor „întâmplări de demult, când China trăia o epocă aşa-zis revoluţionară şi romantică şi când eu eram un începător în toate: în ale diplomaţiei, în ale sinologiei şi mai ales în înţelegerea ţării în care sosisem") sau mai noi despre „Continentul China". Pe de altă parte, autorul pleacă la drum de la locul naşterii sale, dintr-un „străvechi regat numit Oltenia", de pe meleagurile ţării care a creat „acum 5000-8000 sau 10000 de ani, culturile numite astăzi Cucuteni, Iisaia, Hamangia, Tărtăria şi din alte locuri încă neştiute". Apoi rememorează paşi din călătoria unei bune părţi a vieţii lui, în lumea sa în care a avut mereu două case, „una în Murgaşi, alta la Craiova", sau „una în Bucureşti, alta în Beijing". Îmi spunea: „În ceea ce mă priveşte, deşi câştigat de taoism, în dubla ipostază – filosofie şi religie, eu cred în ursitoare, visez la ţărăncile acelea frumoase imaginate încă din Dacia străveche, care iau în primire noii născuţi şi le aleg calea vieţii. Strădaniile noastre, resorturile lăuntrice şi cele exterioare nouă vin să împlinească, adesea greu de înţeles, drumul fiecăruia, numit de Lao Zi *dao*, 道, cale." (Şi se întreabă: „Să se fi tras Venerabilul Maestru, Li李树, Prun, în lumea muritoare, din strămoşi daci, ajunşi în satul prunilor, în care s-a născut el, din vremea schimburilor prieteneşti Cucuteni (5500–3500) – Yangshao (5000–3000)?")

Vezi un om la „locul potrivit", cum am înţeles eu că era Constantin Lupeanu la Beijing, uitându-mă cum era ascultat de chinezi, cum se mişca în acel târg de carte imens (cine nu a fost acolo cu greu îşi poate imagina amplitudinea manifestării, imaginea complexă şi, în acelaşi timp, cel puţin aşa a fost în ochii mei, diferită, prin nuanţe/elemente diverse, de cea a manifestărilor de acelaşi tip europene) sau în alte locuri unde ne-a însoţit, atent ca lucrurile să meargă bine, şi te întrebi: cum se face că drumurile vieţii l-au adus acolo? Apoi, discutând (am constatat că aveam multe lecturi comune, deşi din perspective diferite – Stamatiad, Confucius, Lao Zi ş.a.), mi-a spus: „Aş exagera dacă aş declara o viziune în privinţa alegerii Chinei. Mai degrabă prin lectură am descoperit o lume încărcată de mister, iar poemele traduse de poetul Alexandru Stamatiad m-au câştigat definitiv. Pentru că urma să se întâmple prezicerile ursitoarelor, când am terminat liceul, Universitatea Bucureşti a anunţat concurs pentru a doua grupă de limba şi literatura chineză (prima fusese formată cu doi ani înainte). M-am înscris. Examenul a fost dur: 65 de candidaţi pe 5 locuri şi au fost declaraţi reuşiţi: Avram Amarili, Mihaela Guga, Ruxandra Marinescu, Constantin Lupeanu, George Timcu. La absolvire, eu şi Timcu am fost repartizaţi, în ordinea mediilor, la Ministerul Afacerilor Externe, dar el n-a fost acceptat, pe motiv că tatăl său fusese exclus din partid! În locul lui a fost angajat Gheorghe Duduială, care ni se alăturase din anul III. (...) Vedeţi Dv., nu vi se pare că nu atât noi, ci calea destinată de ursitoare ne formează?"

În paranteză fie spus, interesante sunt şi relatările despre cum era diplomaţia română atunci, primii paşi ai autorului în cariera de diplomat, comportamentul diplomaţilor vremii, primul contact cu China, „aclimatizarea", racordarea la cerinţele/mentalitatea, felul chinezilor de a fi, ţinând cont şi de scopul/epoca în care a ajuns acolo, cum a fost întâmpinat la Beijing prima dată, când oraşul arăta cu totul altfel decât l-am văzut eu în 2019: „Eu am venit întâia oară într-un Pekin atrăgător pentru noi, europenii, pământ întins şi încins sub cerul fierbinte de sfârşit de mai, cu case abia ghicite în câmpia largă, cale de vreo 30 de km de la aeroport în oraş. Asta era în 1968." În *Toţi oamenii sunt fraţi* vorbeşte şi despre intrarea în diplomaţie, felul în care a fost „(re)organizat" acest domeniu important pentru orice ţară începând cu momentul când „ministrul de Externe, Ana Robinsohn Pauker", primea, la 5 octombrie – socotită „data oficială a stabilirii de relaţii diplomatice între România şi China" –, răspuns de la ministrul Afacerilor Externe al Guvernului Central Popular al R.P. Chineze, Zhou Enlai...

→

La o vârstă venerabilă, profesorul Radu Ştefan Vergatti învederează o admirabilă tinereţe spirituală. În ultimii ani, a scris cu fervoare noi articole şi studii de istorie naţională şi universală, a fost prezent la sesiuni şi simpozioane ştiinţifice din toată ţara şi a coordonat câteva lucrări consacrate unor teme de cert interes istoriografic, ca, de pildă, Marele Război, îmbrăţişând şi valorificând în formula „războiul cel lung din secolul XX", teza mareşalului Foch de la încheierea acestuia, conform căreia tratatele de la Versailles nu erau altceva decât un armistiţiu de 20 de ani în perspectiva confruntărilor viitoare dintre competitorii din conflictul abia încheiat, sau viaţa şi opera unor personalităţi remarcabile ale vieţii publice româneşti interbelice (Ştefan Ciobanu şi dr. Constantin D. Angelescu).

Profesorul Vergatti are în continuare o memorie formidabilă, exersată desigur continuu de-a lungul întregii sale cariere cărturăreşti. Este o veritabilă arhivă vie, de unde şi darul de povestitor fabulos. O discuţie cu domnia sa îl îmbogăţeşte pe interlocutor cu informaţii de neaflat în documente sau lecturi despre lumea de altădată, despre oameni, fapte, evenimente, locuri, instituţii, cancanuri, reviste, ziare, publicaţii etc. De multe ori, poveştile poartă amprenta istoricului, care nu le scuteşte de dreapta sa judecată, nesfiindu-se să fie necruţător atunci când este cazul.

E de mirare că la o asemenea carieră şi operă, titularul lor nu a fost primit în rândul nemuritorilor. Poate că într-un gest reparatoriu şi meritat cu prisosinţă, într-un viitor apropiat i se va elibera un loc de onoare în rândurile acestora.

Seniori ai culturii

Ana Pauker, „...numită ministru pe 30 decembrie 1947, îşi pregătise din timp oamenii, nu numai adjuncţii de ministru şi directorii de departamente, ci pe toţi funcţionarii cu şi fără statut diplomatic. Recrutaţi din toată ţara, aceştia au primit din timp legitimaţie de MAE, ştiau în ce direcţie vor lucra, cu ce se vor ocupa etc. Unii ştiau limbi străine, iar ei ocupau funcţii de conducere. Alţii nu vorbeau nicio limbă străină, nu aveau studii universitare, nu terminaseră facultatea, liceul. Calitatea lor de bază era loialitatea, supuşenia. După abdicarea şi plecarea din ţară a Regelui Mihai I, într-o bună/rea dimineaţă, diplomaţii români de profesie nu au mai putut intra în minister; (...) poziţiile lor în minister, locurile de muncă, birourile etc. au fost preluate de cei pregătiţi în secret."

„Nu ştiu alţii cum sunt", spunea Creangă, dar în cazul lui Constantin Lupeanu ursitoarele au avut „mână bună". Relevantă pentru impactul pe care l-a avut „pe viu" China în sufletul său este şi cartea *Paşi în lumea chineză,* apărută în 1975. Îmi spunea despre primele sale impresii: „Aterizasem într-o lume de poezie, în anii aceia dintâi am continuat să studiez, citeam tot ce găseam şi am început să iau notiţe, ca Eminescu, aşa cum proceda el – nu prea făcusem lucrul acesta în ţară! Iar extras bibliotecilor, inclusiv celor ale Franţei şi Marii Britanii, am rămas cu imaginea unei lumi cât se poate de pure, cea despre care Mao Zedong îi vorbise lui André Malraux în 1965, eu citisem *Antimemoriile* acestuia şi mă mişcam cu dezinvoltură printre oameni curaţi, ei aruncaseră la gunoi metehnele care întunecă pretutindeni viaţa diurnă. Era mai mare dragul să ieşi într-un oraş lipsit de cerşetori, de hoţi de buzunare, de reclame comerciale mincinoase, de gunoaie şi celelalte rele pe care noi le ştim bine. De atunci, în China nu se dă şi nu se primeşte bacşiş! Eu eram din afara acelei societăţi, nu ştiu prea bine cum arăta din interior, o priveam ca la teatru şi reperam zi de zi o lume luminoasă. Atunci am început să cunosc intelectualii Chinei, de la instituţiile cu care ambasada colabora, din redacţiile ziarelor şi edituri, scriitori şi artişti. Pe aceştia i-am cunoscut. Ei, cărturarii, sunt la fel şi azi."

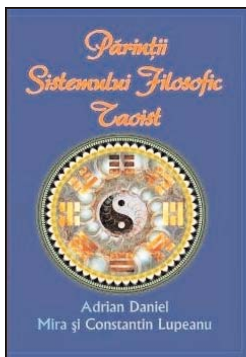
Pe de altă parte, dovadă că lucrurile nu sunt întâmplătoare, iar în cartea vieţii fiecăruia stă scris într-un fel anume, mi-a spus: „Fără să ştiu, m-am pregătit de mic pentru China" (ţinând cont, de pildă, de faptul că are şi „ureche muzicală bună şi imaginaţie, memorie vizuală, precondiţii pentru însuşirea în condiţii mulţumitoare a acestei limbi tonale, cu scriere greu de pătruns altfel"; ulterior mai întâlnim şi alte întâmplări care au „ajutat" „direcţionarea" sa, ca lectura antologiei *Flautul de jad,* a lui Al.T. Stamatiad), iar în *Toţi oamenii sunt fraţi* oferă cititorului „drumuri" prin amintirile sale între China şi România, în care se întreţes tot felul de nume, situaţii, cărţi, impresii/analize din/despre marea cultură chineză, întâmplări ş.a.

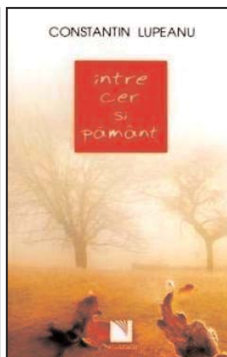
După ce nişte prieteni chinezi mi-au „dat", în glumă, poate să le fie mai uşor, un „nume" chinezesc (al meu pronunţat altfel), am aflat că şi Constantin Lupeanu, firesc, avea unul: „Când am ajuns întâia oară la Beijing, dl Ying, translatorul de limbă engleză al ambasadei, la întocmirea formalităţilor, mi-a transcris numele drept Lu Pei Ya Nu, o transpunere fonetică, aproape o calchiere a numelui românesc. Numele meu chinezesc Lu Bo An, adoptat ceva mai târziu (se pronunţă Lupoan), nu este departe de Lupeanu. Dar este specific chinezesc. De atâtea ori, pe reţelele de socializare şi în discuţii telefonice, sunt întrebat dacă sunt chinez. Când dezmint, unii nu mă cred! Lu鲁 este numele unui principat chinez din vechime, unde s-a născut Confucius, astăzi parte a provinciei Shandong, iar shandonghezii sunt oltenii Chinei! Bo 博, se pronunţă Po şi intră în componenţa cuvântului doctor în ştiinţe, înseamnă: bogat, deplin, amplu, excesiv, iar ca verb: a obţine, a câştiga, a dobândi. Cât despre An 安, an este tihnă. În varianta Lu Baian, unde Bai白 (citit Pai) înseamnă alb, numele mi l-a sugerat scriitorul şi pictorul Wang Chuan. El mi-a fost naş. Dar, curând după aceea, într-o vizită la templul taoist Norul Alb din Beijing, stareţul mi-a citit în *Cartea Numelor* şi a ales acest nume cu adevărat chinezesc, cu care sunt cunoscut în China, Lu Boan."

Ajuns în China am constatat „la faţa locului" că, într-adevăr, România are o imagine aparte. O astfel de imagine, mai ales azi, când „jocurile"/interesele de tot felul induc diverse „clişee", se creează greu. Întrebându-l pe Constantin Lupeanu cum s-a ajuns la această imagine a noastră în China mi-a spus: „Fiind un popor mare, chinezii se raportează, desigur, la marile naţiuni ale zilei, dar România stă încă bine, e cunoscută graţie omului de stat Ceauşescu, prin opţiunile sale de politică externă, care «avea o isteţime foarte utilă în relaţiile internaţionale», după George Bălăiţă." Cei interesaţi ştiu cum China era un fel de „oaie neagră" între ţările socialiste, iar în Occident era mai complicat. „În anii aceia", spune Constantin Lupeanu, „tot ce era românesc se afla la mare căutare în China. Din deceniul 7 al secolului trecut, schimburile economice şi umane românochineze s-au multiplicat, iar pe fondul relaţiilor politice au existat relaţii culturale intense, s-au propagat arta şi cultura României, s-au publicat clasicii literaturii române ş.a."

Apoi a venit anul 1990. Până la urmă, cam târziu, dar bine că s-a ajuns totuşi la asta, a venit şi „al doilea moment benefic" pentru România, în context, anume deschiderea Institutului Cultural Român de la Beijing, în vara anului 2015. Astfel, Constantin Lupeanu se întoarce în China. (Cariera sa de diplomat nu a fost mereu legată de China, dar spune: „Am revenit mereu în China, deoarece nu am fost interesat să merg în altă ţară ca diplomat, considerând Beijingul una dintre capitalele mari ale lumii." De altfel, atât cât am avut posibilitatea să înţeleg, aşa am perceput şi eu Beijingul, ca o mare capitală a unei mari culturi, a ţării care îşi spunea, pe drept, „Continentul spiritual".) Referitor la acest moment spunea: „Mă întorceam în China ca lider cultural, după ce fusesem doisprezece ani consilier cultural şi de presă şi mi-am pus în slujba promovării ţării noastre toate legăturile vechi şi noi." Astfel, s-a preocupat „strict de cultură, cu rezultate benefice", ajungându-se, între altele, ca editurile chinezeşti să editeze 28 de cărţi româneşti (a oferit o listă în convorbirea amintită) din operele unor autori clasici/contemporani, „o adevărată performanţă". Dar îmi spunea, cu amărăciune, că e „sceptic în promovarea de către români a culturii româneşti străvechi, clasice, moderne şi de azi, a limbii române".

Nu mult înainte să îl reîntâlnesc la Beijing, prietenul nostru, profesorul Ding Chao, de la Universitatea de limbi străine din Beijing, a prezentat la Iaşi, la Zilele Revistei *Convorbiri literare*, o frumoasă ediţie Eminescu în chineză, la care a contribuit şi Constantin Lupeanu (care remarca amar că, în afară de subsemnatul, în *Convorbiri literare,* nu a scris nimeni un cuvânt despre această ediţie importantă!).

M-au interesat şi referirile la activitatea sa pe tărâmul literelor, al punţilor pe care le-a întărit prin cărţi, articole, studii, între culturile română şi chineză. De altfel, spune: „Sunt sinolog înainte de a fi diplomat şi scriitor cu acte, adică un european care studiază istoria limbii şi civilizaţiei chineze". Ca orice om al cărţii, vorbeşte despre timpul petrecut pentru studiu/lecturi: „Mă cunosc bibliotecile, de pe oriunde m-am preumblat", căci se consideră „născut într-o zodie a cărţii", ziua sa începând şi terminându-se „între limitele acestui cuvânt de cinci litere, carte".

Dacă vorbim despre „lista de *cărţi Lupeanu*", ea începe cu romanul autobiografic *Cao Yupao*, apărut tot la Iaşi, la Editura Junimea. Pasiunea sa pentru marile şcoli filosofice chineze, fie ele din perioada celor o sută de şcoli (*kia*), în care se dezvoltă şi *ju-kia*, legată de numele Maestrului Kong (latinizat Confucius; termenul de confucianism este de sorginte europeană, în China considerându-se a fi echivalent cu *ju-kia*, după Feng You-lan, care ar însemna „şcoala literaţilor" sau „învăţaţilor" – n. M.C.), de nuanţa fină dintre acestea şi religii, *kiao* ş.a., se reflectă şi în titlurile unor cărţi ca *Părinţii Sistemului Filosofic Taoist, Lao Zi şi Confucius, Integrala Zhuang Zi, Simbolurile Integrităţii Infinite*, texte filosofice taoiste.

Pentru mine, cunoscând apoi şi omul, fiind preocupat şi de ce înseamnă China, cultura chineză, cărţile/traducerile sale au fost lecturi interesante. De pildă, în *Toţi oamenii sunt fraţi,* am putut să văd prin ochii autorului China şi altfel, să citesc despre lucruri „din spatele uşilor închise", să am şi altă perspectivă asupra unor pagini din istoria/cultura/literatura acestei ţări (dar şi a României) cu temei numită „Continentul spiritual".

Pentru că am amintit de pasiunea sa pentru felul de a fi/mentalitatea/înţelepciunea chineză (de altfel, aproape că putem spune că autorul a ajuns să gândească (şi) aidoma unui chinez, ambii săi copii s-au născut în China ş.a.), despre traducerile lui Constantin Lupeanu, citim despre tot felul de lucruri din istoria/literatura ţării asiatice. Sunt, de pildă, şi relatări cum este reflectată dragostea în istoria/literatura Chinei, începând cu Liang Shanbo şi Zhu Yingtai, „Romeo şi Julieta sau Tristan şi Isolda Chinei", o istorie care „datează din Dinastia Jin de Răsărit, 265-420". („O poveste tipic chinezească, de o puritate fără margini. Dragostea reală învinge normele pământene. Au fost scrise poeme, povestiri, piese de teatru, au fost făcute filme – primul la începutul secolului XX, a fost scrisă muzică. La Verona, lângă mormântul lui Romeo şi Julieta, a fost ridicat un monument al fluturilor îmbrăţişaţi Liang Shanbo şi Zhu Yingtai." – n. M.C.) Sau despre viaţa intimă la chinezi. De altfel, autorul, împreună cu Mira Lupeanu, a tradus romanul de gen *Lotus de Aur, Vaza şi Prunişor de Primăvară,* publicat sub pseudonimul *Cărturarul Mucalit de pe Măgura cu Magnolii,* în secolul al XVI-lea. „Cu excepţia lui Confucius, care nu s-a referit direct la sex şi la natura umană, în general (...), filosofii Chinei au înţeles viaţa intimă drept o necesitate absolut normală, naturală." Sau citim despre istoria satirei sociale la chinezi, *Întâmplări din lumea cărturarilor* (traduse împreună cu Mira Lupeanu) de Wu Jingzi fiind primul „roman realist de satiră social obiectivă" şi, în acelaşi timp, „cea mai cuprinzătoare şi mai profundă introspecţie critică a modului de viaţă chinez din vremea dinastiei Qing".

Vorbind despre traduceri, îmi spunea: „Eu nu am tradus la întâmplare. Nici nu am tradus ceea ce era la un moment dat la modă. Spuneam că eu am căutat ca, pe lângă ce se tradusese până la mine, să traduc mai întâi capodopere ale literaturii chineze. În acelaşi timp, am avut în vedere realizarea unor traduceri pe epoci, încât să se închege o istorie în cărţi româneşti a literaturii chineze din cele mai vechi timpuri şi până astăzi." Întrebând cum şi-a alcătuit „planul", mi-a răspuns: „Gândul meu a fost să îmbogăţesc literatura română. De aici am pornit. Şi am ales cărţi care aveau valenţele mai puţin evidente sau absente la omul european format pe cultura daco-eleno-latină."

Spuneam în semnalarea cărţii *Toţi oamenii sunt fraţi*, pe care am privit-o şi din dubla perspectivă a autorului-diplomat şi sinolog, cum pe Lao Tse l-au oprit oştenii la trecerea unei frontiere şi i-au cerut să-şi dezvăluie spiritul în scris. (Legenda spune că aşa Lao Tse a scris *Dao de Jing,* în 5000 de cuvinte.) Poate că şi pe Constantin Lupeanu, la trecerea „frontierei" dintre două stiluri de viaţă, odată cu retragerea sa – poate temporară – din activitatea diplomatică, cel puţin aşa cum a avut-o până acum, l-au oprit paznicii timpului şi i-au cerut să facă şi mai multe decât cele pe care le-a făptuit deja pentru apropierea dintre două culturi, dar şi pentru promovarea culturii române.

Ştiinţa, parte a culturii

Prognozele şi haosul matematic

Eufrosina OTLĂCAN

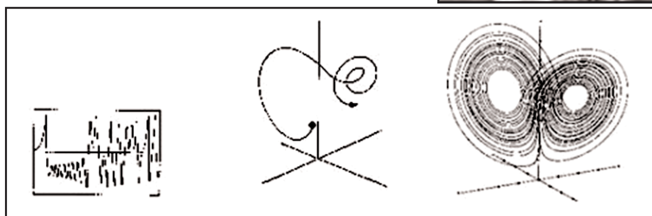
Cu peste un secol în urmă, matematicianul francez Henri Poincaré (1854-1912), în cartea sa *Science et Méthode,* publicată în anul 1908, punea problema inexactităţii prezicerii vremii: „De ce meteorologilor le este atât de greu să prezică timpul, cu o anumită certitudine? De ce ploile, chiar furtunile, ni se par a veni la întâmplare, aşa încât oamenii găsesc natural să se roage pentru a avea ploaia sau timpul frumos, în timp ce ar fi ridicol să ceară o eclipsă printr-o rugăciune?" (fr.wikipedia.org/wiki/Science_et_Méthode)

O altă situaţie este cea în care am vrea să ştim cum vor evolua preţurile unor produse, cursul de schimb al monedei naţionale sau valoarea întreprinderilor cotate la bursă. Ştiinţa economică are şi ea metode matematice, formule de calcul pentru a face prognoze ale evoluţiei pe diverse pieţe. În ce măsură se potrivesc sau nu aceste prognoze?

Înţelegerea fenomenelor care determină potrivirea/nepotrivirea datelor prognozate cu ceea ce se va întâmpla în realitate ne conduce la noţiunea de haos matematic, care nu are misterul şi spectaculosul cuvântului *haos* din filosofie sau poezie.

Matematicianul francez Ivar Ekeland (n. 1944) a publicat în 1995 în Editura Flammarion cartea *Le Chaos,* cu subtitlul *O expunere pentru a înţelege, Un eseu pentru a reflecta,* la care voi apela de mai multe ori în cele ce urmează.

Întrebările lui Poincaré îşi găsesc răspuns în teoria haosului, fundamentată de cercetătorul american Edward Lorenz (1917-2008; în fotografia alăturată) într-o lucrare publicată în 1963, în baza ecuaţiilor diferenţiale studiate de Henri Poincaré, a cercetărilor matematicianului rus Andrei Kolmogorov (1903-1987) şi a propriilor sale calcule efectuate pe calculator. Edward Lorenz avea doctoratul în matematici din 1940 şi doctoratul în meteorologie din anul 1948, susţinut la Massachusetts Institute of Technology (MIT), unde a şi fost profesor din anul 1954. Succesul „de public" al denumirii de „efect al fluturelui" se datorează faptului că a pus aceşti termeni chiar în titlul în conferinţei sale din anul 1972: *Predictability: Does the Flap of Butterfly's Wings in Brasil Set off a Tornado in Texas?*

Aproape orice lucrare privind teoria haosului matematic prezintă acest *efect,* care înseamnă dependenţa sensibilă de condiţiile iniţiale a desfăşurării unui fenomen, natural, economic sau social. Preiau din cartea lui Ekeland: „Bătaia aripii unui fluture de pe o păşune [din Franţa, probabil gândea autorul cărţii] va deveni un curent de aer, care va deveni o briză, care va deveni un ciclon, care va scufunda un vas în golful Mexic".

Am fost surprinsă să recunosc un exemplu de „efect al fluturelui" din viaţa socială în cartea intitulată *Renoir. Zbucium şi creaţie,* dedicată marelui pictor francez de către fiul său, cineastul Jean Renoir. Citez: „Cu puţin timp înaintea războiului din 1914, într-un bistro din Montparnasse, doi emigranţi ruşi [unul era Lenin, ne spune autorul cu câteva rânduri mai jos] îşi împărtăşeau ideile. O jumătate de veac mai târziu, întregul sistem social care părea totuşi solid este zdruncinat de discuţiile celor doi oameni."

Ar trebui precizaţi câţiva termeni folosiţi în continuare. Un sistemul este *dinamic* dacă stările sale, mai precis, parametrii săi de stare, se schimbă odată cu trecerea timpului. Unui parametru de stare variabil în timp i se asociază o *traiectorie*, prin unirea punctelor cu care i-am însemnat valorile la diferite momente de timp. La sistemele *liniare*, traiectoria este o linie dreaptă, la sistemele *neliniare,* ea este o linie frântă; am putea spune, folosind continuitatea la unirea mai multor puncte, că este o curbă. Dacă un sistem este *determinist*, două poziţii iniţiale ale acestuia, dacă sunt identice, reproduc aceleaşi traiectorii, iar în acest caz, cunoaşterea ecuaţiilor evoluţiei sistemului dă posibilitatea prezicerii stărilor viitoare, după cum se şi pot reconstitui stările anterioare.

Teoria haosului matematic a apărut la începutul anilor '60 ai secolului trecut, în legătură cu studiul unor sisteme din natură, în special al celor care indicau lipsa preciziei în prognoza meteorologică pe termen lung. Apoi, s-a extins la domeniul ştiinţelor sociale, în particular, la evoluţia pieţelor financiare.

Un sistem haotic se caracterizează prin instabilitate relativă la condiţiile iniţiale. Orice sistem haotic are un interval de timp numit *timp caracteristic*, *T,* definit prin următoarea proprietate: dacă distanţa la momentul iniţial *t* între două posibile traiectorii ale evoluţiei sistemului este egală cu *d*, la momentul $t + T$ distanţa între cele două traiectorii este de 10 ori mai mare, deci egală cu 10*d*. Distanţa *d* este eroarea estimată care se face la momentul iniţial.

Răspunsul la întrebările lui Poincaré sunt date de teoria haosului matematic: sistemul solar este un sistem haotic, dar timpul său caracteristic este de ordinul a zeci de milioane de ani, de aceea previziunile fenomenelor cereşti se adeveresc şi după multe sute de ani; metafora bătăii aripii fluturelui explică timpul caracteristic destul de scurt al sistemului studiat de meteorologi, ceea ce împiedică previziunile pe durată mai mare decât de zece ori timpul caracteristic.

Fac aici o paranteză, legând numele savantului Spiru Haret de numele lui Henri Poincaré, căci matematicianul francez a citat în lucrările sale teza de doctorat a matematicianului nostru, cel care, pentru prima oară în lume, a demonstrat în teza sa de doctorat, *Sur l'invariabilité des grands axes des orbites planétaires*, publicată de Universitatea Sorbona în 1898, că axele mari ale orbitelor descrise de planete au variaţii seculare, sistemul planetar în jurul Soarelui nu are o stabilitate absolută, ceea ce înseamnă că sistemul planetar este unul dinamic.

Ivar Ekeland scrie în cartea sa: „Teoria haosului este ca şi geometria euclidiană sau teoria numerelor: nu este o teorie ştiinţifică, ci un set de rezultate matematice." Şi, mai departe, explică: „O teorie ştiinţifică ne spune ceva despre lume, în timp ce matematicile ne spun ceva despre matematici... Teoria haosului este, înainte de toate, un pas al progresului matematicilor." Corespondenţa între realitatea fizică şi modelul matematic nu este una directă, ea trece prin calcul, şi, de aici, ideea: „Teoria haosului s-a născut din confruntarea dintre calculator şi matematician... Un sistem haotic este un *zoom...* un mecanism care amplifică distanţele iniţiale."

Ekeland mai spune că teoria haosului discerne, în cadrul evoluţiei unui sistem, apariţia unui grad de libertate pe care sistemul nu l-a avut înainte, aşa că haosul/hazardul este o consecinţă a hotarului care desparte *zeroul matematic de cea mai bună aproximaţie*. Până în secolul al XX-lea noţiunea de model determinist este asociată celei de sistem linear. Dar aproximarea unui sistem nelinear prin unul linear nu este valabilă dincolo de timpul caracteristic *T*. Pentru intervale de timp mai mici decât *T* putem cunoaşte prin calcul evoluţia sistemului. Pentru durate mai mari decât 10*T* traiectoria sistemului se pierde complet. Modelele nelineare se procesează prin simulări numerice, grafice sau teoreme matematice.

Evoluţia imprevizibilă a unui sistem haotic are două surse: erori introduse la precizarea stării iniţiale şi erori introduse prin rotunjire.

O descoperire importantă în teoria matematică a haosului este următoarea *lemă de urmărire:* Incertitudinea asupra poziţiei iniţiale şi erorile prin rotunjire în timpul calculului se compensează; există o traiectorie *reală* care are acurateţea impusă de calcul (3, 6, 12 sau 24 zecimale).

Acesta este un rezultat de stabilitate care arată că putem accepta simulările numerice. Într-un grafic cu traiectoriile care corespund la două condiţii iniţiale diferite, dar cu diferenţe mici, apare *atractorul lui Lorenz.*

Rezultatul se datorează lui Edward Lorenz care, într-o experienţă celebră (efectuată cu tehnica informatică a anului 1960 la MIT), în baza ecuaţiilor diferenţiale cunoscute, a construit un model redus, cu doar 12 variabile, arătând că este la fel de imprevizibil ca modelul cu 24 de variabile – deci rezultatul nu depinde de complexitatea sistemului. El şi-a amintit că un calculator nu este un matematician, deci nu păstrează în desfăşurarea calculelor toate zecimalele numerelor cu care lucrează, fiind forţat să lucreze cu un număr fixat *a priori* de cifre semnificative. Experienţa lui, în sine, urmăreşte într-un grafic spaţial, două traiectorii, corespunzând la două poziţii iniţiale diferite.

Acest grafic spaţial, numit „atractorul lui Lorenz" (figura din stânga) încă din anul 1963, când Lorenz şi-a publicat rezultatele, are forma unui obiect cu două anse, în plan apar două file, una la stânga, cealaltă la dreapta, construite din curbe/traiectorii, pornind iniţial la mică distanţă între ele, una venind din stânga, cealaltă din dreapta; de exemplu, cea venind din stânga face câteva bucle înainte de a trece pe fila din dreapta, revine, oscilând mereu de pe o filă pe cealaltă; traiectoria din dreapta face drumuri asemănătoare, spre stânga şi cu oscilaţiile respective. Traiectoriile evoluează independent una de alta, dar de-a lungul mişcării trec aproape prin aceleaşi locuri, deşi la momente diferite. Este ca şi cum o linie mediană le atrage pe rând: acesta este atractorul. I s-a spus şi *atractorul straniu, strange attractor, attracteur étrange* îi spune Ekeland. Cu această experienţă, cu atractorul lui Lorenz, lema de urmărire poate fi înţeleasă intuitiv.

Chiar din anul experienţei sale, 1960, Lorenz spune: „Un fenomen care pare a se desfăşura la întâmplare, are, de fapt, un element de regularitate, ce ar putea fi descris matematic". Sau, mai simplu, există o ordine ascunsă în orice evoluţie aparent haotică a oricărui sistem dinamic complex. (Wikipedia, enciclopedia liberă, Teoria haosului)

Ekeland a atins în cartea amintită şi problema previziunilor care privesc evoluţia vieţii economice. Citez câteva observaţii ale sale: „Modelarea este la baza oricărei ştiinţe moderne." Modelele pot fi stochastice sau deterministe, după cum fac sau nu apel la hazard. „Un model este stochastic dacă, la un moment dat cineva aruncă zarurile şi foloseşte rezultatul obţinut... Einstein se întreba, pe drept cuvânt, cine aruncă zarurile. (...) Unul dintre fenomenele de bază din economie este existenţa ciclurilor de activitate, alternanţa perioadelor de recesiune cu cele de expansiune. (...) Una dintre problemele economiei este să explice ciclurile: Trebuie să se afle legi ale funcţionării interne a economiei? Trebuie să se atribuie factorilor externi incompetenţa guvernanţilor sau progresul industrial?"

Aplicarea teoriei haosului determinist pe pieţele financiare a fost tratată şi de Bernice Cohen (n. 1936), consultant financiar din Marea Britanie, în cartea sa *The Edge of Chaos: Financial Booms, Bubles, Crashes and Chaos,* publicată în anul 1997.

Valeriu Papahagi despre ţiganii spanioli

Elis RÂPEANU

Interesantă era părerea savantului Valeriu Papahagi (1906-1983) despre *ţiganii din Spania.* Să nu uităm că, între 1940-1946, acest mare iubitor de neam a făcut parte din Ambasada Română de la Madrid, în calitate de consilier cultural; în plus, a predat româna la Universitatea din capitala Spaniei. Ne vorbea cu admiraţie despre ţiganii spanioli, care erau mândri de rasa lor şi care îmbogăţiseră arta cântecului şi a dansului cu aspecte noi, recunoscute în lumea întreagă. Ei au dat un specific inconfundabil unui dans spaniol – *jota* [hota], pentru care, în Aragon, există un fel de cult. E executat, de regulă, de trei persoane, acompaniate de doi muzicanţi. Acest dans dă coloratura tuturor serbărilor populare, nelipsind, uneori, nici de la cele religioase.

Istoricul şi filologul Valeriu Papahagi consideră că ţiganii sunt *un neam nobil şi vechi,* care au venit de timpuriu şi în ţările româneşti, ajungând robi. El subliniază, de asemenea, fapte istorice şi lingvistice importante, care m-au inspirat în redactarea unui articol cu titlul subliniat mai sus. Redăm cele mai importante informaţii din acest articol, publicat în revista *Galaxia românească*, Anul V, nr. 37/1994.

Foaia ştiinţifică şi literară, editată de Kogălniceanu, dedică întregul număr din 6 februarie 1844 evenimentului care marca intrarea Principatelor în faza lor modernă: dezrobirea ţiganilor. La 31 ianuarie (stil vechi) 1844, deci cu mai bine de două decenii înainte de abolirea sclaviei în America, în Moldova se vota emanciparea ţiganilor mănăstireşti şi domneşti (acelaşi eveniment are loc în Muntenia în 1847).

Dar românul cu-a sa mână
rupe lanţul de robire
Şi ţiganul, liber astăzi,
se deşteaptă-n fericire,

scria Alecsandri.

A trecut, deci, mai bine de un secol şi trei sferturi de când primii ţigani din ţările române au devenit liberi. De atunci, majoritatea lor s-a contopit cu masa populaţiei româneşti, exercitând meserii care le sunt specifice şi care astăzi au cam dispărut: fierari, potcovari, lăcătuşi, spoitori, lingurari, lăutari etc.

De fapt, cine sunt ei şi de unde vin? Cum au ajuns robi? Este o datorie de onoare a istoricilor, filologilor, sociologilor de a face cunoscut contemporanilor tot ce se ştie despre originea, istoria, obiceiurile şi limba acestui neam, care şi-a păstrat identitatea, deşi s-a împrăştiat pe întreg pământul. O problemă mult discutată, chiar în rândurile acestei etnii, este denumirea lor: *ţigani* sau *rromi* (*rhomi*)?

Pentru a ajunge la o concluzie plauzibilă privind acest aspect, este necesar un demers filologic şi istoric: cum îi denumesc celelalte popoare şi sub ce nume apar ei, pe de o parte, în documentele istorice, pe de altă parte, în studiile care s-au scris despre ei.

Majoritatea popoarelor îi denumesc, cu diferenţierile fonetice fiecărei limbi, *ţigani:* rom. *ţigan,* germ. *Zigeuner;* magh. *cigány;* it. *zingaro* (cu derivatul popular *zigano*); polonă *cygan*, rus. *ţâgan;* bulg. *ţiganin;* sârb. *ciganin;* ceh. *cikán;* turc. *cingene;* lituan. *Cigonas*; gr. *aţiganos* (dar şi *kaţivelos*). Englezii îi numesc *gipsy*, spaniolii şi portughezii *gitano* şi *egypciano*, olandezii le spun *Heydeus* (păgâni); danezii, suedezii şi finlandezii, *tathas, tartares* şi *saracini;* aromânii le zic *ghiftu*; francezii îi numesc *bohémiens* (pentru că au venit dinspre Boemia); iar arabii, *arami* (rătăcitori), dar şi *buharieni* (denumire care indică, de asemenea, direcţia din care au venit)… Într-o însemnare a unui indian venit la studii în Franţa, în secolul al XIX-lea, se află precizarea că *rom* înseamnă bărbat şi *romcel,* femeie.

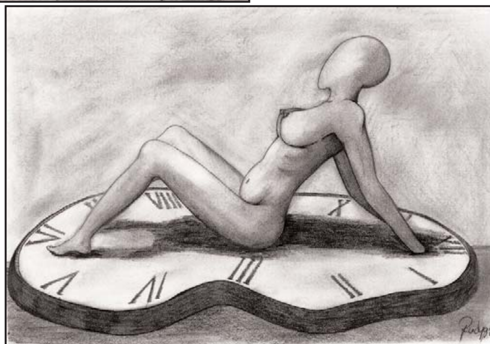
În ce priveşte denumirea de *ţigani,* există câteva certitudini în această direcţie: s-a stabilit că patria lor de origine este India; or, în această ţară trăieşte şi azi un popor numit *Cingari.* Deci, *ţigani* poate fi o numire a lor proprie, pe care au adus-o din ţara din care provin. Dar, dacă acceptăm teoria conform căreia ţiganii rătăcitori prin lume provin din mai multe zone ale Indiei, deci din mai multe grupuri de populaţii, trebuie să acceptăm şi ideea că numai unii s-au numit *ţigani,* aceia care se trăgeau din *Cingari.*

Referitor la termenul românesc, *ţigani,* se presupune că el a fost luat de la greci, prin filieră slavă. În greacă există substantivul *aţiganos* şi, de aici, a trecut apoi la bulgari, sârbi şi de la ei la români. Această afirmaţie se bazează pe faptul că denumirea *aţigan* se găseşte în vechile noastre documente din secolele XIV-XVI, care au fost scrise în limba slavonă, apoi s-a pierdut *a* iniţial. Această denumire s-a generalizat şi prin scrierile care s-au ocupat de ei. Astfel, în prima carte serioasă despre această rasă, publicată în 1782, Grellman îi numeşte *tsigans,* cuvânt care apare în titlu.

J.A. Vaillant scria în 1857: „Dacă popoarele ar putea face din numele lor un titlu de nobleţe – cum fac spaniolii de exemplu –, ţiganii ar fi rasa cea mai nobilă şi cea mai veche de pe pământ, căci se pot număra peste 60 de nume diferite care li se dau şi care nu le aparţin".

În privinţa muzicii şi a dansului, profesorul meu de spaniolă sublinia faptul că fiecare dintre popoarele care compun o naţiune are specificul său în muzică.

Astfel, se pot recunoaşte, în melodiile populare şi în dansurile spaniole, patru origini: cea a popoarelor din sudul Spaniei, cea din nord, cântecele importate de arabi şi apoi de ţigani. Muzica din nord, hai s-o numim bască, pe care o regăsim şi în unele melodii din sud-vestul Franţei, se caracterizează printr-un ritm special, numit ritm în 5 timpi. Acest ritm complicat dă cântecului o mare originalitate. Printre cântecele din Spania de Nord, cităm renumitele *manchegas*, cu refrenele lor aparte. Melodiile din centrul şi din sudul Spaniei, care poartă amprenta clară a cântecelor arabe şi ţigăneşti, sunt mai dulci, mai languroase, fiind şi cele mai cunoscute. Având o tonalitate liberă şi un ritm monoton şi legănat, sunt încărcate de ornamente orientale. În acest sens, se pot cita, printre cele mai cunoscute, *cañas* sau *plageras*, renumitele *malagueñas* sau *rondeñas, peteneras,* cu un ritm uşor de recunoscut. Melodiile de dans sunt mai vii şi mai animate, precum *jota* [hota] *aragonesa, cachucha* [*caciucea*], *zapateado, vite, ole, fandango*. În Spania, dansurile sunt numeroase şi, mai presus de orice, originale. Când suple, delicate, când pline de ardoare, pătimaşe, acestea sunt adesea voluptuoase, chiar aţâţătoare. În afară de cele de mai sus, să nu uităm de *bolero, jaleo, gallegada, seguedilla, zorongo,* multe păstrând amintirea vechilor mauri care au stăpânit atâtea secole Spania, contribuind la înflorirea artelor, a ştiinţei ş.a. Peste acest specific si-a pus amprenta şi *rasa cale*, adică ţiganii stabiliţi în Spania. Nu e lipsit de interes să subliniem faptul că originea tangoului e tot Spania. Că argentinienii, la care a ajuns prin coloniştii spanioli, i-au conferit un anumit specific, chiar statut, e adevărat, dar tangoul îşi are originea în Peninsula Iberică. Toate aceste dansuri sunt acompaniate de instrumente de percuţie precum *tamburul basc*, în mânuirea căruia spaniolii dau dovadă de o dexteritate nemaiîntâlnită, de *castaniete* sau simple bătăi din palme şi tropotit, de mandoline, dar, mai ales de chitară. Se crede că acest instrument a fost introdus de arabi în Spania, unde, într-un fel, a devenit instrument naţional.

Câteva cuvinte în plus merită dansul numit *fandango*. Acesta are un caracter voluptuos şi se dansează pe un ritm antrenant în trei timpi sau în 6/8, cu acompaniament de chitară şi de castaniete. Se dansează, în general, de un singur cuplu. Mişcările rapide, sunetul castanietelor, agitarea braţelor, vibraţiile corpului – toate acestea îi conferă o vioiciune plină de originalitate. În baletul *Don Juan* de Gluk şi în *Goyescas* de Granados există un specimen de *fandango* în ritm 3/4, iar *Capriciul spaniol pentru orchestră* de Rimsky-Korsakov se termină cu *Fandango asturiano*.

„Ţiganii din Spania, spunea Valeriu Papahagi, se disting prin tenacitate, agilitate, bravură şi respectul faţă de tradiţie. Deşi n-au literatură proprie, le place poezia şi fiecare grup (şatră), care ascultă orbeşte de şef (bulibaşă), are «poetul» său, care improvizează, cu mult talent, versuri şi melodii, chiar şi pe loc, în funcţie de împrejurări.

Firi pasionale, iuţi la mânie, ţiganii sunt renumiţi în mânuirea cuţitului, precum şi pentru iubirile lor pătimaşe, pentru gelozia care le întunecă ochii. Acestea sunt reflectate în multe cântece, cu ritm lent, *jelitor* am spune noi, să zicem, un fel de doină de iubire şi de moarte. Să nu uităm, de altfel, că, la Federico García Lorca, dragostea şi moartea sunt parcă de nedespărţit." Drept exemplu, ne-a scris, pe două table, cântecul despre *Antonio Varga Heredia gitano*, pe care îl redăm în traducere românească:

Cu o garoafă de un roşu însângerat în gură,
Cu o nuia de trestie în mână,
Pe o cărare care duce la râu,
Mergea Antonio Varga Heredia ţiganul
Printre portocali, o, luna luminoasă
Aşternea pe fruntea sa lumină şi flori de portocal
Şi când apăreau zorii, primele raze
Presărau reflexe de oliv verde
Refren:
Vai, Antonio Varga Heredia –
floare a rasei ţigăneşti,
Ţi-a căzut nuiaua din mână şi garoafa
din colţul gurii,
Tinerelele din toată zona Sierra Morena,
din Fuentegenia, Lucena de Lorca, Benameji
Mor de durere şi plâng după tine.
Era Antonio Varga Heredia ţiganul
Cel mai curajos şi cel mai voinic
Şi, de jur-împrejur, în Sierra Morena,
Nu exista altul mai bun, mai chipeş, mai cinstit.
Din cauza unei femeiuşti din ţigănie,
Îşi înfipse şişul în pieptul unui om
Gelozia cea blestemată i-a întunecat ochii
Şi, arestat, acum plânge în închisoare,
turbat de durere.

Valeriu Papahagi amintea mereu de ţiganii spanioli. Se cade să se scrie un studiu şi despre ţiganii români, o carte, o antologie cu referirile la această etnie care, cu toate schimbările care au avut loc, şi-a păstrat felul de viaţă, obiceiurile – bune şi rele – făcându-şi prezenţa şi pe întinsul Uniunii Europene.

Urmuziana

Din nou despre personajele lui Urmuz. Latenţe interpretative (II)

Lucian COSTACHE

Profesorul Giovanni Rotiroti, „pornind de la indicaţiile din *Notă* (la *Algazy & Grummer*) – cum zice –, unde Urmuz îşi dă seama că, în realitate, numele nu revelează nici esenţa lucrurilor, nici esenţa persoanelor”, deschide seria unor „întrebări privind limba singulară a numelor din *Schiţe şi nuvele aproape… futuriste*.” (Titlul volumului: Ion Pop – *Schiţe şi nuvele aproape… futuriste,* Ediţie îngrijită, studiu introductiv şi note de I. Pop, Ed. Tracus Arte, Bucureşti, 2012.): „O limbă compusă din xenonimii, înfăţişate insolit sub forma enigmelor şi ghicitorilor, a unor rebusuri ce trebuie descifrate. Urmuz cere contractual participarea activă a cititorului, un cititor ideal, care intră în joc, un cititor care ia în serios ce scrie autorul.” (Giovanni Rotiroti, *Când soarele ajunge la solstiţiu: Urmuz şi scriitorii de avangardă din exil,* Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2020, p. 29.) Urmuz creează la un nivel „aluziv şi figurat”, „evocând prin metonimii” şi deplasând interesul „de la nivel vizual la cel auditiv” (Rotiroti), ceea ce lasă locul la „numeroase asocieri şi analogii” (Ana Olos), adică la *latenţe interpretative,* până la „delirul de interpretare”. Aşa se face că Urmuz ne obligă să citim, în acelaşi timp, textele sale, pe linii de interpretare „paralele”. De aceea, un Urmuz înţeles cât mai aproape de semnificaţiile semnelor sale lingvistice şi literare trebuie să cuprindă puncte de vedere dintre cele mai diferite, apelând la întreaga exegeză urmuziană, adică la *Urmuzologie*.

În paragraful *Metoda enigmatică a numelor,* Rotiroti susţine că „teza lui Urmuz este cea din dialogul platonician *Cratylos*: fiecare lucru are un nume al lui, potrivit prin natură, iar această potrivire e valabilă pentru toţi”, chiar dacă există „o întâmplare, o soartă care mai de loc nu ţine seama dacă obiectele, creaţiunile ei corespund, în forma şi mişcarea lor, cu numele ce li s-a hărăzit”. „Problema din *Cratylos* e de ordin epistemologic, priveşte cunoaşterea fiinţei: studiul epistemologiei numelor încearcă să verifice adecvarea fiinţelor la adevăr. Urmuz îşi dă seama că, în realitate, numele nu revelează esenţa lucrurilor. De aceea a recurs la metoda numelor proprii, în majoritate *xenonimii* (toate personajele «paginilor bizare» poartă nume străine), care revelează o altă realitate, «mai adevărată» în comparaţie cu simpla referenţialitate empirică şi stabilită de convenţia comunicării în realismul naturalist. Lumea adevărată, cum spunea Nietzsche în *Amurgul idolilor,* a devenit povestire, adică nu se mai lasă rostită în forma unui discurs adevărat în sens realist, ci este un discurs adevărat care trebuie gândit altfel, adică e o scriitură care nu se lasă aservită realităţii într-o formă mimetică sau reproductivă.” (Giovanni Rotiroti, *op cit.*, p. 23) Cu alte cuvinte, a devenit *artă pură*, în care *discursul* acoperă în totalitate povestirea, „istoria”. Dincolo de xenonimii sau înaintea lor, trebuie ţinut cont de acest „avertisment” al *latenţelor interpretative, de semne şi semnificaţii,* de care vorbea Hasdeu şi, în aceeaşi epocă, Nicolae I. Apostolescu. Teoretic, Urmuz trebuie să fi fost la curent cu opiniile acestora, nu numai prin apropierea biografică de Hasdeu, dar şi prin interesul de lectură pe care îl arată faţă de înnoirile artei, faţă de filosofia şi cercetarea psihanalitică a epocii.

Delimitările teoretice ale lui Eugen Coşeriu şi Cristinel Munteanu se pot constitui astfel într-un nou aparat de cercetare a „încifrărilor” urmuziene şi îşi pot găsi tot aici, pe linia tradiţiei româneşti de cercetare, o „explicaţie” lingvistică şi artistică. Personajele lui Urmuz dau un astfel de *îndreptar,* pe care şi exegetul italian, înţelegând foarte bine latenţele expresive, nuanţate, istorice ale limbii române, îl speculează, valorificând întreaga profunzime a semnificaţiilor. Trebuie spus, de asemenea, că numele proprii de persoane au legătură cu numerologia, alchimia şi alte *cunoaşteri ezoterice*, pentru care încifrarea, „secretul”, intersecţia „lucrurilor” şi „semnelor”, analogiile, vorbirea metaforică, simbolistica, alegoriile, *latenţele interpretative* sunt doctrinare. (Vezi, de asemenea, lucrările lui Radu Cernătescu – *Răzbunarea lui Urmuz*, în *Luceafărul*, Nr. 19, 15 mai 1996; *Noi argumente pentru redeschiderea „cazului Urmuz”*, în *România Literară,* Nr. 27, 2010 etc.)

Revenind la Urmuz, e remarcabilă această *încărcătură de latenţe* – până la ceea ce Marin Mincu numea „tragedia limbajului” sau Eugen Negrici, „refuzul rostirii stereotipe” –, de idei şi sensuri latente, până la încifrarea lor în *texturi lingvistice intersectate* (vezi Lucian Costache, *Urmuz sau Despre paradox,* vol. II, Cap. *Urmuzismul, Texturi lingvistice intersectate,* Ed. Zodia Fecioarei, Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*, pp. 432-435). Felul acesta de a scrie incită virtuozitatea critică de care se bucură opera lui Urmuz. Şi aici e obligatoriu să parcurgem o largă biografie, pornind de la opera critică a lui Nicolae Balotă, Ion Pop, Constantin Cubleşan, Ana Olos, A. Lăcătuş, Nicolae Manolescu, Madeea Axenciuc etc. (vezi Lucian Costache, *op. cit.,* vol. I, *Bibliografie. Lucrări consultate*, pp. 415-438).

Pentru a nu apela la criterii exterioare, ne vom limita doar la o posibilă clasificare a personajelor urmuziene din interiorul operei, fără alte comentarii care s-au făcut cu îndestulare şi care se vor mai face. Nu ne referim aici nici la posibilitatea de a privi unele personaje ca *alter ego,* în conflict cu sine, în prozele cu două nume titulare şi nu numai, şi nici la o încadrare tipologică, „caracterologică”. Ne situăm în ipostaza căutătorului care se află la o intersecţie şi descoperă că pe orice cale ar apuca, aceea e la fel de îndreptăţită ca toate celelalte şi are posibilitatea ca, aflat pe un drum, să le vadă pe toate deopotrivă, ca şi cum ar călători pe toate în acelaşi timp. În stare de latenţă, „lucrurile” sunt revelate imediat ce se înfăţişează în conştiinţa călătorului în acest univers lingvistic şi estetic insolit (adică „ideile, sensurile latente şi sensurile textelor literare”). Aşadar, o primă categorie: personaje prezente în titlul *bizarelor* urmuziene (în 7 din cele 10 texte): Stamate, Pâlnia/„pâlnia”, Ismaïl, Turnavitu, Cotadi, Dragomir, Algazy, Grummer, Emil Gayk, Fuchs(iada). Celelalte proze nu au un personaj cu nume propriu, ci acestuia i se spune doar „eroul” sau e numai un individ fără nume, un el, adesea subînţeles, ca în *Plecarea în străinătate* sau în *După furtună*. Fabula are un titlu generic, colectiv – *Cronicari.* Personajele fabulei nu mai sunt reprezentate de animale, personificarea e suprimată, lăsând locul personajelor simbolice, ce pot fi asimilate unor cronicari de epocă („fără şalvari”, deturciţi), unor persoane care au amprentat epoca în care au trăit, istoria în general: Rapaport, Aristotel, Galileu, Sarafoff, penetrând astfel zona posibilelor/imposibilelor xenonimii. Aceste nume proprii, fiecare, sunt încărcate de „semne” particulare şi, prin puternica lor personalitate, cu mare impact în istoria reală ori ficţională, conduc spre asocieri şi analogii multiple, au adică, o latenţă „abisală” (L. Blaga). *Pelicanul sau babiţa*, din *Morală*, reface modelul personificator, inversat însă, al unei „lumi pe dos”, propunând „o comedie a limbajului”, autorul apelând la „jocul semnificaţiilor” şi la „tehnica echivocului” (Ion Pop), *Cronicari. Fabulă,* fiind, cum ar zice tot Ion Pop, textul în care „automatismul asociativ” ar atinge „punctul maxim”, „spaţiu de ficţiuni nesigure”, „pândite de mişcarea aleatorie a cuvintelor”. Aceste consideraţii ale rafinatului critic, cunoscător de detaliu al avangardei, se potrivesc tuturor prozelor lui Urmuz şi prelungesc ideea de sensuri latente şi sensuri ale operelor artistice, în cea mai bună tradiţie românească, teoretică şi aplicată, pe linia Hasdeu, Apostolescu, Coşeriu, Munteanu. În *Pâlnia şi Stamate. Roman în patru părţi,* pâlnia e „un simbol”.

→

Semn(al) de carte

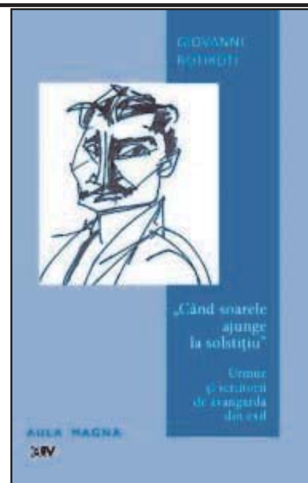
***Giovanni Rotiroti, „Când soarele ajunge la solstiţiu". Urmuz şi scriitorii de avangardă din exil,* Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2020, Aula Magna, Seria Filologie (224 de pagini)**

Eugène Ionesco recunoştea, hărţuit fiind de studentul Giovanni Rotiroti cu ocazia unei conferinţe în 1986, că Urmuz l-a ajutat să aibă curajul să scrie literatura pe care a scris-o. Tot el îl apropie de Kafka, nu pentru că s-au născut în acelaşi an (1883), dar pentru că au aşteptat atâta timp să fie recunoscuţi printre marii scriitori ai epocii. „Urmuz a scris cu un an, poate doi, înaintea lui Tzara", scrie Ionesco în *Précurseurs roumains du surréalisme.*

Desigur, dacă-i dăm crezare lui Borges, „succesorii îi creează pe precursori". De aceea, Rotiroti nu pregetă să-i pomenească şi să scrie despre dadaiştii şi suprarealiştii originari din România, precum Tristan Tzara, Gherasim Luca, Celan şi alţii care au fost siliţi să se exileze pentru a-şi împlini opera.

Iar cei care scriu şi despre unii, şi despre ceilalţi sunt criticii şi istoricii literari. Ei întreţin interesul cititorilor (fie el şi tardiv) şi lasă să se înţeleagă că literatura e o artă care are nevoie, ca orişice artă, de noutate formală, pentru a continua şi ajunge (ca soarele!) la solstiţiu. Să-i fim recunoscători lui Giovanni Rotiroti, care cunoaşte atât de bine literatura română şi îşi dă osteneala s-o prezinte în Europa. (Dumitru Ţepeneag, pe coperta a patra)

Pentru a avea o rapidă privire asupra conţinutului cărţii, merită reluat Cuprinsul acesteia: 0. Misterul întâlnirii, 1. „Romanul familial", 2. Numele Tatălui, 3. Metoda enigmatică a numelor, 4. Urmuz & Arghezi, 5. Ekphrasis, 6. Xenonimie, 7. Des tours de Babel, 8. Dialectica dorinţei, 9. Codul cifrat şi aluziv, 10. Scurtcircuit şi răsturnare de perspectivă, 11. Plusvaloare, 12. Limba celuilalt, 13. Sinuciderea textuală, 14. Maieutike, 15. Traducerea imperfectă, 16. Saltul formidabil, 17. Revoluţia permanentă, 18. Pliurile, 19. Aşteptând primăvara, 20. Dislocarea genurilor, 21. Chora, 22. Lucrul în sine, 23. Trieb, 24. Nirvana, 25. Sirena, 26. Golul subiectului, 27. O moştenire ascunsă, 28. Visul lucid, 29. Mise en abyme, 30. Eros & Thanatos, Bibliografie.

Dacă titlul ar fi fost *Stamate şi Pâlnia* (cu majusculă), am fi putut proba o altă intenţie şi o posibilă dezambiguizare, cum *Stamate şi pâlnia* (cu literă mică) ne-ar fi dus în altă direcţie. Felul în care e scris titlul acestui roman produce, prin ambiguizare, latenţe de sens, de semnificaţii. Pe de altă parte, Urmuz e consecvent: niciun personaj feminin nu are nume, ci doar o relativă funcţie familială sau socială, cu funcţie epică adesea secundară sau minoră. Numele Fuchs, din *Fuchsiada,* e în titlu, după modelul eroilor epopeilor clasice sau în cântecele de gesta, cu eroi titulari sau colectivităţi titulare: *Epopeea lui Ghilgameş, Odiseea, Eneida, Cântecul lui Roland, Cântecul oastei lui Igor* etc.; *Ţiganiada, Cântecul Nibelungilor.*

Personajele feminine sunt: „soţia legitimă" a lui Stamate şi mamă a lui Bufty, „micul băiat", „pâlnia/Pâlnia" – „singura fiinţă de sex femeiesc cu un tub de comunicaţie ce i-ar fi permis să satisfacă şi cerinţele dragostei, şi interesele superioare ale ştiinţei", „o inocentă şi decentă pâlnie ruginită"; *nepoata* „iubitului ei unchi", Emil Gayk, „*singurul civil* care poartă pe umărul drept un susţinător de armă", „foarte sârguitoare şi conştiincioasă, această nepoată a sa ajunge în scurt timp la maturitate"; bătrâna şi netrebnica soţie („ambiţioasă ca orice femeie") a eroului, nenumit, din *Plecarea în străinătate*, „roasă fiind de viermele geloziei din cauza legăturilor de inimă ce bănui că el ar fi avut cu o focă". Foca ţine parţial rolul „pâlniei" din *Pâlnia şi Stamate*, cu singura diferenţă că, în roman, soţia loială, „devotată", este inertă, inactivă, iar pâlnia e ispititoare şi aparent „inocentă şi decentă" (aşa cum o crede Stamate la prima vedere, îmbătat de vocile, de cântecul seducător al „zânelor mării". Bătrâna soţie e însă „netrebnică" şi activă epic, „conştientă de îndatoririle ei de soţie", determinând destinul eroului, iar foca poate fi doar efectul unei gelozii în fază acută, fără certitudinea existenţei reale, ceea ce o face, strict epic, inoperantă. În *Cotadi şi Dragomir*, e mătuşa bătrână a lui Cotadi, pentru că „despre originea şi rudeniile lui nu se ştie aproape nimic precis": „Se crede că purcede dintr-o familie nobilă, al cărei ultim descendent a rămas o mătuşă a lui bătrână, care şade la mahala". Nici ea nu are un rol epic determinant, dar ne oferă unele informaţii ce se răsfrâng asupra nepotului şi un posibil conflict, nedezvoltat însă.

Despre Algazy aflăm că „nu ia mită" şi că „o singură dată s-a pretat la o asemenea faptă, când era copist la Casa bisericii; dar nu a luat atunci bani, ci numai câteva cioburi de străchini, din dorinţa de a face dotă unor surori ale sale sărace, care trebuiau să se mărite toate a doua zi..." Şi aici, „un" personaj feminin în aceeaşi situaţie de a fi susţinut de familie, de un membru al ei, din datorie ori dragoste, ori obligaţie familială sau socială: tată-fiu, soţie-soţ, prieteni-asociaţi, colegi de şcoală, stăpân-servitor, mătuşă-nepot, nepoată-unchi, cum e şi „una din soţiile lui Algazy", care are „formă de mătură", apare pe neaşteptate şi... „dând de două-trei ori, în dreapta şi în stânga, mătură tot ce găsi, la gunoi..." Sunt prezente şi entităţi colective, reprezentând autoritatea, Statul ori colectivităţi legate de interese comune, de apartenenţă la categorii/clase sociale, profesionale, psiho-sociale (de microgrupuri). De exemplu, „*autorităţile* care fură înştiinţate, dar mai înainte ca ele să fi sosit la faţa locului..."; din acelaşi text sunt şi *trecătorii* care văd în şanţ grozăvia măcelului reciproc dintre Algazy şi Grummer.

În *După furtună,* eroul e „repede înduioşat de privirea blândă a unei găini ce îi ieşise întru întâmpinare şi care, cu un gest timid, dar plin de caritate creştină, îl pofti să aştepte câteva momente în cancelarie…", cea care îi va deveni soţie, pe care o „vârî sub gheroc şi dispăru cu ea în întuneric… Se crede că ar fi apucat drumul spre oraşul său natal, unde, sătul de burlăcie, s-ar fi hotărât ca împreună cu dânsa să întemeieze un cămin şi să devină folositor *semenilor* săi, învăţându-i arta moşitului…", exercitând şi ea doar funcţia casnică şi de perpetuare a speciei. Şi ei i se refuză un nume propriu. E doar *găina* producătoare, reproducătoare, „cu privire blândă", urmând prototipul docilei soţii a lui Stamate.

Nici în *Fuchsiada,* personajele feminine „terestre", de pe „strada *celebră*" din „cartierul *întunecos*" legate de pământeanul Fuchs – devenit erou legendar a cărui obârşie trebuie să rămână secretă, necunoscută, pentru că virtuţile „se pierd în negura vremurilor", eroul trăind din proprii înzestrări, unice, ale *celui ales* – nu au nume proprii. Sunt privite *categorial.* Şi naşterea lui e sub semnul miraculosului. Are şi el o bunică a cărei ureche („muzicală") devine însă „pântece" zămislitor. Fuchs, când a luat naştere, „a preferat să iasă prin una din urechile bunicii sale, mama sa neavând deloc ureche muzicală…", „ajunse, graţie acestui bizar mijloc de locomoţiune (pianul), până într-un cartier întunecos, înspre care, fără voia lui, o putere tainică îl atrăgea – gurile rele spun că în chiar acea stradă celebră pe care bunul împărat Traian, după consiliul tatălui său Nerva, a indicat-o naivului păstor Bucur să o aşeze cea dintâi, când a întemeiat oraşul ce îi poartă numele..." Trimiterile către personaje istorice ori legendare ori scoase din realitatea din „strada celebră" din „cartierul întunecos" (locul rău-famat, stârnind curiozitatea „gurilor rele") sunt sugestive, sporind latenţele interpretative. Aşa apar „deodată *mai multe slujitoare terestre ale Venerei, servitoare umile la altarul amorului,* îmbrăcate în alb-străveziu, cu buzele încarminate şi ochii umbriţi – (precum personajele

de Carnaval ori de Circ) – înconjurară pe Fuchs din toate părţile. Era o superbă noapte de vară. Împrejur, cântece şi veselie, şoapte dulci şi armonie...", „vestalele plăcerii". *Urechea, nobila Uvertură*, cu latenţa sa simbolică, a spiralei şi a Destinului, şi ca formă, trimite către acelaşi act zămislitor şi miraculos, devenind personaj, aşa cum imaginea lui Fuchs e a unei „sămânţe" fertile şi extrem de active, de „nervoase", trecând muzical-emoţional-erotic-eroic, prin cadenţe şi tonuri in „crescendo": „Deodată îi veni o idee. Îşi zise că, precum *Uvertura*, ca muzică, nu se poate raporta decât numai la ureche, şi cum urechea este cea mai nobilă Uvertură a corpului (din cele pe care le cunoştea Fuchs) – organul muzicii divine şi prin care el, apărând pe lume, văzuse întâia oară lumina zilei – atunci bucuria supremă nu poate fi căutată decât în ureche..." *Slujitoarele plăcerii* nu sunt privite individual, ci mereu împreună, acţionând însă ca o singură voce, asemenea sirenelor, sugerând, în *Fuchsiada,* Corul din tragediile Antichităţii, lăsând locul privilegiat, „matroanei" amorului, personaj în confruntare epopeică cu eroul în aventura lui olympiană: Afrodita-Venus-Venera. Vor acţiona împreună, lapidându-l pe Fuchs, cel excomunicat, devenit din *artist, compozitor,* „singurul care de la epoca lui Platon" mai ştia „să iubească curat"…, *satir murdar!* Pentru că „nu a respectat cel mai nobil organ, urechea", „compromiţând cartierul".

Personaje care vin din mitologie (privite fie şi din perspectiva „dezvrăjirii miturilor") participă la viaţa celor care au încredinţarea existenţei lor. Începând cu momentul în care Stamate „fu distras de o voce femeiască, o voce de sirenă, ce mergea drept la inimă şi se auzea în depărtare, pierzându-se ca un ecou… o *sirenă* cu gesturi şi voce seducătoare îşi întindea corpul lascív pe nisipul fierbinte al mării". Stamate cade pradă vocilor seducătoare ale sirenelor (se împlineşte semnificaţia seducţiei, rolul mitic al femeilor-peşte) şi merge spre pierzanie: nu mai vede că *pâlnia* e „ruginită", ci „singura fiinţă care i-ar fi permis să satisfacă şi cerinţele dragostei, şi interesele superioare ale ştiinţei", ale „castului filosof". Apoi, pentru a continua enumerarea personajelor venite din mitologie: *„o duzină de Driade, Nereide şi Tritoni* avură tot timpul să se adune din larguri şi adâncuri şi să aducă pe o superbă cochilie de sidef *o inocentă şi decentă pâlnie ruginită,* când *zânele mării* îi şi depuseră, graţios, pâlnia în preajma locuinţei sale, apoi, uşoare, zglobii, în râsete şi chiote nebune, dispărură cu toate pe întinsul apelor". Un fel de alai dionisiac, care a mai sedus un nevolnic muritor, în ciuda faptului că îşi astupă urechile cu ceară. Textual, inocularea se produsese, pentru că Stamate văzuse deja „sirena cu gesturi şi voce seducătoare" şi închirierea „în grabă" a unei corăbii e tardivă. Naratorul însă „trebuia" să respecte coordonatele mitului: marea, corabia, călătoria, ispita („tentaţia"), matrozii, astuparea urechilor. Se perpetuează astfel, prin repetare, semnificaţiile mitului, oricare ar fi povestea, desfăşurarea epică ori personajele.

Sunt într-adevăr personaje mitologice sau sunt doar personaje reale cărora li se atribuie roluri, înzestrări supranaturale – şi acestea simbolice, parodiate? Nici Olympul din *Fuchsiada* nu mai pare unul „serios", ci unul luat în derâdere, caricaturat, de *Satyricon* [*Satyricon* („carte de satire") este un roman scris în latină şi atribuit lui Titus Petronius Niger, cel care introduce la Roma specia romanului, considerat „prima operă de ficţiune autentică". Petronius îl consilia pe împăratului Nero pe probleme „extravagante", lux, petreceri şi distracţii. Epoca se caracterizează prin criza valorilor morale, sociale, politice şi religioase. Lucrarea a fost scrisă în jurul anului 61 d.Hr. Acţiunea romanului coboară în toate straturile sociale, dar, mai ales, în viaţa din micile oraşe şi a oamenilor obişnuiţi. Personajele par a fi reprezentarea ficţională a unor persoane din viaţa reală. Prin varietatea de stiluri, *Satyricon* este o operă neconvenţională, unică: discuţii filosofice, parodiate, în proză, versuri, scurte poveşti (relatări de dimensiunea unei nuvele) într-un limbaj cu registre lingvistice variate. Paradoxal, textele nu sunt moralizatoare, Petronius surprinzând tiparul antiretoric şi antimoralizator al epocii lui Nero. Tematic, romanul prezintă degradarea socială, familială, înfluenţa banului, sub influenţa romanului grec, prin prezenţa elementelor erotice şi aventuroase.

Titlul romanului lui Petronius, „carte de satire", e sugestiv şi pentru structura romanului, care are trei părţi, fiecare fiind axată pe un anumit personaj. Două dintre cele trei cărţi, prima şi a treia, au titlul *Aventurile lui…*, iar a doua, *Banchetul* (*Cena*) *lui Trimalchios.* Petronius surprinde o societate în degradare, de care pare că mai mult se amuză decât să o privească cu îngrijorare. O anumită detaşare artistică, estetică, pare să îndulcească, să estompeze satira. E aici de văzut procedeul parodierii unei lumi în specificitatea ei istorică, mai mult decât în apostrofa ei moralizatoare. Privind romanul lui Urmuz, *Pâlnia şi Stamate*, unele dintre caracteristicile *Satyriconului* pot fi transferate aici. Le-am evidenţiat prin caracterele cursive: bunul-gust propriu, reprezentarea ficţională a unor persoane din viaţa reală, tiparul antiretoric şi antimoralizator, degradarea socială, familială, prezenţa elementelor erotice şi aventuroase, detaşarea artistică, estetică, parodierea unei lumi în specificitatea ei istorică, dispunerea textului în patru părţi, anunţată din subtitlu – „Roman în patru părţi" –, până la posibilitatea de a numi textul „Aventurile lui Stamate". Şi epopeii, *Fuchsiada*, dispusă compoziţional tot în patru părţi, i se poate aplica titlul „Aventurile lui Fuchs", specia romanului cultivat de Urmuz intrând perfect în definiţia epicului romanesc, cu „amintirea" sursei genului originar – epopeea.], adică cu îngroşarea unor caracteristici, în care, ca orice muritoare, Afrodita „păcătuieşte cu gândul", „e învinsă de patimă, nemaiputând rezista tentaţiei…" –, zeii au *păcate, patimi, tentaţii,* ceea ce ar presupune că omul păcătos ar trebui iertat aprioric şi astfel înveşnicit! În Olimp se cântă *romanţe, sonate,* se dau *concerte*, „se intonează" imne „de slavă iubirii", se strigă, se ameninţă, se protestează. *Fuchsiada*, epopee fiind, respectând canoanele, e însă textul cu încărcătură mitologică evidentă, dar cu proiecţia sa simbolică, identică în realitatea terestră: *zeiţa Venus, „Venera născută din spuma albă a mării, fu fermecată"* – poate mai ales de „studiile de *legato*, ale căror sonorităţi eterice ajunseră până şi la dânsa în Olymp, turburată în liniştea ei de Zeie, ea, care nu mai fusese a nimănui de la Vulcan şi Adonis – păcătui acum cu gândul". Şi acest „legato" posedă latenţe interpretative, fie şi numai dacă privim eternul liant spiritual dintre zei şi oameni şi sugestia coborârii în desuet: *Zeia* „nu mai fusese a nimănui de la Vulcan şi Adonis…" – un fel de *legato* „erotico-muzical" (ca în precizarea din subtitlul *Fuchsiadei*).

Urmuziana

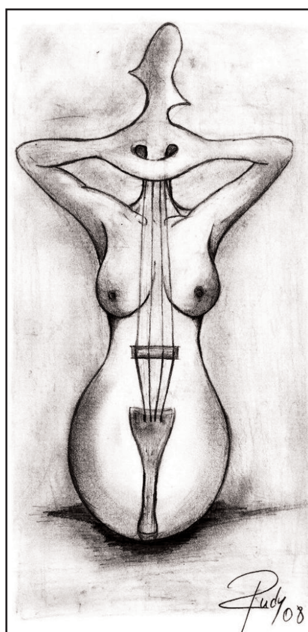
Urechea urmuzicală (II)

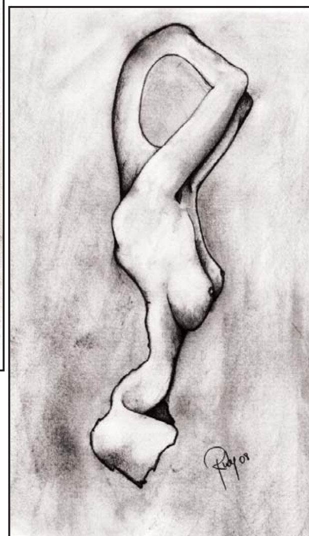
Ana OLOS

Temele principale din opera ***Tannhäuser*** a lui Wagner sunt lupta/conflictul/opoziţia dintre iubirea sacră şi profană şi răscumpărarea prin iubire. Însă la întrecerea cântăreţilor din Actul II al operei, Wolfram face elogiul iubirii platonice, în timp ce Tannhäuser o proslăveşte pe Venus. Ca urmare, cavalerii îl atacă cu săbiile, el scăpând doar datorită intervenţiei fecioarei Elisabeth. Numai că în cele din urmă – aşa cum o cerea contextul dramatic – Elisabeth moare. În parodia lui Urmuz, Fuchs apare el însuşi în două ipostaze: de inocent şi păcătos. Este salvat de la ispăşirea pedepsei zeilor de a rămâne un exilat rătăcitor prin Haos datorită intervenţiei „îndurătoarei" Pallas-Athena. Condiţia este „de a distruge snobismul şi laşitatea cugetării de pe meleagurile pământene", ceea ce i se pare lui Fuchs „cu mult mai greu de îndeplinit decât chiar aceea de a face progenitură pe Venus". „Deciziunea [sa] eroică" este de a accepta condiţia. Numai că el cade intenţionat tot în cartierul suspect de unde plecase, ca în urma „practicii" de acolo şi considerându-se pe deplin iniţiat, să-i ceară audienţă zeiţei Venus pentru a se reabilita, făcând posibilă „creaţiunea noii seminţii de supraoameni". Ne întoarcem astfel de la Wagner la influenţa lui Nietzsche şi eugenie. Tonul pare tot vesel, ironia muşcătoare fiind muşamalizată prin echivocul localizării şi reacţiei „slujitoarelor plăcerii" care îl gonesc reproşându-i pierderea inocenţei vădite în sonatele sale inspirate din amorul lor „înalt" şi acuzându-o pe Venus că l-a făcut să cadă „atât de sus": „Fugi, Fuchs, satir murdar! Să nu respecţi tu cel mai nobil organ, urechea. Fugi, Fuchs, căci compromiţi cartierul!!..." (*Schiţe şi nuvele aproape... futuriste,* Tracus Arte, 2017, p. 127) În nota 2 de la subsolul paginii, Ion Pop, autorul ediţiei critice, transcrie reacţia indignată a Elizei Vorvoreanu că aliniatul de mai sus, intercalat de Saşa Pană, nu e în spiritul lui Urmuz. Ori editorul o contrazice: „Se vede că sora poetului nu văzuse varianta A.S.P. [manuscrisul aflat la Saşa Pană])." „Excomunicat" şi de slujitoarele Venerei, Fuchs îşi găseşte, în cele din urmă, salvarea în muzică, „dispărând pentru totdeauna în mijlocul naturei măreţe şi nemărginite" (p. 128).

Ne amintim că în pictura postimpresionistului Paul Cézanne *Tânără la pian – Uvertura la Tannhäuser* (1868), apar două femei, modelele pentru tânăra cântând la pian şi cea mai în vârstă care tricotează ascultând-o fiind sora şi mama pictorului. Presupunând că micul Demetru văzuse tabloul când a fost la Paris cu familia, bănuim că identificase în cele două femei pe mama sa Eliza şi pe bunica sa maternă. Ori în mica epopee tocmai mama nu are „ureche muzicală" şi de aceea Fuchs se naşte din urechea bunicii. Cum *Fuchsiada* e considerată de unii critici o autobiografie mascată a lui Demetrescu-Buzău, acest „schimb de mame" autorul îl făcuse pentru a contracara o atare presupunere. Căci din monografia lui Nicolae Balotă (*Urmuz*, *Hestia*, p. 12) aflăm că mama lui Demetru, Eliza, studiase la conservator cu Alexandru Flechtenmacher, cel care a compus *Hora Unirii* pe versuri de Vasile Alecsandri şi numeroase cântece patriotice. El a fost şi autorul primei operete româneşti, *Baba Hârca* (1848), pe un text al lui Matei Millo, a compus vodeviluri pe texte de Alecsandri, Hasdeu, Negruzzi, la fel şi muzică simfonică sau de cameră. S-a stins din viaţă abia în ianuarie 1898, la Bucureşti. Căutând o posibilă legătură între Urmuz şi fostul profesor de pian al mamei sale, vodevilul *Scara Mâţei* (1850), pe libretul lui Alecsandri, ne pare să fi fost una dintre sursele de inspiraţie pentru scrierea *Fuchsiadei.*

Conform indicaţiilor scenice la vodevil, „teatrul reprezintă o grădină cu copaci, straturi de flori, bazin cu apă şcl. În mijlocul scenei, pe al doilea plan, un boschet de verdeaţă. În faţa boschetului, o canapea de iarbă, o ghitară aninată de crengi. În dreapta scenei, pe întâiul plan, două pavilioane cu uşi [*uverturi* în limbaj urmuzian] şi cu balcoane deasupra uşilor. Dinaintea pavilionului din dreapta, o scară înaltă, îndoită." Dacă ghitara/chitara (de forma cifrei 8) şi balconul evocă serenadele la modă şi pe atunci, „pavilion" şi „scară"/scăriţă, omoloage cu părţi ale urechii, ne readuc la scena în care Fuchs urcă spre alcovul zeiţei „pe scara de mătase, făcută din portative, agăţată de balconul Olympului". Scena e considerată îndeobşte o parodie după *Romeo şi Julieta* (III/5), în care cei doi îndrăgostiţi, de acum căsătoriţi, încearcă să mai prelungească momentul inevitabilei despărţiri. (Dar pentru Urmuz mult mai de interes trebuie să fi fost monologul Julietei despre nume.) Spre deosebire de tragedia shakespeareană în care eroina, pentru a-şi mai reţine soţul, susţine că a fost abia cântecul privighetorii şi nu al ciocârliei, *Scara Mâţei* începe cu „aria" cocoşului, situând acţiunea într-un context rural autohton, între personaje apărând şi săteni. Scena II este clar o parodie a dialogului de despărţire dintre Romeo şi Julieta. Văduva Anica, în toaletă de noapte, şi noul ei soţ, Măgdian, prezident la Bacău, în costum de călător, se despart în balconul pavilionului din grădină. Căsătoria lor, încheiată înainte de sfârşitul „cerniei" văduvei, trebuie să rămână secretă. Prin urmare, Măgdian poate intra pe uşă doar ziua, noaptea trebuind să urce pe furiş la soţia sa folosind scara, iar dimineaţa să coboare pe ea fără a fi văzut. Neştiind de căsătoria lor, Ghiţă, vărul Anicăi, încearcă s-o seducă mai întâi pe ea, apoi pe Florica, măritată cu Marin, folosind aceeaşi scară. Cum observă grădinarul Marin, unul urcă, altul coboară. Însă la un moment dat, soţul şi seducătorul se întâlnesc în capul scării, având loc confruntarea dintre ei. Prezenţa seducătorului, travestiul, schimbarea rolurilor între stăpână şi servitoare, pedepsirea seducătorului – ca să menţionăm doar câteva dintre scenele şablon ale comediei – trimit şi la alte posibile surse/modele ale vodevilului, cum ar fi operele comice *Nunta lui Figaro* şi *Don Giovanni* ale masonului Mozart.

Dacă în vodevil cele două pavilioane şi scara erau doar simple elemente de decor sau recuzită, fără îndoială că Demetru, care trebuie să fi citit textul lui Alecsandri sau chiar vizionat vodevilul, s-a amuzat cu sensurile multiple ale cuvintelor. De pildă, Ghiţă, voind s-o facă geloasă pe Anica, vine cu Florica travestită, prezentând-o drept „Calipsica", nume pe care grădinarul îl percepe ca „Pisica", aluzie la scara mâţei, comicul de limbaj, alături cel al situaţiilor apărând în numeroase scene ale vodevilului. Pavilioanele din grădina Anicăi par să-i fi sugerat lui Urmuz jocurile de cuvinte din *Fuchsiada.* De altfel şi „pâlnia" de care se îndrăgosteşte Stamate reprezenta partea de sus, largă, a unui instrument muzical de suflat, numit *pavilion*, la fel cu partea urechii externe. Iar „scară", pe lângă analogia cu partitura (cum se vede şi în fragmentul amintit din *Fuchsiada*), reprezintă şi solfegiatul. Iar scara deschisă la 180° aduce cu claviatura pianului, unde „urcatul" se petrece de la stânga la dreapta, iar „coborâtul" de la dreapta la stânga. În vodevil mai apare şi alternanţa dintre zi şi noapte, la fel cu cea dintre clapele albe cu tonuri ale pianului şi semitonurile negre. „Scara", cu un alt sens, la Urmuz sugerează, pe lângă variaţia dimensiunilor personajelor (de unde şi, cum s-a observat, asocierea cu *Alice în Ţara Minunilor* de Lewis Carroll), schimbarea planurilor pe care se desfăşoară acţiunea, alternând între terestru, mitic şi cosmic, cu efecte caricaturale şi/sau comice.

Mai sunt şi alte elemente care ne fac să presupunem că a existat o legătură între personajul Fuchs şi compozitorul Flechtenmacher. De pildă iniţiala „F" de la numele evident nemţesc al eroului, preponderenţa termenilor muzicali în lexicul poemei, sau menţionarea acelui *Schule der Gelaufigkeit*, titlul unor studii pentru pian ale austriacului Carol Czerny (elev al lui Beethoven şi profesorul lui Liszt), a cărui operă componistică fusese neluată în serios de contemporani. Iar muzica lui Flechtenmacher pentru „cânticelul comic" *Barbu Lăutarul* al lui Alecsandri ne incită să mergem cu gândul şi mai departe, explicând într-un fel „alergia" doctorului Ionescu la meseria de „lăutar".

O ipoteză cam îndrăzneaţă sau riscantă, sprijinindu-se pe aşa-zisa naştere a lui Fuchs din urechea muzicală a bunicii, ar fi că adevărata mamă a lui Demetru a fost bunica sa maternă, tatăl fiind profesorul de pian al fiicei, compozitorul Flechtenmacher. Iar tânărul cuplu a declarat pruncul ca fiind al lor ca să scutească de ruşine familia preotului Paşcani. De aici şi schimbarea numelui de familie al copilului din Ionescu în Dumitrescu şi nu după un calcul numerologic. Saltul din cariera doctorului şi mutarea familiei la Bucureşti, după vizita la Paris la fratele Elizei, pare să fi fost răsplata pentru adopţia copilului. Chiar şi afirmaţia Elizei Vorvoreanu că este „soră bună" a lui Mitică, ca şi cum cineva s-ar fi îndoit de asta, ne face să credem că de fapt nu era. Iar spusa ei că nu voia să contrazică legenda despre Urmuz înseamnă că, deşi ştia secretul familiei, nu se cuvenea să îl dea în vileag. Şi ar mai fi de adăugat un amănunt. Tatăl lui Flechtenmacher, Christian, fusese un faimos jurist în epocă, ceea ce ar fi putut să constituie motivul pentru care doctorul Ionescu, după eşecul lui Mitică de a studia medicina, l-a trimis să studieze Dreptul. În timp ce sinuciderea lui Demetru, cu o lună înainte de centenarul naşterii lui Alexandru Flechtenmacher la 23 decembrie 1923, pare o altă dovadă la legăturii dintre cei doi, *Fuchsiada* fiind de fapt povestea cifrată a vieţii lui Urmuz.

Iar dacă ipotezele acestea sunt pur fanteziste, am putea, totuşi, admite că Alexandru Flechtenmacher a jucat un rol, cât de mic, şi în viaţa lui Demetru Demetrescu-Buzău şi nu doar în cea a mamei sale, astfel că numele lui merită să fie amintit măcar în asociere cu *Fuchsiada*, al cărei erou s-a născut din urechea bunicii sale.

O binevenită omagiere literară

Florentin POPESCU

Pe nedrept marginalizată în istoriile şi studiile literare, epigrama a fost şi a rămas, totuşi, o specie a poeziei lirice foarte gustată de publicul cititor din toate timpurile. Privind înapoi, de-a lungul istoriei noastre literare, observăm că ea a fost publicată de nume celebre, de la Caragiale şi până la Cincinat Pavelescu, de la Victor Eftimiu şi până la Păstorel Teodoreanu, nu puţine dintre creaţiile lor ajungând să fie atât de cunoscute încât şi astăzi se bucură de o circulaţie orală aproape de necrezut.

Ultimele trei decenii au cunoscut o foarte mare dezvoltare a acestei specii, numărul autorilor de epigrame ridicându-se la zeci, dacă nu cumva sute. Ba, mai mult, în ţară funcţionează cenacluri de epigramişti, apar reviste consacrate acestora, avem chiar şi o Uniune Naţională a Epigramiştilor, numeroase fiind şi manifestările (festivaluri, concursuri etc.) în domeniu.

Desigur, unele grupuri de creatori din acest domeniu şi-au luat ca patroni spirituali epigramişti clasici, ale căror nume au fost reţinute de istoria literară: Cincinat Pavelescu, Păstorel Teodoreanu şi alţii.

Şi la Buzău funcţionează de mai mulţi ani un astfel de cenaclu al umoriştilor, avându-l ca patron spiritual pe Nicolae Grigore Mihăescu – Nigrim, cel mai cunoscut epigramist născut în această parte de ţară.

Nicolae Grigore Mihăescu – Nigrim (19 martie 1871 – 11 noiembrie 1951) n-a fost numai autorul care, după cum se ştie, şi-a încrucişat floreta într-un duel epigramistic cu Cincinat Pavelescu, confruntare ajunsă de pomină în arena literară (şi nu numai), ci şi un prozator, memorialist, dramaturg şi traducător remarcabil, a cărui operă a intrat, din păcate (ca şi în cazul multor alţi scriitori români), într-un con de umbră. Ea se cere readusă în atenţia cititorilor şi a publicului, atât datorită conţinutului, cât şi a mesajului pe care îl trimite peste timp iubitorilor de literatură.

Un pas important în această direcţie l-a făcut recent dl Mihai Sălcuţan, prozator şi epigramist buzoian, conducătorul Cenaclului epigramiştilor (care poartă numele lui Nigrim) din acest oraş şi totodată iniţiatorul unui Festival Naţional al Epigramei „Cât e Buzăul de mare".

Nigrimiada (Editgraph, Buzău, 2020), volum omagial tipărit la împlinirea a 150 de ani de la naşterea lui Nicolae Grigore Mihăescu – Nigrim este în egală măsură o mini-monografie, dar şi o antologie de texte dedicate scriitorului (catrene, epigrame, sonete, rondeluri).

„Nigrim – scrie cu îndreptăţire dl Mihai Sălcuţan – a fost ignorat pe nedrept de critica epocii, deşi a fost o figură atractivă a vieţii literare, iar ca epigramist a jucat un rol semnificativ în menţinerea epigramei în sfera acesteia. O explicaţie poate fi faptul că a trăit mai mult solitar, independent în opinii şi atitudini, la moşia de la ţară şi nu în capitală, unde profilul spiritual şi scriitoricesc ar fi fost mai uşor de cunoscut în cercurile intelectualităţii. Prigoana la care a fost supus după instaurarea puterii comuniste – confiscarea pământului, conacului, bunurilor – i-a frânt viaţa, a devenit paria în noua orânduire socială, de care critica literară, obedientă noii puteri, s-a distanţat."

Fireşte, asupra creaţiei dramaturgice, a aceleia de prozator, de cronicar muzical, de compozitor şi de traducător sunt în măsură să se pronunţe în primul rând cei abilitaţi în domeniile cu pricina, dl Mihai Sălcuţan oprindu-se în acest volum doar asupra moştenirii nigrimiene în domeniul epigramei. Este, fără îndoială, o surpriză să constatăm că unele dintre aceste texte nu şi-au pierdut nici umorul şi nici farmecul de-a lungul timpului. Iată doar două mostre din amintitul duel purtat de Nigrim cu Cincinat Pavelescu. Prima este un răspuns la un catren în care Cincinat susţinea că l-a „creat", literar vorbind, pe Nigrim: „Că ai creat tu pe Nigrim,/ Noi toţi îţi mulţumim!/ El însă fu copil ingrat;/ Căci te-a mâncat!"; cea de a doua se intitulează *Pe mormântul meu* şi are acelaşi adresant: „Aici zace Mihăescu…/ L-a pus naiba şi-a mâncat/ Pe poetul Pavelescu/ Şi-a murit intoxicat".

Încercând să-l situeze pe Nigrim într-o ramă, fixându-i un portret în timp, dl Mihai Sălcuţan conchide: „Nicolae Grigore Mihăescu – Nigrim este reprezentarea ontologică a unui mediu curat, robust, frumos, romantic. Discret, a preferat să vieţuiască retras într-un cuib de lume ascuns printre dealuri mirifice, înconjurat de păduri fermecate, de văi mustind de viaţă, de livezi înmiresmate, altfel spus, în liniştea şi pacea pe care ţi-o dă mediul genuin, acolo unde gândurile sunt mai limpezi şi mai adânci decât înseşi izvoarele, iar vraja arderii timpului se pierde în adâncul universului."

Mai este interesant de observat şi că, astăzi, citindu-i opera, numeroşi epigramişti şi poeţi, cu mai mult sau mai puţin umor, au cinstit/cinstesc memoria lui Nigrim prin texte de o mare varietate. Sunt multe cele pe care dl Sălcuţan le reţine în carte.

Nigrimiada nu este doar o simplă carte ce marchează un veac şi jumătate de la naşterea acestui epigramist, ci şi un act de dreptate ce i se face lui Nigrim în posteritate. Şi pentru asta trebuie să-i fim pe deplin recunoscători dlui Mihai Sălcuţan.

Timpul se curbează...

Sara MINA

Sunt anumiţi oameni cu care viaţa te-aduce laolaltă şi care, fără să fie etichetaţi public drept personalităţi, îţi răscolesc definitiv scara valorică, îţi comută între ele sistemele de percepţie, astfel încât ajungi, într-adevăr, să vezi cu ochii minţii în preajma lor! Sunt omenii care văd idei. Dacă mai au şi darul de la Dumnezeu de a mânui potrivit cuvintele, atunci, citindu-i, intri în lumi nebănuite.

Acesta e şi cazul scriitoarei Angela Dina-Moţăţăianu. Fără să se bucure de acţiuni publicitare care să-i facă sonor numele, fără acces deschis la edituri considerate de elită, din pricina presiunii ageismului care striveşte societatea românească actuală şi a orientării majoritare spre traduceri profitabile, scriitoarea, la bază profesoară de limba şi literatura română, îşi continuă drumul său unic, evoluând permanent, fără o preocupare pragmatică pentru recunoaştere.

Din 2010 până în prezent a rânduit între coperţi nu mai puţin de nouăsprezece volume, cu preponderenţă proză scurtă fantastică de o sorginte apropiată celei a lui Mircea Eliade, păstrând proporţiile, evident. Scrierea să nu a rămas neremarcată de critici literari precum Ana Dobre, Aureliu Goci, Lucian Gruia, Zenovie Cârlugea, Ionel Bota…

Dar, poate, şi mai relevante sunt cele cincisprezece premii obţinute în zece ani de când scrie *aşezat,* dintre care cele mai importante i-au confirmat valoarea în ultimii ani: Premiul Festivalului Naţional de Literatură „Eminescu la Oraviţa" – Ediţia XXX din 2018, pentru volumul de povestiri fantastice *Cum am retezat stupul,* Premiul „Fănuş Neagu" la Festivalul Internaţional de Creaţie Literară „Titel Constantinescu" – Ediţia a XIII-a din 2020, pentru volumul de proză scurtă *Casa morţilor,* şi Premiul II la Festivalul Internaţional de Creaţie „Vrancea literară" din 2020, la secţiunea proză scurtă publicată în anul 2019 – pentru volumul *Povestiri atomice.*

Ce uneşte aceste cărţi premiate?! Aceeaşi dorinţă a scriitoarei de a-şi surprinde lectorul prin maniera de abordare diferită, prin varietatea subiectelor, dar şi dorinţa de a-i releva taina din miezul faptelor, al lucrurilor, alta decât cea pe care percepţia primară o lasă vederii…

Spre pildă, volumul *Cum am retezat stupul se deschide* cu două proze care se folosesc de prilejul sărbătorii de Sfântul Ilie.

În prima, cea care dă şi titlul volumului, cu un spirit premoniţional (cartea premiată în 2018 a apărut în decembrie 2017 la Ed. Betta din Bucureşti), dă substanţă unei catastrofe de neînţeles care transformă proximitatea într-un *tablou psihedelic,* pe care personajul principal îl învinge surprinzător, aducând mântuire şi celorlalţi.

Ultima proză din volum, *Manga,* scrisă într-o manieră cinematografică, cu secvenţe derulate în sens invers de la momentul aparentului deznodământ, îl mută pe lector într-o altă viaţă a personajelor principale, printr-o tehnică a regresiei. Tot sărbătoarea Sf. Ilie este cea care motivează accidentul ce a răscolit firul epic al nuvelei şi a făcut să se intersecteze linii temporale diferite…

Între aceste două proze, alte douăsprezece surprind cu un fantastic izvorât din diurn ori din oniric.

Anul 2020, nefast pentru majoritatea dintre noi, a fost benefic pentru autoare! Supunându-se corvezii izolării, şi-a multiplicat senzorii pentru perceperea irealului din universul fizic redus şi… a grupat şaisprezece proze în *Casa morţilor*, fapt care a făcut-o să zâmbească la sfârşitul lui august, când, la Rm. Sărat, era aplaudată pentru performanţă de cei prezenţi la evenimentul decernării premiilor Festivalului „Titel Constantinescu".

Editura Rafet a publicat volumul, iar scriitoarea, generoasă, a decis să-l expună şi pe site-ul Editurii Biscara, în format electronic, accesibil gratuit cititorilor.

Crezul scriitoarei în faptul că sfârşitul unui drum reprezintă începutul altuia a generat aceeaşi matrice de compoziţie tuturor povestirilor: pragul dintre lumi, trecut mai uşor prin mijlocirea animalelor mitice. Dar, fiecare filă surprinde prin ţesătura dramatică! Momente istorice diferite, personaje distincte… toate sunt, însă, unite prin magia filosofiei populare şi parcă ne certifică faptul că moartea nu e terifiantă, iar omului îndumnezeit i se deschide altă cale *dincolo,* cu adevărat luminată.

Iată un volum care nu e altceva decât o frescă a unei lumi româneşti ce apune, din păcate, ireversibil, risipindu-se astfel credinţa strămoşească în eternitatea aflată în mişcare…

În noiembrie 2020 a venit şi vestea că rodul inspiraţiei autoarei din toamna lui 2019 (şi publicat de Editura Biscara atunci) nu a rămas neremarcat. Astfel, volumul de flash fiction *Povestiri atomice* (proză scurtă de maxim cinci sute de cuvinte) a căpătat confirmarea valorică!

Ce găsim aici?! Excelente pastile, dozate la limita între real şi fantastic, unele muşcând din realitatea crudă a satului atemporal, a unuia puţin mai albit de istorie ori cât se poate de actual, altele plutind în diurnul cert şi incert în acelaşi timp, alături de mini-proze în care ochiul scrutător al scriitoarei priveşte avid într-un viitor ceva mai îndepărtat… Adevărate *hai-ku*-uri insolite, în care speciile literare ajung să se întrepătrundă cu efect fericit! Avem de-a face cu o carte ca o continuă alunecare, când subtilă, când frustă, dinspre realitate spre fantastic, un efect de migrare către o esenţă aflată dincolo de fragilitatea umană, în lumina credinţei într-un Dumnezeu regăsit.

Putem vorbi de o anume *semnătură auctorială?* Cu certitudine, căci Angela Dina-Moţăţăianu induce în cititori îndemnul subliminal spre introspecţie pentru redescoperirea *sacrului* condensat în propriul *miez profan* al fiecăruia dintre noi.

Iar îndemnul meu de a ne apropia de proza sa capătă consistenţă prin perspectiva unei alte dimensiuni a timpului, spre care tânjim cu toţii inconştient.

Citind creaţiile Angelei Dina-Moţăţăianu, facem clipele mai lungi, mai cu rost, căci timpul se curbează pe suprafaţa eului său…

Cărţi şi autori

Drumeţind prin paleoistoria şi mitologia pământului românesc (II)

Titi DAMIAN

Între paginile 42 şi 96 [ale cărţii *Arhivele transcendente. O peregrinare prin geografia sacră a pământului românesc* de Constantin Giurginca] se desfăşoară o imensă prezentare a acestor megaliţi „bătuţi cu pasul" de către acest cercetător tenace, dar şi cu o minte sclipitoare (aici se potriveşte expresia „cu ochii minţii") şi cu o memorie exemplară. Mă voi limita să citez doar titlurile subcapitolelor, pentru ca turistul sau cititorul (sau cel care a bătătorit muntele ca alpinist) să-şi dea seama de imensa muncă şi ştiinţă înglobată aici: Muntele sacru Caraimanul, Tripla Coloană a Cerului din masivul Bucegi. Vârful Găvanele, Vârful Bucura – Vârful Omul, Sfinxul din Bucegi, Lingamul (Buricul pământului), Pentagrama Babele, Biserica Trăsnită sau Mecet (turcesc) sau stânca lui Zamolxis, Vârful Dorului şi altarul Masa Ciobanului, Crucea Ciobanului, Ţintarul (Ţintarul hoţilor), Muntele Bătrâna, Valea Horoaba, Fisura din Peretele Tătarului Mare, Muntele Lespezi: dolmenul Peştera cu Oale, Brânduşele şi Muntele lui Craiu şi Vârful lui Craiu, Muntele Orza şi Plaiul Orzei, Muntele Surlele, Plaiul lui Păcală, Muntele Cocora, Muntele Dichiu: Veghetorul, Judecătorul, Înţeleptul Moş, Muntele Blana, Muntele Lăptici, Muntele Guţanul (Poiana Guţanului. Colţii Ţapului), Hornurile Mălăieştilor, Valea Mălăieştilor, Culmea Ţigăneşti, Muntele Morarului şi Colţii Morarului, Muntele Bucşoiul Mare şi Creasta Balaurul, Muntele Coştila, Gura de rai din Bucegi, Muntele care vorbeşte, Muntele Bucegi, Muntele Diham.

La sfârşitul acestui capitol cuprinzând o imensă cantitate de informaţii, scriitorul ţine să precizeze pentru cititor: „Călătoria în jurul platoului sacru al Bucegilor a vrut să dezvăluie şi cealaltă faţă a muntelui: geografia sa sacră, care ne înfăţişează un timp şi un spaţiu sacru care a dat identitate geografiei fizice a muntelui, rocilor care în timpul erelor geologice s-au numit bazalt, granit, calcar, gresie etc. şi doar atât. În dimensiunea lor paleogenetică, pietrele fuseseră pline de chipurile sacre ale unui Olimp primordial, şi sub nicio formă, urme ale eroziunii factorilor climatici. Toate petroglifele din Bucegi au şi ele o vârstă geologică, numită în limbajul iniţiatic *vârstă mitică,* cu nimic mai puţin reală şi vizibilă decât erele geologice, numai că forma lor este dată de un artizan ori artizani care au proiectat tot ce este cunoscut în cosmosul care ne înconjoară, şi deci şi pe Terra, şi nu de eroziunea fizică." (p. 94)

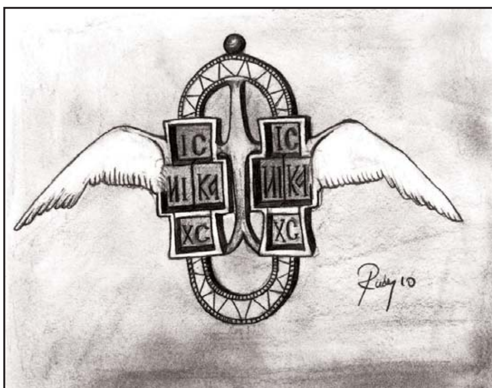
Argumentul de final de capitol revine cercetătorului mexican Daniel Ruzo care susţine că monumentele megalitice din Tibet, din munţii din Ecuador şi Peru şi din zona Bucegilor sunt realizate de aceeaşi civilizaţie, au aceleaşi caracteristici, fiind considerate sacre, cu o încărcătură energetică şi spirituală foarte mare. Bucegiul are ceva în plus: el este înconjurat de treisprezece coloane de cuarţ, care emit o energie deosebită. Datorită acestei energii cu dublă traiectorie celest-terestru şi invers, Bucegii, cu triada Vârful Ascuns – Găvanele – Omul sau arborele Cosmic al Vieţii, Tripla Coloană a Cerului, sunt proiecţia infoenergetică pe Pământ a unui spaţiu cosmic configurat prin Dragonul celest." (p. 96)

Titlurile celorlalte capitole vorbesc de la sine, făcând posibilă orientarea cititorului în acest vast material extrem de sistematizat şi satisfăcând dorinţa de cunoaştere a acestuia. După ce lămureşte termenii de Jidovi, Uriaşi, Novaci, Tatari, Turci în geografia sacră a României în capitolul al X-lea, în următorul capitol vine cu argumentul atestării lor în dicţionarele noastre toponimice, inclusiv în *Marele Dicţionar Geografic al României* şi în dicţionarele geografice realizate pe judeţele din România Mare. Aşadar, cititorul descoperă urme ale Jidovilor, Uriaşilor, Tatarilor, Turcilor (Teucrilor) în toponimele din judeţele Romanaţi, Olt, Teleorman, Mehedinţi, Gorj, Vlaşca, Ilfov, Neamţ, Ialomiţa, Vâlcea, Muscel, Botoşani, Suceava, Prahova, Buzău, Fălciu, Roman, Râmnicu Sărat, Putna, Bacău, Dorohoi, în Banatul montan şi în Ţara Lotrului. Este necesară precizarea că autorul nu a urmărit numai în dicţionare aspectele geografice, istorice, mitice şi toponimice, ci le-a străbătut cu pasul, cu toiagul în mână, chiar şi în momente de cumpănă ale vieţii, fapt vizibil şi în descrierile locurilor respective.

Captivante sunt şi capitolele al II-lea şi al XII-lea, unde prezintă, cam pe 100 de pagini, Kogaionul Bucegilor şi, respectiv, Piramida Ceahlăului – Kogaionul sublim al hyperboreilor.

Ca filolog, nu-i scapă şi alt fenomen literar, anume balada *Păcurarul,* varianta bănăţeană a *Mioriţei,* dar descoperă că, de fapt, *Mioriţa* este un imn orfic, cu acest prilej excavând şi urmele toponimice ale baladei, pornind de la epitetul „străin".

Cititorul se obişnuieşte destul de uşor cu metoda de lucru a acestui dublu cercetător. Pe de o parte, „scormoneşte" la pas, pe teren, tot spaţiul geografic carpato-danubian, absolut toate indiciile urmelor antediluviene, pelasgice, hyperboreene, traco-geto-dacice, iar, pe de altă parte, cercetează toate

„urmele" lingvistice, semantice şi mitologice despre aceste elemente palpabile, ajungând la izvoare sacre ale Rostirii şi Grăirii sufletului daco-românesc. Lucrarea, în ansamblul ei, este şi polemică, o replică şi totodată o palmă aspră dată aşa-zişilor lingvişti pe care-i numeşte „urechişti" care au siluit limba română conferindu-le multor cuvinte pur româneşti alte sensuri decât cele fireşti, adică, neaoşe. Atât de gravă a fost lipsa de profesionalism a „urechiştilor", încât, scoşi din *Dicţionarul limbii române,* termenii care denumesc îmbrăcămintea ciobanului, de la opincă şi nojiţă până la căciulă, inclusiv părţi ale corpului omenesc, niciunul nu era dat cu origine românească, de parcă slavii sau maghiarii vor fi fost ciobanii vorbitori, nu românii supravieţuitori pe crestele munţilor.

La pagina 67 autorul îşi exprimă explicit intenţia de a corecta „greşelile" slaviştilor: „Cercetarea pe care o întreprind vizează toponimele noastre şi cuvintele noastre româneşti, care au un izvor mitic, care ne deschid spre arhive transcendente, păstrate în memoria arhaică a neamului românesc. Lingviştii pot vedea, prin cercetare, cum au migrat cuvintele de la vecini şi mai ales felul în care un popor şi-a dezvoltat şi un câmp metaforic la câmpul semantic în discuţie, şi mai ales dacă acel cuvânt la acel popor are şi un izvor mitic: aceste două lucruri (nu numai ele) pot identifica locul, vatra din care a migrat acel cuvânt ori obicei, ori ritual în vecinătăţile vetrei noastre." Totuşi, ca argumentaţia să fie dusă până la capăt, adică limpede şi convingătoare, îl citează pe lingvistul maghiar Ferenz Bakoş, cu studiul *Influenţa vocabularului limbii române asupra limbii maghiare* (Budapesta, 1986), în care arată că peste 2223 de cuvinte din limba maghiară sunt împrumutate din limba română. În dicţionarele noastre, ele continuă să fie tot de origine maghiară. Poate că Institutul de Lingvistică Român ar trebui să nu lase să circule asemenea soluţii, să corecteze asemenea, cu bunăvoinţă să le zicem „rătăciri", şi sperăm ca în viitor Institutul să privească şi spre vocabularul românesc. Autorul are un cuvânt şi spre prezumtivul cititor al cărţii sale: „Rog pe acel distins cititor să se uite la finalul fişei cuvântului explicat şi să vadă originea cuvântului, etimologia sa. Va descoperi acel *sens unic* în cercetarea cuvintelor româneşti, marea majoritate fiind prezentate ca sârbo-croate, bulgare, slave, germanice, turceşti etc., iar cele care ar fi trebuit să fie româneşti sunt îndepărtate ca fiind de origine necunoscută (desigur, în limbile de mai sus), fie că au o origine obscură. Este firesc să ajungem la un *asemenea jaf din patrimoniul limbii,* când cei care au dat semnalul unei asemenea perspective, Tiktin, Cihac, Şăineanu, I. Iordan, Al. Graur etc., au fost slujbaşii (unii bine recompensaţi) tezei după care limba română a fost un lingvofag care a servit tot ce i s-a dat, nativii limbii române nefiind în stare să creeze ei înşişi o structură a vocabularului limbii lor."

Pentru aceasta, nu ezită să intre în polemică directă cu „urechiştii" (autori de dicţionare), arătându-se neîndurător cu aceştia, bineînţeles cu argumente istorice, geografice, mitologice, logice, lexicale şi chiar de bun-simţ, ca în cazul cuvântului „şoim" pe care autorii dicţionarului etimologic îl dau de origine maghiară: „După aceşti lingvişti, cuvântul care nu sună la ureche după vecinătăţile migratoare (ca etimologie le consideră slave, bulgăreşti, sârbeşti, croate, greceşti, germanice, maghiare, turco-tătare), are o origine necunoscută sau obscură, adică 40% din vocabularul limbii române. *Dicţionarul limbii române moderne*, preluând mecanic soluţiile a doi mari urechişti, Tiktin şi Cihac, ne luminează că termenul *şoim* vine de la maghiarul *şolyom.* Oare nu răsturnăm realităţile fizico-geografice şi habitatul acestor răpitori, care trăiesc în cuiburi de munţi în găuri ocrotite de sălbăticia prăpăstiilor, în locuri montane înalte, unde cu mare greutate vânătorii de şoimi pot ajunge să ia puii de şoimi pe care să-i dreseze? Meşteşugul vânării puilor de şoim şi al vânătorii cu ajutorul şoimilor era în antichitate binecunoscut traco-geto-dacilor. Ungurii nu sunt un popor care au stat agăţaţi de munţi, precum strămoşii noştri în Carpaţi, din câte ştim sunt un popor migrator, ajuns în Europa dinspre stepele asiatice, aşezaţi în Panonicum geto-dac al lui Burebista şi Decebal şi ajunşi cu ajutorul Papalităţii să ocupe teritoriile, ţara *schismaticilor* de barbari ortodocşi. Cum am putut să împrumutăm un cuvânt şi o îndeletnicire vânătorească, amândouă moştenite de la strămoşii noştri, de la un popor de stepă migrator, care nu s-a întâlnit cu şoimul şi cu tehnica vânării puilor de şoim decât în spaţiul transilvan românesc după anul 800 e.n.? Şi până la anul 800 e.n., noi daco-românii nu am ştiut să-i punem un nume răpitorului din văzduh, care de multe ori ne fura şi ne ucidea păsările din obor? Au venit luminaţii migratori altaici să ne împrumute cuvântul? Dicţionarele noastre etimologice au fost scrise de lefegii cu cetăţenie română, nu de către români, căci Cihac, Tiktin şi alţii ştiau româneşte cât ştia rusofilul cetăţean lingvist «român» Alexandru Graur. Este un delict împotriva cui? Judecându-i, se situează în limita bunului simţ, considerându-le doar nişte erori." (p. 169 şi urm.)

Să ne mutăm la cercetarea toponimică, istorică, geografică dintr-un subcapitol despre Cetarea Dorohid-Doroca-Târgul lui Drag-Dorohoi, care îi oferă prilejul să polemizeze din nou cu aşa-zişii lingvişti slavişti pe tema cuvântului „drag" pe care „urechiştii" îl consideră slav: „A existat un castru roman pe dealul Dorohoiului, ce în timp a primit numele Dorohidanul după numele comandantului roman care l-a construit, Dorohid. Tot el a construit şi o cetate pe dealul Dorohoiului, Doroca, pentru autohtonii costoboci care să-i apere de năvălitori. După legende, Dorohid şi Doroca sunt străbunii oraşului Dorohoi. Oamenii din cetatea lui Dorohid erau conduşi de moşul Dragobet care avea trei feciori şi o fată: Dragu, Drăguş, Drăghici, şi fata Doroca – numele zânei iezerului de la poalele aşezării. Feciorul mai mare, Dragu a luat de la tătâne-său aşezarea, a fortificat locul şi a rămas „satul lui Dragu". Nici aici Giurginca nu-şi permite să fabuleze, ci, ca un cercetător care se respectă, îl citează pe Octav Guţie cu lucrarea *Oraşul Dorohoi: monografie geografică,* Bucureşti, 1979, p. 66.

→

Maria Bjørnson - Candelabrul în ţăndări de muzici

Paula ROMANESCU

Binecuvântaţi, copiii din flori! Sunt fructe ale unei iubiri dintre acelea care nu ştiu de convenienţe sociale, religii, legi, interese, calcule, meniri de logodnă stabilite de genitori încă din leagăn, legări prin jurăminte făcute la altare, alianţe – dinastice, de clan, de etnie, de nobleţe, de castă, de clasă, de rasă, mezalianţe, căsătorii în care, cel mai adesea, partenerul cu rang de nobleţe nu-i totdeauna şi nobil, iar partenera nu-i neapărat lipsită de nobleţe în splendida ei puritate sau, dimpotrivă, în arta de a interpreta, *pour l'amour de l'art,* savanta partitură a lui vino'ncoa!

Singura lege de care ştiu îndrăgostiţii „fără lege" este amorul – *copil pribeag ce-n veci cu legi nu poţi să-l stăpâneşti,* cum o cântă insinuant şi grav, pe toate scenele lirice ale lumii, Carmen, gitana aceea nurlie şi iubeaţă, bolnavă de libertate (ori de libertinaj?), înveşmântată în muzici de Georges Bizet, dar şi nefericita cusătoreasă Mimi din *Boema* de Puccini, ca să nu mai vorbim de Violetta Valéry din *Traviatta* de Verdi, dacă e să rămânem în lumea muzicii. Dar de ce ne-am cantona aici!

De regulă, fructele unei astfel de iubiri au parte de multe privaţiuni de cum vin pe lume. Sunt vinovaţii fără vină, rămaşi de cele mai multe ori în grija mamele lor, nişte nefericite naive păcălite cu „eternele" jurăminte de iubire ale vreunui fante Don Juan, pălit de amnezie de cum mijlocelul tras ca prin inel al fătuţei prinde să se rotunjească, iar pe degetul ei râvnitul inel nici vorbă să apară… Să fie privaţiunile îndurate de puiul de om izvorul tăriei cu care acesta se ia la trântă cu vitregia condiţiei sale de dezmoştenit al sorţii într-o lume rău alcătuită?

Ar fi ajuns *Le mal-aimé* Wilhelm Apollinaris Albertus Kostrowitzky, pruncul din flori al unei poloneze pripăşite prin Roma în anii '80 ai secolului al XIX-lea (de a cărui paternitate nici genitoarea lui nu se putea pronunţa înainte de a vedea, în timp, cu care dintre ofiţeraşii garnizoanei semăna el), marele poet Guillaume Apollinaire, de ale cărui caligrame ştie astăzi orice şcolar – şi cu abac, şi digital?

Ar fi ajuns Jack London ce-a ajuns de n-ar fi cunoscut de mic ce-i greul? Dar Edith Piaf? Dar Chaplin? Dar Arghezi de la Mărţişor? Dar *divinul critic* cu a lui *istorie a literaturii române de la origini până în prezent*ul acela peste care avea să se pună lespedea realismului socialist înroşit de atâta luptă de clasă? Dar toţi acei copii năpăstuiţi ajunşi oameni mari (nu doar adulţi!) alături de nişte părinţi iresponsabili, plini de păcate, ei înşişi povară lor şi blestem?

Binecuvântaţi, copiii din flori care, ajunşi în anotimpul împlinirii, încep prin a semăna cu flori fără de moarte cu-nmiresmări de spirit tot cenuşiul din valea largei plângeri prin care curge lumea spre-oceanul infinit!

Poate că pentru a pregăti venirea pe lume a unui astfel de copil, aştrii universului cel fără margini trebuie să-şi alinieze în sfântă ordine vecinica lor trecere şi să facă să se rotească bolta cerească în tija subţire a unui crin cu spini şi rădăcini de soare. Nu întâmplător vor fi aranjat aceştia, ţintind ocolitor spre Bucureştii noştri cu un rost doar de ei ştiut, ca în familia unui pastor luteran norvegian să se nască, din sfântă legătură legală, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1903) Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910), a cărui mamă era la rândul ei fiica lui Richard Nordraac – compozitorul imnului naţional norvegian pe versurile nobelardului. Lume bună, lume mare! Drumul literar al scriitorului, simplu şi drept, a fost urmat de el cu crezământ: *Sunt două feluri de cărţi: cele care exaltă şi întăresc în om dragostea de viaţă şi dorinţa de a împlini binele şi, cele care nu fac acest lucru. Primele sunt bune, celelalte – rele, oricât de măiestrit ar fi ele scrise*. Şi cum să nu ne prindă tristeţea când vedem cum proliferează în literatura lumii din zilele noastre urâtul, violenţa, vulgaritatea şi pornografia, la care şi slujitorii scrisului românesc

s-au aliniat cu zel de robi fericiţi de când cu alinierea trestiilor ne-gânditoare, dar alfabetizate cât de cât, la corectitudinea politică planetară!

Tot aştrii, desigur, vor fi blagoslovit mai apoi familia scriitorului norvegian amintit cu cinci copii normali, ocoliţi de geniu, făcuţi cu aceeaşi femeie – obicei expirat de care astăzi nu se mai ţine deloc seama când familia modernă se creează (dacă apucă!) în jurul părintelui I şi II, cu descendenţi multietnici sau fără. Poate că, ocupaţi cu alte cele, vigilenţii aştri au lăsat vremea vremuitoare să mai facă şi ea ce-o şti şi, aşa s-a întâmplat ca în curgerea vieţii niciodată muritoare, unul dintre nepoţii scriitorului, pre numele său Bjørn, care îşi dăduse şi el osteneala să se nască, crescând într-un răsfăţ perpetuu, lipsit de grija agoniselii pâinii cea de toate zilele şi de alte griji, a prins să se creadă îndreptăţit să-şi ofere tot ceea ce viaţa poate oferi mai plăcut din darurile care îndestulează simţurile, fără să-ţi pretindă nimic în schimb. Era, carevasăzică, o beizadea asemenea celor de care-i plină şi lumea făcătorilor de nimic din România noastră original democrată şi… botoxată.

Dar să-l lăsăm deocamdată în lumea lui pe Bjørn cel fără saţ întru dezmăţ şi să ne întoarcem în România!

Tot pe atunci aştrii vor fi făcut un popas pe deasupra Teatrului Naţional din Bucureşti, al cărui director, bun prieten al lui George Enescu, era clujeanul Nicolae Prodan de Kisbunn (crenguţă românească transilvană din arbore de arhiduci) şi, l-au vestit că i s-a născut o fiică – Mia (1917), pe lângă cei doi copii pe care-i mai avea – Elena şi Piky. Cât s-o fi bucurat şi bunica lor dinspre mamă – Maria Cuţarida-Crăţunescu, prima femeie medic din România, cu studii la Zürich, Montpelier şi Paris (*Magna cum laude*) care, spre ne-lauda confraţilor, nu a fost acceptată de doctorimea românească masculină să profeseze ca medic în vreun spital de la noi, ea trebuind să se mulţumească doar cu înfiinţarea primelor creşe şi cu datul de consultaţii fără plată pe la Spitalul Filantropia! Binecuvântată fii şi tu, Maria Cuţarida-Crăţunescu, sub a cărei privire cei trei copii Prodan, nepoţii tăi, aveau să beneficieze de o educaţie dintre cele mai selecte şi o instrucţie fără cusur, din care nu avea cum să lipsească studiul limbilor străine fiindcă pe atunci (oho, dar acum!) era obiceiul ca… *ai noştri tineri,* la Paris-Berlin-Viena-Londra-Budapesta-Roma-New York, să înveţe nu doar *la gât cravatei cum se leagă nodul,* ca mai apoi să (nu) se întoarcă acasă şi să ne fericească norodul cu agoniseala de cunoaştere căpătată prin cele universităţi.

Tinereţea lor a coincis cu deceniul trei al secolului al XX-lea, când România, dacă la capitolul politică o cam scrântise (o, nu chiar ca astăzi!!!), avea să cunoască în schimb cea mai mare înflorire economică şi culturală. Şi leul nostru era leu, şi pâinea curată, şi vinul bun, şi se mergea la teatru, la operă, la concerte, şi se citea, şi se trăia decent, şi se suferea din varii pricini omeneşti, şi se dansa, şi se ieşea la plimbare pe strada mare şi la Şosea, şi fanfara militară cânta în Cişmigiu, iar la balurile din casele Oteteleşenilor şi ale altor familii din protipendada bucureşteană, frumoasele Elena şi Mia făceau furori. Dacă acum câţiva ani, şi la cei 90 de ani ai săi bine trecuţi, istoricul Neagu Djuvara ofta cu nostalgie evocând numele delicatei Mia Prodan (fiindcă zburdalnica Elena îl cam sictirise… arhiduceşte!), se cuvine să credem şi noi în farmecul acesteia.

→

Apoi continuă: „Şi azi în zona oraşului Dorohoi există o bogată onomastică derivată din adjectivul *drag:* Dragu, Dragoş, Drăgan, Drăguţ, Drăguş, Drăguşin, Draghia, Doroncu, chiar şi un loc, Dragulea (de fapt, o groapă mare). *Enciclopedia română*, în vol. III, p. 619, explică astfel numele Dorohoi: Numele lui înseamnă *drag*, poate de la întemeietorul aşezării". Şi acum, polemica: „La această curgere firească a timpului au venit «forjorii» slavişti care ne spun că migranţii, care s-au aşezat în jurul satului lui Dragobete şi al lui Moş Dragu cel Bătrân, fiind şi buni pescari (alături de sat era marea baltă Iezerul), învăţând limba localnicilor, au numit aşezarea Dragu, traducând-o în limba lor, Doroga, Dorogoi. Şi aşa i s-a zis mai târziu Cetatea lui Dorogoi. Însă povestea lui Dorohid românul şi a Dorocăi geto-dace şi a lui Dragobete şi Moş Dragu n-au nicio legătură nici legendară, nici semantică cu slavul Dorogoi. Lingvistul Emil Petrovici, în orientarea şcolii slavistice din cultura română, apropie numele oraşului Dorohoi de rădăcina slavă *dorogo* având sensul de *drag, scump*. Şcoala lingvistică «urechistă» Tiktin, Cihac şi şcoala lingvistică postbelică îl derivă pe românescul *drag* din vechiul slav, *drag, scump*, ori din bulgarul şi sârbo-croatul *drag* care înseamnă *scump*, ori din maghiarul *draga, drag*, ori propun rusul *dorogoi, scump*." Se întâmplă să se arate metoda de lucru a lingviştilor urechişti: iată, cuvântul „drag" îl regăsim şi în bulgară şi în sârbo-croată, şi în maghiară, altfel în rusă. Dacă toate provin din vechiul slav „dragu", inclusiv cel maghiar, atunci de ce în cazul cuvântului românesc „vatra", regăsit în bulgară, în sârbo-croată, în slavonă, în maghiară se dă în dicţionare de origine necunoscută? Dar nu se putea gândi şi în firul logic al împrumuturilor lingvistice? Nu putea fi decât limba cu care au venit în contact neamurile care au migrat spre Dunăre întâlnind acolo un popor şi o limbă formate cu milenii în urmă, limba daco-română, din care au împrumutat prin calc lingvistic. Astfel, foarte multe cuvinte româneşti au fost împrumutate în limbile imigranţilor aşezaţi în Balcani, la Dunăre şi în Panonicum, din limba română. Cuvântul „drag" îşi arată străvechimea lui întrucât aparţine mitologiei româneşti: Dragobete era un erou mitic, el este fiul Babei (Mumei) Dochia, zeiţă protectoare a neamului geto-dac şi are o mare sărbătoare închinată reînvierii naturii şi iubirii, Dragobetele în calendarul tradiţional mai este numit şi Cap de Primăvară, iar ca zeu, este Eros al românilor. Tot în calendarul tradiţional arhaic românesc există şi sărbătoarea Drăgaica, închinată solstiţiului de vară, sărbătorită în noaptea de Sânziene, la 24 iunie. Aceste cutume sfinte se celebrau, se prăznuiau de vreo 2000 de ani înainte de venirea slavilor şi ungurilor în spaţiul carpato-danubian. Ca o încheiere la cele discutate, exemplele date de cele două cuvinte, „vatră" şi „drag", vin să arate erorile cu care au operat lingviştii „urechişti" cu tezaurul limbii române. (p. 486 şi urm.) Şi mai sunt încă alte sute de cuvinte a căror origine este corectată de Giurginca în cartea sa, cărora le dezvăluie originea traco-geto-dacă, adică neaoşe româneşti, nu împrumuturi de la migratori, precum „cocor" (p. 66), „blid" (p. 84), „uriaş" (p. 85), „uric" (86) şi argumentaţiile ar putea continua pe multe zeci de pagini. (Va urma)

Cherchez la femme

Când cu ocupaţia nazistă din România din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, fiindcă voia Hitler care nu-şi mai încăpea în graniţele Germaniei să-şi mărească spaţiul vital, Mia se afla în Suedia, ca translator la Legaţia Română (1943-1946). După „eliberarea" ţării, ştim ce s-a întâmplat cu neamul românesc strivit sub greul pumnului directivelor „Anei noastre", mesagera „luminii" de la Moscova cârciumărească, roşie şi hrăpăreaţă. Dacă s-ar fi întors în ţară, Mia nu putea decât să fie aruncată în vreuna din cele peste 150 de temniţe înţesate de „duşmani ai poporului". Lumea fusese întoarsă pe dos. Elena apucase să plece în Anglia, dar fără traiul de acasă din zilele bune. Fratele lor Piky fusese deja trimis în gulagul rusesc, unde avea să petreacă (!) douăzeci de ani până când moartea l-a eliberat… Mia a decis să se refugieze în Franţa, cu o trecere prin Norvegia, care a durat vreo doi ani, unde s-a angajat ca menajeră într-o familie norvegă ne-deprinsă cu munca fizică. În aşteptarea unei oportunităţi de plecare în Franţa, fapt care impunea în primul rând economisirea unei sume de bani rezonabile din care să poată trăi până îşi găsea un rost, Mia Prodan avea să cadă în largul năvod al pescuitorului de femei fără apărare Bjørn Bjørnson, foarte căsătorit, cu vreo douăzeci de ani mai mare decât ea, care-i promisese că o va ajuta „să-şi vadă visul cu ochii". Ea chiar l-a crezut, l-a şi iubit, el… Povestea asta a durat doi ani. În 1948, când ea l-a anunţat că a rămas gravidă, *uşuraticul* nepot al omului cu *greutate* care fusese dramaturgul Bjørnstjerne Bjørnson, şi-a amintit că este bărbat serios, căsătorit, tată de familie responsabil, moral, şi că mica „licenţă poetică" pe care şi-o îngăduise faţă de ea era fără importanţă şi, deci, uşor de eliminat, ba chiar de neluat în seamă.

Cu bruma de bani pe care-i agonisise muncind din greu, Mia a plecat în Franţa *à ses risques et périls,* altfel spus, cu un ce-o fi, o fi! S-a înscris la cursuri de limba franceză la Sorbona (1948-1950) şi a născut o fetiţă – Maria-Elena-Viviane-Eva Prodan.

Se întâmpla aceasta în ziua de 16 februarie 1949.

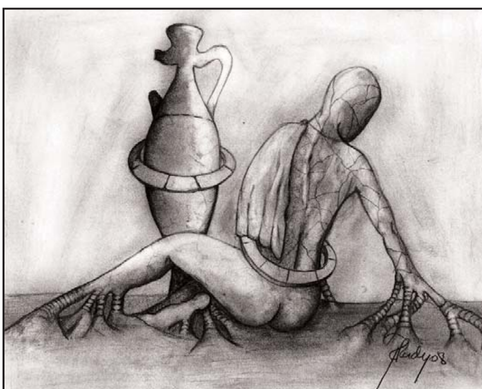
Astrele trebuie să-şi fi ţinut puţin… răsuflarea când Maria a trimis spre infinit primul ei ţipăt: *Am sosit!* De importantul eveniment ştiau deocamdată doar stelele-n cer şi tânăra Mia cea sedusă şi abandonată.

Pentru mamă, greul cu care se obişnuise deja devenea un pic mai greu. Bătăioasa româncă şi-a urmat studiile punându-şi la punct limba franceză (cunoştea engleza, suedeza, norvegiana, maghiara, germana); s-a ocupat de creşterea Mariei, l-a chemat la judecată pe uitucul tată al micuţei şi, după un proces mult tărăgănat prin păienjenişul de legi făcute parcă anume să-i protejeze pe cei puternici, Bjørn a catadicsit să admită să-i plătească reclamantei 12 lire pe lună (cam cât lăsa el într-o seară chelnerului care-l servea cu un whisky la Club), dar nu a vrut în ruptul capului să-şi recunoască paternitatea şi să-i dea fetiţei şi numele său. Habar nu avea că tocmai prin puiul acela de om i se asigura şi lui drept la neuitare în repede uituca memorie a lumii. Altfel cine ar mai şti acum că a existat un derbedeu anonim bogat şi desfrânat care descindea dintr-un mare scriitor şi care, fără să bănuiască, a făcut să se nască un geniu! Pentru că *Maria Prodan Bjørnson,* scenografa fără seamăn cum a fost ea cunoscută în lumea spectacolului, a fost genială! O adevărată celebritate în lumea scenei. A spune că a fost contemporană cu noi, pare o glumă. Ea este contemporană cu Shakespeare, cu legendele lumii, cu viitorul!

Devotamentul Miei şi tenacitatea Mariei au făcut posibil imposibilul.

Ajunsă la Londra în 1950, proaspăta licenţiată în litere franceze a găsit cu greu un post de… servitoare într-o familie din cercul viitorului om politic român postdecembrist descoperit şi de noi după evenimentele dintr-un decembre de sperare şi disperare, Ion Raţiu, care, adevărat domn, i-a acordat tot sprijinul ori de câte ori a fost nevoie. Apoi a lucrat la BBC – întâi ca „expertă" în spălatul toaletelor, apoi ca translator la secţia de limbă română a respectivei instituţii, după care, spre a-i asigura Mariei posibilitatea de a face studii superioare, s-a angajat ca translatoare la MAE din Niger. Între timp, Maria ajunsese la vârsta alegerii profesiunii în viaţă. S-a înscris la cursuri de Scenografie la Şcoala Centrală de Arte şi Design din Londra, iar la 21 de ani debuta la Teatrul din Glasgow. Succesul nu avea să o mai părăsească vreodată. *Royal Shakespeare Company* din Londra i-a devenit „regat". Cu spectacolul *Furtuna* din 1983, Maria a devenit regina incontestabilă a scenografiei londoneze. Au urmat *Visul unei nopţi de vară, Hamlet, Măsură pentru măsură* (umbra lui Shakespeare însuşi trebuie să fi tresărit de atâta ne-măsură întru frumuseţe!). Curând, alte mari scene ale lumii spectacolului reclamau colaborarea cu Maria: Royal Opera House, Scala, Opera Bastilia, Teatro Carlo Felice, Metropolitanul new yorkez etc. Poartă semnătura inconfundabilă a artei sale scenografia şi costumele la spectacolele *Povestirile lui Hoffmann, Fedra, Camille, Ingerul Albastru, Pisica pe acoperişul fierbinte* etc.

Dar muzicalul *Fantoma de la Operă,* a cărei premieră a avut loc la Teatrul Regal din Londra pe 9 octombrie 1986 (şi se joacă de atunci seară de seară, generând încasări de ordinul a miliarde de lire), avea să fie un adevărat miracol, revoluţionând arta scenografică şi însemnând numele Mariei cu nemoarte. A fost declarat de toată suflarea criticilor şi a făcătorilor de spectacole, drept cel mai reuşit spectacol (n-am găsit alt termen!) din toate timpurile. *Candelabrul* care cade şi se sfarmă, *gondola* plutind pe apa subterană, *scările rotitoare*, totul este însemnat cu geniul scenografei.

La baza muzicalului stă romanul cu acelaşi titlu, apărut în anul 1910, al lui Gaston Leroux, un scriitoraş francez care s-a inspirat din legendele care începuseră să apară prin Paris de când cu decizia lui Napoleon al Treilea (cel mic!) de a construi Opera după planurile arhitectului Charles Garnier, pe un teren care s-a dovedit traversat de ape subterane – semn că se opunea proiectului cineva acolo jos… Apoi, când Opera a fost terminată, întâmplarea cu candelabrul care s-a prăbuşit în capul unei biete portărese venită şi ea la spectacol ca să fie în rând cu lumea bună, fiindcă aflase că toţi oamenii sunt (sunt?!) liberi, fraţi, egali, a întărit şi mai mult credinţa celor dispuşi să creadă în fantome răzbunătoare care bântuie lumea. Tema a fost prinsă de Gaston Leroux în romanul său.

Compozitorul Andrew Lloyd Webber a dat poveştii strai de muzici, Cameron Mackimtoch a pus-o în scenă, Maria Prodan, care de acum adoptase numele tatălui biologic Bjørnson (la rugămintea acestuia!), a dat întregului splendoare nemaiîntâlnită până atunci – costumele de ordinul sutelor şi decorul rămânând şi păstrându-se de atunci aşa cum au fost imaginate şi create de ea. Tot atunci şi-a luat ea cetăţenie britanică, deşi ţinea mult la cea română. Nu asta făcuse şi Brâncuşi, „francezul" care a pus (şi a lăsat!) pe pirostrii tuciul de mămăligă lângă cocoşul salutând zorile în atelierul său aflat acum în inima Parisului, lângă Centrul Cultural „Georges Pompidou" din Beaubourg? O, voi, mari români care aţi luminat cu arta voastră lumea!

Şi, ca să vezi altă minune, memoria uitucă a lui Børn Bjørnson a dat semne de trezire părintească adevărată. Voia să se ştie că el este tatăl genialei scenariste. Numai că acum Maria nu mai avea nevoie de cele 12 lire pe lună (*sub soare,* nici atât!) cu care, credea el, ar fi putut ea trăi… împărăteşte. Mult dorita de el reconciliere venea prea târziu. Numele însă i-a fost înnobilat cu asupra de măsură de celebra, nerecunoscuta lui fiică. Şi tot atunci moartea i-a făcut semn că e vremea… Omul de afaceri Bjørn Bjørnson a mai avut timp cât să-şi scrie testamentul prin care îi lăsa *fiicei lui* ceva imobile, o fermă de vulpi şi două fabrici, între care una de perne şi saltele – făcute probabil din recuperarea fulgilor rămaşi de la festinul cumetrelor care deţin în fabule rol invidiabil de etern păcălitoare a celor încrezători în vorbe mincinoase. Nu, nu vă supăraţi, guvernanţi de trei parale, vulpile nu sunt mai mincinoase şi mai hoaţe decât voi! Ele doar mănâncă, voi vă şi îmbrăcaţi. Cât despre vizuinile voastre, aveţi grijă să nu vă înecaţi cu vreun os în şampania din piscină!

Cu banii mulţi (dar meritaţi!) cu care i-a fost onorată creaţia, dar şi cu cei pe care i-a primit ca moştenire (acum?!), celebra româncă londoneză Maria Prodan-Bjørnson a contribuit la ajutorarea, prin societăţi caritabile, a studenţilor români de la Design, a înfiinţat şi finanţat Asociaţia Scenariştilor şi Autorilor Români şi Străini, a iniţiat diverse proiecte de terapie prin vorbire în Sri Lanka (nu doar, dar şi!) pentru că mult draga ei mamă Mia Prodan, vorbitoare a peste zece limbi străine, în urma unui accident vascular cerebral, nu mai putea vorbi şi scrie. I-a fost alături acesteia cu infinit devotament, a îngrijit-o, a iubit-o după cum avusese la rândul ei parte de iubire cum numai o mamă adevărată ştie să dea.

Pentru arta sa, Maria Prodan-Bjørnson a fost răsplătită cu peste 70 de premii internaţionale dintre cele mai prestigioase, cel dintâi – Medalia de Aur la Quadrienala de Scenarii, Praga, 1975.

În anul 2000 a venit pentru prima şi ultima oară în România: la moartea lui Ion Raţiu, sprijinitorul de nădejde în anii de mari lipsuri materiale prin care trecuse împreună cu mama ei. Nici casa bunicilor, nici bunicii, nici Terasa Oteteleşanu, nici Teatrul Naţional de care-i povestise mama sa nu mai existau. Doar limba română îi era familiară. Limbajul cu fauna bufonă a noilor politicieni – complet străin.

Reîntoarsă la munca ei, lucra neîncetat la scenografia operei *Trubadurul,* pentru Opera din Paris, la *Troienii*, pentru Metropolitan Opera, şi la *Micul Prinţ,* pentru Marea Operă din Huston – toate în regia lui Francesco Zambello.

Timpul n-a mai avut răbdare. Suprasolicitată nervos, Maria a murit în urma unui atac cerebral în ziua de 13 decembrie 2002. Lucrase până în ajun. Împlinise 53 de ani. Mama ei i-a supravieţuit doi ani – blestem, nu binecuvântare!

Maria Bjørnson trăieşte în memoria celor care i-au cunoscut creaţia şi, deopotrivă, a celor care o vor descoperi cu fiecare generaţie atâta timp cât vor mai exista teatre pe pământ.

În memoria artistei, Teatrul „Young Victoria" din Londra a primit după renovarea din 2006, numele de „Teatrul Maria". Primul spectacol de aici – *Dragoste şi bani* de Dennis Kelly. Ciudată potrivire, ciudată tălmăcire de destin! Să ai o singură mare dragoste – a mamei şi bani mult prea târziu veniţi de la un tată absent din viaţa ei când ar fi trebuit să-i fie aproape.

În anul 2011, la cea de a XXV-a aniversare a muzicalului *Fantoma de la Operă*, la Royal Albert Hall din Londra au fost date două reprezentaţii memorabile, şi o a treia, pe 2 octombrie, filmată, transmisă în toată lumea. *O fantomă trece de atunci prin lume* cântând… Nu, nu-i a ta, Marx!

Tot cu prilejul celei de a XXV-a aniversări, candelabrului din spectacol – *cel mai mare triumf al Mariei,* i s-a dat numele *Maria*, nume care cu acel prilej a fost încrustat pe partea interioară a piesei originale.

Până acum spectacolul a cunoscut interpretări în peste 15 limbi, a avut peste 70 de premiere în toată lumea, se joacă la Londra cu casa închisă, chiar foarte repede „zăvorâtă" de cum se pun în vânzare biletele. Fericiţii care au văzut spectacolul nu mai au dreptul de a se considera nefericiţi sau, dacă da, înseamnă că le este sufletul afon şi orb.

Şi a fost 24 ianuarie 2015.

Cu *Fantoma de la Operă,* în regia lui Stephen Barlow, s-a făcut inaugurarea noului Teatru de Operetă „Ion Dacian" din Bucureşti. Premieră absolută în România.

Dacă am fost şi eu acolo? Păi de unde credeţi că mi se trage starea de dulce inconştienţă cu care trec prin cenuşiul lumii cu, în loc de lumină de gând, un candelabru care de atunci se face ţăndări de muzici în landul care-mi este suflet? Că doar n-o fi efectul klaustrării pandemice cu care ne încearcă fantomele prezentului!

Binecuvântaţi, copiii din flori, fiindcă a lor este deschiderea spre genialitate! Dar, Doamne, îngăduie să se mai nască şi dintre aceia obişnuiţi, cu mamă şi tată care să-i înveţe iubirea curată şi buna-cuviinţă şi să le dea dintru început bogata zestre a celor şapte ani de-acasă!

Cât de grea este „greaua moştenire” colonială

Nicolae MELINESCU

După mai bine de o jumătate de secol de la începutul marşului decolonizării, fostele metropole europene încă nu au găsit trambulina din elanul căreia să sară mai sus şi peste obstacolele paternalismului şi rasismului ca să reconstruiască încrederea Africii tinere şi dinamice. Mişcarea „vieţile negrilor contează”, prin esenţa ei şi nu prin abuzuri şi violenţă, a fost ca o sirenă de alarmă care le-a amintit foştilor stăpâni că au rămas cu mult datori pentru roadele sclaviei africane.

Reevaluarea şi rescrierea corectă a istoriei relaţiilor Europa – Africa fac parte dintr-un proces dureros, generator de excese şi mistificări dacă rămâne lipsit de încrederea totală a partenerilor că îndeplinesc un act de justiţie. Amintitul proces a devenit, însă, foarte stringent, nu numai ca să spulbere narativul auto-mulţumit, de multe ori fals-civilizator al foştilor cuceritori britanici, belgieni, francezi, germani, portughezi, spanioli şi italieni, narativ încă animat de manifestările naţionaliste ale unui populism european găunos.

Deschiderea unui nou tip de dialog nu este doar o necesitate impusă de noua postură personalizată a ţărilor continentului negru. El poate salva eforturile lipsite de vlagă pentru salvarea aşa-numitului parteneriat al egalilor cu naţiunile africane. Uniunea Europeană este cel mai important tovarăş comercial şi de investiţii şi principalul susţinător al Zonei Continentale Africane de Liber Schimb.

La cea de-a zecea întâlnire la nivel înalt Uniunea Europeană – Uniunea Africană, din 27 februarie 2020, din capitala Etiopiei, Addis Abeba, preşedinta Comisiei Europene, Ursula von der Leiden, revizuia diplomatic soarta relaţiilor între cele două blocuri continentale interguvernamentale printr-un discurs pe cât de echilibrat, pe atât de învăluitor şi vag, tapetat cu intenţii generoase, proiecţii ademenitoare, lipsite, însă, de principalul suport – fondurile. A fost tentant pentru africani să afle ceea ce ştiau, că „Uniunea Africană deţine un rol esenţial în construirea păcii şi a securităţii pe întreg continentul şi susţine progresul integrării regionale. Uniunea Europeană se află în parteneriat cu ea şi este primul susţinător al comunităţilor şi asocierilor regionale.” (https//ec.europa.eu/commission/ press corner/ detail/en/speech_20_342, 19 ianuarie 2021)

Conştientă de pericolul ca distinsul auditoriu să cadă în letargie, eminenta preşedintă a încercat să-i scoale din toropeală pe participanţi şi a venit spre sfârşitul alocuţiunii cu date care ar fi trebuit să electrizeze sala de conferinţe: „Numai în 2018, Uniunea Europeană a contribuit cu 703 milioane de euro în finanţări euro-climatice din Africa sub-sahariană. Din 2014 până în prezent (începutul lui 2020, n.n.), U.E. a investit două miliarde 570 de milioane de euro în proiecte de energie curată şi regenerabilă. U.E. furnizează consultanţă şi pregătire pentru mai mult de 35 de mii de militari, poliţişti şi jurişti, prin zece misiuni de politici comune de securitate şi de apărare. Peste un milion de oameni din Africa sub-sahariană au beneficiat de programele noastre de edificare a păcii post conflict şi de prevenire a unor noi conflicte, programe sponsorizate tot de Uniunea Europeană.” (*Idem*) Aplauze, urale, ovaţii, bis! Cifrele nu mint, dar dacă valorile citate se împart la cele 48 de state sub-sahariene, dispare aura de mărinimie şi dezinteres şi rămâne doar o cascadorie mediatică.

Revenind la mişcarea de relansare a negritudinii ca un curent identitar legitim în favoarea unui egalitarism rasial firesc şi echilibrat, este evident că „vieţile negrilor contează”, iar mişcările de susţinere au sunat deşteptarea în societăţile confortabil aşezate în uitarea perioadei coloniale. În Germania protestele populare au determinat autorităţile locale să schimbe numele unor străzi cu trimitere la gloria colonială. Aşa şi-au amintit germanii de filosoful Anton Wilhelm Amo, originar din Coasta de Aur (Ghana de azi), care şi-a luat doctoratul la universitatea din Halle în 1729 şi a fost primul negru profesor universitar în Europa, cu calificativele recunoscute, care a predat la universităţile din Wittenberg şi Jena. Numele său a fost printre cele ale unor personaje provenite din mediul şi tradiţia africană care merită recunoaştere în forul public. Organizaţia cetăţenească „Afro-Germania” a solicitat de mai mult timp eliminarea toponimelor care amintesc de dominaţia în Africa de la 1880 până la sfârşitul Primului Război Mondial.

Ministerul francez al apărării a pus la dispoziţia primăriilor din toată ţara un ghid cu numele a peste o sută de eroi africani din Al Doilea Război Mondial, care s-au remarcat între cei 400 de mii de militari africani din Forţele Franceze Libere care au participat la debarcarea din sudul Franţei alături de aliaţi, în august 1944, în operaţiunea „Dragonul”.

Într-o scrisoare deschisă, fără precedent, adresată lui Félix Tshisekedi, preşedintele Republicii Democrate Congo, cu prilejul celei de-a 60-a aniversări a independenţei, regele Phillipe al Belgiei şi-a exprimat regretul pentru actele de violenţă şi cruzime comise după 1885 până în 1908, perioadă în care Congo, proprietatea străbunicului său, Leopold al II-lea, a fost scena masacrării a peste zece milioane de congolezi exterminaţi pe plantaţiile arborilor de cauciuc şi în minele de aur. Actualul suveran belgian a transmis regretele sale profunde pentru rănile trecutului, pentru dureroasele evocări şi pentru discriminarea care se mai manifestă încă în societăţile europene.

Asemenea reacţii îşi aşteptau demult rândul, pentru că poartă cu ele o valoare simbolică pentru gesturi care conturează a reaşezare valorică în conjunctura actuală. În această atmosferă, stimulat de mişcările antirasiale tot mai insistente, preşedintele Franţei a preferat să înlocuiască oficiali de rang înalt cu tineri activişti la Conferinţa Franţa – Africa dedicată biodiversităţii şi i-a invitat pe afro-europeni să se alăture eforturilor de aplicare a unor programe ample de protejare a ecosistemelor continentului. Indiferent de domeniu, temă sau ramură industrială, Europa şi Africa rămân intercorelate în interdependenţe, dincolo de memoria dureroasă a trecutului colonial. Populaţiile celor două continente au nevoie unele de altele ca să creeze locuri de muncă şi condiţii de dezvoltare, să provoace redresarea economică post-pandemie şi să abordeze consecinţele schimbărilor climatice.

În termenii transformărilor materiale, europenii rămân principalii parteneri comerciali. Exporturile africane de materii prime, petrol, minerale şi metale, produse de pescuit şi agricole continuă să alimenteze marile industrii din nordul Mediteranei până în Scandinavia. Uniunea Europeană a elaborat un plan prin care să participe la reabilitarea economiilor africane şi la sporirea bunăstării locuitorilor continentului. Este un fel de Plan Marshall care ar putea să revitalizeze piaţa muncii, educaţia, investiţiile în infrastructură şi parteneriatul comercial. De la începutul mileniului al treilea, Africa a devenit un front al concurenţei pentru prevalenţă între Uniunea Europeană şi China. În aprilie 2000, a avut loc prima reuniune la cel mai înalt nivel Europa – Africa, urmată, în luna octombrie a aceluiaşi an, de summit-ul de cooperare China – Africa, o reuniune încărcată de fastul protocolului comunist, proiectat să-i epateze pe şefii de stat oaspeţi şi să-i convingă că asocierea liberă, fără condiţionări politice sau de alt gen înseamnă câştiguri remarcabile de ambele părţi. Treptat, 47 de ţări africane şi-au retras rând pe rând sprijinul pentru Taiwan şi au recunoscut regimul comunist ca unic reprezentant legitim al poporului chinez. Prin întreaga sa strategie de cucerire a simpatiei africanilor, China a avut un impact mai mare, atât în plan economic, cât şi social. Chinezii au combinat cooperarea pentru dezvoltare cu ingrediente financiare tentante şi au susţinut proiecte de infrastructură costisitoare pe care donatorii europeni nu au putut sau nu au ştiut cum să le subvenţioneze.

Pentru europeni, principala provocare rămâne întârzierea dintre formularea unor priorităţi adaptate noilor circumstanţe şi transpunerea lor în programe de finanţare a unor planuri de afaceri. Procesul adoptării deciziilor parcurge o cale lungă pe culoarele bruxelleze, mai ales în aprobarea cheltuielilor pe care le presupune orice iniţiativă. Bugetul comunitar acumulează bani publici pentru a căror alocare răspund reprezentanţii tuturor statelor membre ale Uniunii. „Rezoluţiile privind programarea şi folosirea resurselor apar doar în situaţii critice pe parcursul ciclului bugetar de şapte ani. Hotărârile se adoptă, în principiu, la începutul fiecărui exerciţiu financiar şi intervin corecturile de la jumătatea perioadei, cea ce reduce spaţiul de manevră şi capacitatea de ajustare profundă.” (https://www.ips-journal.eu/regions/africa.what-the-eu-can-learn-from-chinas-development-efforts-in-africa-4746/ accesat 28 octombrie 2020)

Dinamica ratei de creştere s-a redus şi în Africa în condiţiile pandemiei, potenţialul său economic, populaţia tânără şi proiectata zonă liberă africană modelată după piaţa unică europeană creează aşteptări raţionale pentru intensificarea rivalităţii dintre acţionarii extra-continentali, în special între China şi Uniunea Europeană. Strategii europeni susţin că planurile lor de intensificare a colaborării cu africanii sunt cele mai bune, în timp ce investiţiile chinezeşti din varianta modernă a Drumului Mătăsii nu fac decât să înrăutăţească povara datoriilor şi să facă şi mai dificile negocierile de reeşalonare a lor.

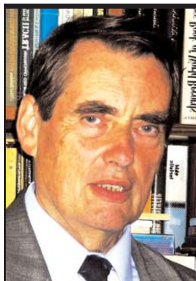
La rândul lor, africanii îi acuză pe donatorii care condiţionează asistenţa financiară şi umanitară cu respectarea drepturilor omului şi cu valorile occidentale, că recurg la practici paternaliste, în timp ce chinezii se consultă şi se informează, conlucrează cu statele sub-sahariene tratate ca parteneri egali.

În decembrie 2020, conducerea Uniunii Africane a anulat în ultimul moment un mini-summit online UE – Africa. Gestul a fost motivat de imposibilitatea desfăşurării negocierilor faţă în faţă din octombrie din cauza virusului chinezesc. Dincolo de acest motiv evident s-a ascuns şi nemulţumirea africanilor faţă de felul în care populaţiile continentului au fost marginalizate în lupta globală împotriva pandemiei.

→

Orizont SF

În loc de concluzii

Dan D. FARCAŞ

Cu articolul de faţă închei acest serial, în care am dezvoltat două grupe de idei, ambele discutabile. În prima parte, am expus *ipoteza* conform căreia, din date astronomice şi calcule probabilistice, rezultă că în preajma noastră ar trebui să existe *hipercivilizaţii*, cu sute de milioane de ani mai avansate decât noi, iubitoare ale frumosului vieţii şi inteligenţei. În a doua parte, am enumerat cinci categorii de fapte care se petrec în jurul nostru, sunt respinse de ştiinţă, fiind considerate inexplicabile, deşi ar putea fi chiar manifestări ale acestor hipercivilizaţii.

O primă asemenea categorie de fapte este cea rezumată şi în articolul anterior, anume *fenomenele aerospaţiale neidentificate* (FAN/OZN). Ele preocupă, de 75 de ani, principalele armate ale lumii, au fost recunoscute oficial ca reale, dar nu li s-a găsit nicio explicaţie acceptabilă.

O altă categorie, explicabilă şi ea, cel mai bine, prin acţiunile hipercivilizaţiilor, ar putea fi aşa-numitele *răpiri extraterestre.* Mii de cazuri au fost examinate, cu toate bateriile de teste, inclusiv în ambianţă universitară, fără a li se găsi o explicaţie acceptabilă. Informaţiile colectate de la martori au sugerat două obiective posibile ale acestui proces: un program de *hibridare*, poate şi pentru îmbunătăţirea raselor umane, şi una de *îndoctrinare,* pentru a ne face să avem mai multă grijă de mediul nostru natural şi de viitorul omenirii. Iar entităţile care intră în contact nemijlocit cu cei răpiţi ar putea fi noi rase de pământeni, dar şi bio-roboţi, toţi dezvoltaţi în presupuse „rezervaţii anexe" aflate undeva în afara Pământului.

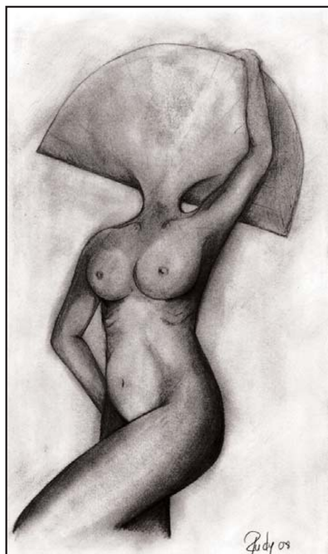
O a treia categorie de „fapte" inexplicabile sunt cele consemnate în *tradiţiile popoarelor* din întreaga lume. Personajele folclorice: iele, zâne, locuitori misterioşi ai pădurii, ai văzduhului, sau ai adâncurilor acvatice sunt departe de a fi simple personaje de basm şi, în multe locuri, sunt considerate încă a fi active. Relatările vorbesc despre apariţii zburătoare luminoase, despre răpiri, uneori cu conotaţii sexuale, folosind intens *arhetipurile inconştientului colectiv* al zonei culturale respective, ori despre un *sistem de control* care manipulează conştiinţele, dar poate modifica aparent şi realitatea. Toate acestea dovedesc vechimea unei prezenţe, care ar putea fi hipercivilizaţiile.

O a patra categorie de „fapte", explicabile prin prezenţa hipercivilizaţiilor, ar putea fi *apariţia de personaje sfinte*, atât cele consemnate în vechi scrieri religioase, cât şi cele atestate în zilele noastre. O a cincea categorie vizează o serie de alte *fenomene paranormale,* precum proiectele militare de vizualizare la distanţă (*remote viewing*), obţinerea de informaţii prin *channeling*, percepţie extrasenzorială, scriere automată, xenoglosie, radiestezie etc., toate folosind aparent o supermemorie numită Akasha.

Faptele din cele cinci categorii menţionate, expuse detaliat în articole anterioare, pot fi greu explicate altfel decât prin ipoteza că omenirea este demult supravegheată de *hipercivilizaţii,* care folosesc nenumărate deghizări adecvate locului şi epocii în care se manifestă.

Şansele noastre de a afla mai multe despre natura şi intenţiile acestei prezenţe sunt limitate. Oricum, măcar pentru a încerca, s-ar impune schimbarea paradigmei actuale, în care realitatea este divizată, ştiinţa studiind lumea materială, iar religiile lumea spirituală. O opţiune de schimbare este cea către o „ştiinţă post-materialistă", care consideră că există o singură realitate, în acelaşi timp şi materială şi spirituală, o ştiinţă care încurajează înlocuirea judecăţilor de tip *sau/sau* cu o gândire de tip *şi/şi,* una care acceptă *mărturia ca dovadă*, în anumite condiţii şi folosind instrumente statistice adecvate.

Dacă acceptăm prezenţa hipercivilizaţiilor în jurul nostru, putem cel mult specula despre intenţiile lor faţă de umanitate. La un moment dat, spuneam că distanţa în evoluţie de la ei la noi trebuie să fie asemănătoare cu cea de la noi la un muşuroi de furnici. Dar această comparaţie este, totuşi, niţel forţată, întrucât *omenirea este o potenţială viitoare hipercivilizaţie.*

Aşteaptă oare civilizaţiile cosmice – în acest sens – ceva de la noi? Un prim răspuns, sugerat de presupusele mesaje primite de unii „contactaţi", a fost că aceste „puteri superioare" aşteaptă *să ne maturizăm moral* înainte de a intra în mod direct în contact cu noi. Iar această maturizare, aşa cum am argumentat, ar putea însemna două cerinţe: mai întâi, ca *iubirea pentru frumosul spiritului uman* să ajungă să prevaleze asupra instinctelor de agresiune, posesie, egoism etc. pentru toţi oamenii, generând automat pacea şi binele universal, şi apoi ca toată lumea să accepte că nu există adevăruri ultime (dacă acestea nu sunt dovedite prin fapte unanim acceptate) şi să adopte o *gândire pluralistă*, de tip *şi/şi,* care utilizează în mod sistematic, în gândire şi în luarea deciziilor, toate cunoştinţele disponibile pe un anumit subiect, chiar dacă unele dintre acestea se contrazic între ele.

Iar până la maturizare, în spiritul unei politici de neintervenţie, hipercivilizaţiile nu ne-ar transmite nimic important din ştiinţa, artele, ori tehnologiile lor, aşa cum atestă şi legendele despre interzicerea transmiterii de informaţii. E drept, aceste legende puteau fi răspândite de castele preoţeşti care voiau să-şi păstreze pentru ele monopolul cunoaşterii. Putea fi desigur şi nostalgia unui „paradis primitiv", stricat prin prea multă învăţătură, ori teama că tehnica, luând-o înaintea moralei, va duce la o situaţie în care omenirea va deveni de nestăpânit şi se va autodistruge.

Un motiv raţional pentru nedivulgarea unor informaţii ştiinţifice şi tehnologice este şi faptul că în mâinile oamenilor orice inovaţie tehnică, înainte de orice altceva, se transformă în arme pentru a cuceri şi subjuga ori elimina adversarii. Dacă omenirea, cu agresivitatea sa actuală, ar stăpâni cunoştinţele pe care se pare că le au nepământenii, fie s-ar autodistruge, fie ar deveni un pericol extrem pentru întregul Univers.

Dar, aşa cum am detaliat şi într-un recent articol, se pare că cel mai important motiv al nedivulgării pare a fi *evitarea aculturaţiei.* Un contact oficial, deschis, dar prematur, ar distruge toată *specificitatea şi originalitatea* culturii noastre, la fel cum au distrus conchistadorii viziunile despre lume ale culturilor precolumbiene.

Nu ar fi vorba doar de depersonalizarea noastră în mijlocul unor culturi infinit superioare, ci şi de faptul că *viziunea noastră originală* asupra realităţii ar putea să fie ceva extrem de important pentru civilizaţiile foarte bătrâne. Sunt convins că oricât ar fi Universul de mare, nimeni n-a mai realizat marile compoziţii ale lui Bach, sau Beethoven, picturile lui Rembrandt, sculpturile lui Michelangelo ş.a.m.d. şi că acele instanţe care ne monitorizează se bucură când le văd sau le aud. Dar miza este, cu certitudine, mult mai mare de atât.

N-ar fi exclus ca o Inteligenţă Superioară, să ne fi monitorizat, începând poate cu milioane de ani în urmă, ori chiar să fi cultivat omul pe Pământ, tocmai pentru că are nevoie de roadele creaţiei sale *originale*, o recoltă evident de natură *intelectuală, spirituală, culturală sau morală.* Iar un contact prematur ar anihila toată această evoluţie independentă.

Desigur, cele de mai sus sunt, în bună parte, speculaţii. Ipoteza hipercivilizaţiilor, aşa cum am prezentat-o aici, este doar cea mai plauzibilă explicaţie pe care o putem propune pentru FAN/OZN şi fenomenele însoţitoare, ţinând cont de ceea ce ştim *la ora actuală.* Dar, aproape sigur, lucrurile sunt încă mult mai complicate. Universul, în sens larg (sau „Multiversul"), ar putea fi mult mai mare, mai vechi şi mai complex decât credem. Ce a fost (totuşi...) înainte de „Big Bang"? Oare timpul a avut mereu acelaşi pas şi spaţiul nu şi-a schimbat dimensiunile? Ce este dincolo de limitele Universului nostru închis (poate într-o altă dimensiune sau în alte ipostaze ale realităţii, poate într-o stare de agregare „spirituală" a materiei)? Dacă există un alt univers, similar cu al nostru, înseamnă cumva că ar putea fi şi o infinitate? Ce înseamnă „infinit"? O civilizaţie născută în interiorul unui univers ca al nostru poate oare să găsească o scăpare din strânsoarea lui? Dacă da, ar trebui să acceptăm existenţa unor Inteligenţe Superioare mult mai vechi decât Universul pe care-l ştim. Au creat ele oare lumea noastră ca un joc sau experiment? Nu cumva avem astfel în jurul nostru o *ierarhie de hipercivilizaţii* şi de Inteligenţe Cosmice, potenţial fără sfârşit în spaţiu şi în timp?

E bine să nu uităm că – aşa cum s-a spus – realitatea ar putea fi mult mai stranie decât am fi în stare să ne imaginăm. Mintea şi ştiinţa omenească au limitele lor. S-ar putea să încercăm să rezolvăm probleme pentru care vom avea premisele unor răspunsuri corecte abia peste sute de ani. Şi, între timp, se vor ivi alte probleme, iar şirul acestora ar putea să nu aibă sfârşit.

Noile condiţionări, noile alianţe şi asocieri, înseşi schimbările din fiecare ţară, care generează la rândul lor schimbări la nivel continental, aduc din nou în discuţie traiectoria imediată şi de perspectivă a relaţiilor dintre U.E. şi A.U. Reanalizarea raporturilor dintre cele două blocuri presupune depăşirea suspiciunilor africanilor faţă de interesele reale ale europenilor după ce aceste raporturi au fost marcate decenii întregi de dezechilibrul donaţiilor motivate politic şi de condiţionarea lor ideologică în timpul bipolarismului. Producătorii africani au căutat să intre pe piaţa europeană foarte selectivă şi cabotină în multe situaţii. Europenii au cultivat legături preferenţiale cu elitele africane, în schimbul unor privilegii comerciale, şi au ignorat cerinţele generaţiilor mai tinere. Tensiunilor economice şi financiare li s-a adăugat atitudinea confuză a europenilor faţă de migraţia ilegală africană. Lipsa de coerenţă, de înţelegere şi de soluţionare coordonată şi coerentă a amplificat neîncrederea africanilor chiar şi în cele mai corecte şi mai benefice oferte.

Cu toate astea, timpul trece, timpurile se schimbă, geopolitica a devenit din ce în ce mai surprinzătoare şi spaimele provocate de pandemie lasă umbre lungi asupra politicilor individuale şi colective. Reconcilierea fostelor metropole cu trecutul lor colonial în mod riguros, echilibrat şi documentat deschide dialogul noilor lideri africani care vin dintr-o generaţie diferită şi care intră în dialogul cu o nouă gardă în Europa, dialog eliberat de povara nostalgiei după glorii apuse.

O acceptare comună a greşelilor trecutului poate să dea semnalul unui nou început. Liderilor europeni le revine onoarea să denunţe tirania lui Leopold al II-lea, a lui Stanley, a lui Heinrich Ernst Göring sau a altor cuceritori europeni. Confruntarea directă şi asumarea dramelor provocate de europeni în Africa pe timpul comerţului cu sclavi şi al dominaţiei coloniale, ca şi noile manifestări de discriminare şi rasism presupun o schimbare în dezbaterea sterilă despre migraţie, transpunerea în fapt a unei strategii UE împotriva rasismului şi înlocuirea donaţiilor europene cu un parteneriat productiv, substitutul raţional al cooperării pentru dezvoltare – mai vechiul concept care îngloba mascat atitudinea paternalistă şi mântuitoare a occidentalilor.

Între poezia „născută pe Google” şi Snowdon King

Mircea OPRIŢĂ

Născut în 12 aprilie 1975, la Constanţa, Ionuţ Caragea a absolvit Liceul Industrial Energetic, apoi Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport a Universităţii „Ovidius” din localitatea natală. Rugbist de performanţă, fiul fostei glorii sportive din anii ’70 Florin Caragea, actualul literat a jucat la CFR şi la Farul Constanţa, ulterior la diferite cluburi din Québec. A trăit în diaspora din 2003 până în 2011, la Montréal, Canada, activând ca instructor sportiv. Din 2008, în urma unei accidentări, se retrage din viaţa sportivă şi se dedică exclusiv literaturii. Debut editorial la Iaşi, cu volumul de versuri *Delirium tremens* (2006), urmat de o avalanşă de cărţi de poezie, aforisme, eseuri critice, proză SF, multe în română, unele în franceză. Este co-fondator şi vicepreşedinte al Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Română din Québec, dar şi membru al mai multor filiale din USR: Constanţa, Iaşi, Cluj. Fondator şi administrator al Cenaclului literar „Prietenii Poeziei” din Québec (ASLRQ), iar împreună cu poetul Adrian Erbiceanu, fondator al Editurii asociaţiei respective. A colaborat la reviste din ţară, între ele *Luceafărul* din Bucureşti, *SFera Online* din Brăila (unde după anul 2004 ajunge redactor-şef) şi din străinătate: *Atheneum* (Vancouver), *Agero* (Germania), *Conexiuni* (New York) etc. După culegerea de debut, abordează un gen de poezie cibernetică în volumul intitulat *M-am născut pe Google* (2007), având ambiţia de a defini chiar un „curent al generaţiei Google”, altfel zis, al douămiiştilor, în cadrul căruia se consideră purtător de drapel. Scriind cu multă uşurinţă, în acelaşi an 2007 mai publică două volume de versuri (*Donator universal* şi *Omul din cutia neagră*), alte trei în 2009 (*Absenţa a ceea ce suntem, Guru amnezic* şi *Déconnecté*), precum şi eseuri despre literatura virtuală şi generaţia pe care aceasta ar reprezenta-o. Între 2007-2009 s-a numărat an de an printre laureaţii concursului *Helion* (Timişoara), cu povestiri SF încununate de premiile II, III şi menţiune (într-o notă în engleză, redactată pentru pagina sa de internet, nu ezită să-şi numească succesul „the most important prize in Romanian science fiction”, ceea ce este, totuşi, exagerat). Văzând în prolificitate un atú şi nicidecum, precum alţii, un motiv de interogaţie asupra calităţii producţiei sale, anunţa la un moment dat publicarea a 24 de cărţi între 2006 şi 2012, majoritatea în colecţiile Editurii Fides din Iaşi, serie care între timp s-a dublat. Deconcertaţi de o asemenea abundenţă, considerată „suspectă” din punct de vedere calitativ, unii critici cu autoritate în Uniunea Scriitorilor l-au exclus de la aşteptatele premii ale instituţiei, împingându-l spre demisii succesive şi chiar spre o retragere din perimetrul publicisticii româneşti spre aria celei franceze, unde autorul nu doar că a reuşit să publice mai multe cărţi de poezie, dar chiar a fost distins cu premii ale Societăţii Scriitorilor Francezi.

Nu trebuie trecut peste faptul că şi la noi au fost critici importanţi care n-au rămas indiferenţi la sunetul aparte al poeziei sale. (Constantin Cubleşan: „Ionuţ Caragea are un discurs poetic elevat, logic şi cu totul datorat transpunerii în versuri a gândirii sale, a sentimentelor şi nu mai puţin a emoţiilor care i-au stimulat şi îi stimulează inspiraţia. E o poezie a meditaţiei, dacă vreţi, didactice privind rosturile cuvântului şi ale poeziei.” Ştefan Borbély: „Unul dintre cei mai atipici literaţi de care dispune în prezent România. Un personaj complex, egocentric şi orgolios, cu o retorică lirică şi autoscopic-eseistică pe măsură. Ne-am tot obişnuit cu poeţi modeşti, sau cu unii care mimează smerenia în versuri gâtuite, ca pe un exerciţiu de autoflagelare publică. Caragea nu face parte din niciuna dintre aceste categorii, scriind cu preţul unei singurătăţi dobândite prin repudiere.”) Editura Fides din Iaşi, cea care îi girase aproape fiecare carte tipărită în România, i-a publicat, de altfel, tot sub titlul *M-am născut pe Google*, o antologie voluminoasă, conţinând peste 500 de poezii selectate şi o mie de aforisme scrise între anii 2006-2021.

Ionuţ Caragea nu s-a ferit să scrie câteva cărţi într-un gen iarăşi desconsiderat de *establishmentul* literar de la noi: science-fiction: *Uezen şi alte povestiri* (2010), *Conştiinţa lui Uezen* (2010), *Uezen. Echilibrul lumilor* (2011), toate acestea reluate într-un amplu volum în engleză (*Uezen*), publicat de Wildside Press din Rockville, SUA (2012). Esenţialmente, această aventură cosmico-mitologică este o alegorie utopică. Există poetici ale SF-ului care consideră genul în ansamblul lui o creaţie a esteticii manierismului, ceea ce se poate susţine până la un punct, însă nu pe totalitatea scrierilor sale, întrucât ar fi exagerat să vedem în fiecare dintre ele nişte tablouri compozite, de felul celor semnate de italianul Arcimboldo. Totuşi, nu putem exclude *maniera,* ca tehnică de lucru, dintre preferinţele autorilor de anticipaţii, chiar dacă nu ni se înfăţişează sub forma unor dantelării încărcate, asamblate cu sofisticat rafinament, ci în liniile mai simple permise de diverse intervenţii speculative în peisajul miturilor fundamentale. Este ceea ce descoperim în utopia construită pe fragmente de Ionuţ Caragea, sub pseudonimul americanizat Snowdon King; mai precis, în prozele purtând „marca Uezen”. Textele premiate în concursurile amintite ale revistei *Helion* apar şi ele în sumarul primului volum al trilogiei, cel ce lansa încă modest proiectul *Uezen,* la grămadă cu „alte povestiri”, dintre care unele par totuşi pregătitoare pentru naraţiunea mai amplă din grupaj. Piesa *Atempus,* bunăoară, schiţează dialogul dintre două personaje mitice şi imortale, care terraformează „în conformitate cu planul” planeta Pământ, Luna fiind şi ea undeva prin preajmă, ca bază de refacere după eoni întregi de trudă cosmică. Alte figuri de mit biblic, cu numele virate spre metafora sugestivă, Celestus şi Obscuris, supraveghează de la nivelul lor superior asemenea acte de creaţie planetară, în care executanţii pomeniţi mai înainte lucrează după un plan cvasi-demiurgic, dar folosind resurse ale unei ştiinţe familiare nouă:

„Ai aici genomul. După terraformare, Celestus va accelera procesul evoluţiei cu suflul său. Implantezi genomul şi îl laşi să crească. Vor lua naştere neînaripaţii. Toţi vor fi după chipul şi asemănarea noastră. Îi vom numi bărbaţi. Se vor înmulţi prin reproducere cu suflul celest. Vor naşte alţi bărbaţi. Prin rugăciune, viaţă şi apoi moarte, vor deveni înaripaţi. Vor ajunge la Celestus şi vor primi misiuni ca şi noi. Asta e menirea noastră în drumul spre Atempus.”

Alte două creaţii cosmice realizate în spirit de echipă angelică, Eden şi Infernus, sunt prezente şi ele în această utopie ironică a Facerii Universale, unde Obscuris ar fi o mare Gaură Neagră, iar Lucifer, care îl slujeşte cu devotament, împărtăşindu-se simbolic cu „lavă din Infernus”, strică eugenicele proiecte de evoluţie prin partenogeneza asistată de Duhul Sfânt, producând femeia ca nouă şi neaşteptată făptură neînaripată, însă capabilă să deturneze programata mistică masculină spre plăceri agreate de discipolii Întunericului. *Biblos,* încă o povestire premiată la cenaclul „Helion” din Timişoara, furnizează noi figuri ale mitologiei, de data aceasta de sorginte greco-latină, adunându-i la locul unei „vechi Amintiri Comune” pe Narcis, cel cu nelipsita oglindă la purtător, pe Nebula, o entitate „plină de suflete” pe care le pescuieşte prin văgăuni doar de ea explorate, pe învârtitorul de clepsidră Atempus, simbol al timpului copleşit de propriile-i sarcini rutinate, în sfârşit, pe Poe, cel capabil să scrie cărţi, hrana fundamentală a insaţiabilului Biblos. Nici aici fabulaţia n-are o dezvoltare şi un conflict, rezumându-se la simpla înscenare pseudomitică, în care am putea vedea eventual un început de alegorie. Tot o alegorie, de data asta lucrată din recuzită cyberpunk, se vrea şi schiţa *Jesus Cyborg.* Aici, Jesus este un robot înzestrat cu microprocesor şi totodată cu creier uman, având, în ipostaza sa de om, misiunea de a „salva matricea” prin activarea unui virus numit „Apocalipsa”. În calitate de „fiu *al matricei”, robotul emanat din mitul Noului Testament* sfârşeşte

„...crucificat pe fostul edificiu al lui Odom. Stropit cu acid, având braţele şi picioarele scurtcircuitate, *cyborgul* visa la munţi, la mări, la păduri, la oameni...

– Iartă-i, Doamne, căci nu ştiu ce fac... se rugă Jesus. Apoi se stinse. Sfera se deschise şi razele soarelui luminară după sute de ani colonia. Oxigenul rarefiat al Lunii terraformate pătrunse înăuntru. Norii se strânseră şi începu să plouă pentru prima oară.”

Ionuţ Caragea se simte excelent între simbolurile extrase fie din mitologia religioasă, fie din cea culturală, chiar dacă prima lui pornire este aceea de a le trăda, de a le deforma, expunându-se la rândul său „crucificării” de către spiritele ce veghează strict dogma. Celestus din povestirile descrise mai sus devine – în microromanul dat de unii comentatori drept trilogie pentru simplul fapt că nu prea multele capitole ale ansamblului sunt distribuite în trei volume, altfel subţirele – Democles, ilustrând tot puterea dumnezeiască, în vreme ce Diavolul este botezat aici, mai extravagant, Z’Davaar. Castrat în utopiile convenţionale, conflictul se face astfel posibil în alegoria bipolară înscenată pe sugestii biblice şi revărsată generos peste o sumă de motive SF. Umanoizii creaţi pe planeta Eden într-o conlucrare a celor două forţe universale, încă echilibrate, vor popula treptat Galaxia. Destinul lor ar putea urma această linie ascendentă, dacă n-ar apărea, ca în cazul lui Adam, spectrul mortalităţii, pe care autorul îl leagă de explozia devastatoare a unei supernove. Pentru a se salva de la dispariţie, rasa edenienilor construieşte o Arkă şi, cu ea, îşi caută scăparea printr-o gaură de vierme. Din ambiţia lui Z’Davaar de a câştiga supremaţia, dualitatea universală se rupe iremediabil. Există şi un Cain printre edenieni, pe nume Anuk, care face pactul cu Diavolul pentru a-i fi redată iubita moartă: scop nobil în sine, însă condiţionat de distrugerea tuturor celorlalţi din rasa lui. Pe Pământ, locul Potopului îl ţine o misterioasă pandemie, din care, odată scăpat, personajul Lerman Kruger se alătură aventurilor galactice, printre pteolieni, serenieni, „şopârle de pe Ulma” şi, bineînţeles, edenienii din rândurile cărora face parte şi cuplul Uezen-Mud. Anuk nu ucide cu bâta, ca în *Biblie*, ci prin mijloacele sofisticate întâlnite în contemporaneitatea noastră şi în epopeile spaţiale, bunăoară, droguri halucinogene, capabile să manipuleze letal simţurile indivizilor, ca şi pe cele ale masei.

Androizi, clone, călătorii „pluridimensionale”, bătălii spaţiale, orice soluţie desprinsă din filme precum *Războiul stelelor, Dune* sau *Stăpânul inelelor* poate fi antrenată în orbita acestui SF speculativ şi, totodată, cu substrat „spiritual”. Uezen adună o armată prin care încearcă să stăvilească agresiunea lui Anuk, iar lupta va continua şi în generaţia următoare, când copilul hibrid Namur, concentrând în sine genele pământeanului Lerman şi ale serenianei Suara, dar şi „conştiinţa lui Uezen”, va purta stindardul înfruntării dintre lumină şi întuneric, dintre îngerii lui Democles şi creaturile demonice erupte din Obscuris şi din Purgatoriu. Printre destule pasaje discursive şi dialoguri făcute să umple pagina, alegoria utopică a lui Ionuţ Caragea evoluează alert spre un moment al „reechilibrării lumilor”, când bătălia finală, amestecând entităţi terestre şi extraterestre cu reîntrupări nelegiuite rezultate dintr-o surprinzătoare „bombă cu suflete” (sufletele morţilor, bineînţeles) este încredinţată unei cohorte de îngeri ai luminii contra alteia de mefistofelici îngeri căzuţi, amintindu-ne de confruntările paleoastronautice dintr-o mai veche povestire speculativă a lui Victor Kernbach.

→

Ars longa...

Rudy Roth

Rudy Roth este pseudonimul literar şi de artist plastic al lui Eduard Rudolf Roth, născut în 1979, în Bucureşti. A copilărit la bunici, într-un „sat tipic din Câmpia Română”. Urmează Colegiul Naţional de Informatică „Tudor Vianu”, apoi Academia de Studii Economice din Bucureşti, perioadă în care a debutat şi în ziaristică, la ziarul *Universul.* Ulterior a lucrat ca translator la RADOR (agenţia de ştiri a Societăţii Române de Radiodifuziune), iar din 1999 şi până în anul 2009 a fost, pe rând, reporter, redactor, trainer sau prezentator la *Antena Bucureştilor, Radio România Actualităţi* şi *Radio3Net.* În 2005-2006 a urmat un program de master al Universităţii din Bucureşti, iar în anii 2007-2008 a urmat un program de master în relaţii internaţionale la Universitatea din Kent. În anul 2009 a început un program doctoral în cadrul Şcolii Naţionale de Studii Politice şi Administrative din Bucureşti, pe care l-a absolvit în anul 2015 cu o teză despre politica externă a României şi cu mai multe articole publicate în jurnale de specialitate.

Din 2012 trăieşte în Palma de Mallorca, Spania, „în lumina cu particule aurii a Mediteranei”. Continuă cercetările în domeniile relaţiilor internaţionale şi analizei de politică externă. Din 2016 şi până în 2019 a fost redactor şef-adjunct al publicaţiei de limbă română *Occidentul Românesc*. În anul 2016 a pus bazele portalului cultural Leviathan, iar din 2018 pe cele ale revistei culturale *Leviathan.*

A realizat grafică de carte pentru mai multe volume, printre care *Paşii profetului* şi *Lauda somnului* de Lucian Blaga, *Ultimele noduri* de Mircea Albulescu.

A vernisat prima expoziţie de grafică, *Zeiţa timpului pierdut,* la Biblioteca Metropolitană Bucureşti, pe 1 octombrie 2013 – prilej cu care actorul Dorel Vişan a recitat poeme de Rudy Roth. (Cartea sa de poeme *Geometriile contradictorii ale singurătăţii,* Editura Ars Longa, Iaşi, 2019, prefaţată de acad. D.R. Popescu, este semnalată în revistă în numărul din ianuarie 2021.)

„Cele mai multe desene au fost realizate în perioada stagiului masteral de la Bruxelles, dar şi în scurte interludii prin Bucureşti, Timişoara, Paris. Schiţele au luat ceva din conturul translucid al neliniştilor mele. Au apărut după mai bine de 15 ani, timp în care degetele mele n-au mai rupt imagini din textura infinitului. Expoziţia reprezintă un tribut adus femeii care încă nu şi-a pierdut aderenţa la visele ei şi care încă poartă tatuată pe tâmple nostalgia Edenului.” (Rudy Roth).

Rudy Roth surprinde prin combinarea neaşteptată de forme, obiecte, volume, spaţii devenite metafore plastice. Aşa sunt ceasul, care devine aici fie suport al figurii mitologice (*Eva, Bucurându-te de viaţă*), fie simbol tutelar ca în multe desene, clepsidra, din care poate deriva trupul primei femei (*Timpul primei femei*), globul (*Imn către zeiţa Nikkal, Antechronos, Trinitate, Profetul*), instrumentele muzicale, unele trimiţând la vârsta mitologică a omenirii (*Lira, Visul Euridicei, Pan*), cheia (*Naşterea lui Ianus*) ş.a.

Ca într-un poem, ideile se ascund şi se revelează, parcurg un metabolism uneori la limita oniricului, dar păstrând întotdeauna coerenţă imagistică şi un echilibru compoziţional încântător. Fiecare dintre aceste desene ar putea avea, la rigoare, o cheie de descifrare, pornind de la titlu, de la posibila „poveste” pe care el o ascunde sau urmând doar „punerea în pagină”, felul în care se combină liniile, contururile, volumele, luminile şi umbrele. „Timpul şi lumina împart o singură umbră”, spune Rudy Roth, elocvent pentru universul său imaginar.

Întâlnim în aceste desene multe figuri mitologice din spaţii şi culturi diferite, din aceeaşi dorinţă de a redescoperi cu mijloacele proprii ale artistului simboluri pe care uneori, grăbiţi, le uităm sau le tratăm cu superficialitate, când de fapt ele sunt mereu de redescoperit, sunt tot atâtea invitaţii la meditaţie: Adam şi Eva, cuplul primordial în Biblie; Pandora, prima femeie de pe pământ în mitologia greacă; Ishtar, zeiţa fertilităţii, a dragostei şi a războiului în mitologia akkadiană, asiriană şi babiloniană; Bendis, zeiţa Lunii, a pădurilor, a farmecelor şi a nopţii în mitologia dacică; Nikkal, zeiţă-simbol al fertilităţii în Canaan şi Fenicia. Dar, se poate observa, nimic nu este convenţional, desprins pe cale livrescă, adică doar o ilustraţie care să sugereze figura mitologică, pentru că modul de a trata un subiect, o temă, are în desenele lui Rudy Roth amprenta puternică a viziunii personale şi mijloace de exprimare pe măsură în tehnica aleasă. (Costin Tuchilă)

Detalii în plus pot fi găsite la https://rudy.ro/ rudy-roth-romania-eduard-rudolf-roth/

Număr ilustrat cu lucrări de grafică de Rudy Roth.

Semn(al) de carte

Ioan Opriş, *Pagini din istoria diplomaţiei româneşti,* Editura Altip, Bucureşti, 2020

În acest volum n-am insistat în direcţia unei istorii factuale şi evenimenţiale a diplomaţiei româneşti. Nici nu am urmărit – aşa cum au făcut magistral distinşi istorici – rolul personalităţilor de anvergură – ca un Mihail Kogălniceanu, I.G. Duca, Nicolae Titulescu, Take Ionescu, Nicolae Petrescu-Comnen sau Gr. Gafencu, ca să ne păstrăm în limitele excepţionalităţii, ci am adunat contribuţii ale celor mai puţin distinşi în prima linie diplomatică, dar deopotrivă foarte importanţi. (...) Am căutat însă ca, prin aspectele biografiilor individuale – reieşite îndeosebi din documentele păstrate în Arhiva diplomatică – să identificăm contribuţiile la demersul constant, diurn şi personalizat al multor profesionişti trimişi să reprezinte România pe parcursul a mai bine de un secol. Aşa cum lesne se va observa, insistenţa deliberată s-a oprit pe etapele cele mai dificile pentru relaţiile cu vecinii, cu ţări prietene, dar şi cu altele inamice, căutând să scoatem în prim-plan ţintele stabilite prin politica de stat şi încredinţate, prin mijloacele specifice, diplomaţilor. (...) În alcătuirea cărţii, am insistat pe portretizări biografice, integrate cu bună ştiinţă, în capitole anume, crezând că din corelarea acestor profiluri se poate desprinde, conexate, uneori, adiţionate şi integrate în tablouri mai generale, situaţia României în anume timpi istorici, mai solicitanţi, dramatici chiar, din veacul XX.

Cartea a fost scrisă sub imboldul anului care marchează Centenarul Reîntregirii, ca un modest şi sincer omagiu adus celor care au servit România ca diplomaţi, susţinând argumente pe seama drepturilor legitime ale neamului lor. În mod direct, diplomaţii români au pledat acolo unde i-a trimis ţara, pe cât le-a stat în putinţă, pentru drepturile istorice, confruntându-se frecvent cu adversităţi, interese, intoleranţă, rea-voinţă şi necunoaştere, dar reuşind deseori să le risipească sau să le atenueze, şi chiar să creeze simpatii şi adeziune la demersurile naţionale. Au fost de altfel sprijiniţi de politica ţării, care, prin vârfurile ei, a reprezentat fidel conştiinţa naţiunii, a celor mulţi, sentimentele acestora, solidaritatea lor frăţească şi puterea lor de sacrificiu în vremurile grele. Doar o elită patriotă, oameni politici de anvergură devotaţi neamului lor şi capabili să lupte în ţară şi în afara ei ca să convingă asupra drepturilor, a reuşit să ridice şi să întărească naţiunea atât economic, cât şi social şi politic. Această solidarizare s-a văzut în mai multe momente: în Războiul de Independenţă (1877-1878) şi în Primul Război Mondial, nemaivorbind de uimitoarea renaştere petrecută după prima conflagraţie, când scurtul interval interbelic a impus România ca o ţară în plin efort de recuperare şi de dezvoltare modernă. Un rol deosebit în modernizarea României l-au avut Biserica, Armata şi Regalitatea. Atât în vreme de pace, dar mai ales în vremuri de război, aceste entităţi au asigurat stabilitate şi putere, susţinând în viaţa publică şi, prin aceasta, interesul naţional, dând argumente şi suport dezvoltării conştiinţei patriotice şi încrederii în ţară. Diplomaţia, la rândul ei, a servit cu credinţă ceea ce conducătorii României au identificat ca valori fundamentale şi au trasat diplomaţilor directive spre împlinirea acestora prin relaţiile internaţionale. (Autorul, în prima parte a prefeţei)

George Tei, *Scrisori către tine,* Editura Topoexim, Bucureşti, 2020

Sunt puţini azi poeţii, mai cu seamă din generaţiile tinere, care să cultive cu atâta stăruinţă şi uşurinţă versul clasic, ca George Tei... Formele fixe – rondelul, sonetul – par multora desuete, iar cei care le abordează o fac dintr-un soi de pedanterie, dintr-o bravadă stilistică, etalând un rafinament formal, ce nu are întotdeauna de-a face cu poezia. George Tei, însă, pare născut (parcă) pentru a vorbi, pentru a comunica în versuri, în versuri ritmate şi rimate armonic, amintind plăcerea menestrelilor de odinioară de a compune cantilene graţioase pentru perechile de îndrăgostiţi. E o poezie romanţioasă, cu dantelării imagistice ce se împletesc din jocuri de cuvinte... potrivite în versuri cu rezonanţe aforistice. (…) Versul său are sonorităţi aparte, distincte, marcând un temperament sentimental autentic, atât de rar în peisajul poetic actual la noi, dominat de cenzura raţionalului şi a provocării urâtului. (Constantin Cubleşan, în prefaţa la o carte anterioară a poetului, *Lasă-mi dragostea!,* prefaţă reluată, alături de alte texte critice, la finalul volumului de faţă.)

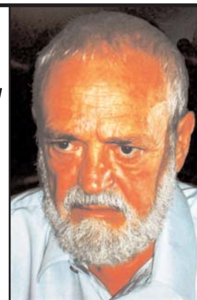
Pe fondul acestei încleştări cinematografice, personajului Cain-Anuk i se oferă cu destulă uşurinţă o salvare mistică, în ton, totuşi, cu speculaţiile demiurgico-metafizice ilustrate în recuzită SF şi până atunci.

Putem presupune că poetul „născut pe Google” a optat pentru semnătura cu pseudonim în cazul scrierilor sale SF spre a-şi proteja oarecum principalul domeniu al creaţiei literare. E posibil, totuşi, ca exerciţiile făcute într-un univers distinct de cel al poeziei, nu însă şi ostil acesteia, să fi ajuns treptat, pe măsură ce le dezvolta, să-i câştige încrederea. În liniile sale exterioare, fresca galactică descrisă în romanul pus sub emblema *Uezen* este tributară operelor spaţiale comune. Cunoscătorii genului sunt deprinşi de multă vreme cu ele, iar regăsirea unor clişee reiterate în forţă, adesea superficial, ar putea explica lipsa de atenţie acordată de fandomul nostru lui Snowdon King. Soluţia de rafinament încercată de autor presupune o simbioză a motivelor SF „de consum” cu speculaţia metafizică în descendenţă biblică. Aici erudiţia în materie e concurată doar de strategia lui Ionuţ Caragea – în care îl serveşte şi simţul poetic, şi detaşarea ironică – de a estompa tiparele miturilor de referinţă, încurcând personajele biblice cu cele tolkieniene, bunăoară, sau optând pentru o cosmologie cu denumiri ce amintesc de Frank Herbert.

Ars longa...

Arta încondeierii ouălor

Radu ADRIAN

Avem convingerea că încă din Paleolitic, când se trăia numai din vânat şi culesul fructelor, omul culegea şi ouă din cuibarele păsărilor. Dar privindu-le cu atenţie sporită, nu le-a văzut doar ca aliment, ci le-a considerat posesoare ale unor calităţi speciale. Pretutindeni s-a înţeles că oul este sursa vieţii, că generează vigoare, sănătate şi chiar stimulează rodnicia şi prosperitatea tribului. În orice comunitate umană iau naştere mituri şi legende în care oul ocupă un loc central. În folclorul majorităţii popoarelor, întâlnim chiar mituri cosmogonice care consideră că oul reprezintă începutul lumii. Se crede că el este sursa primordială a vieţii pe pământ, a pământului însuşi şi chiar a întregului univers. Există mituri care consideră că însuşi soarele a luat naştere dintr-un ou. Ideea pleacă de la aspectul lor rotund, dar şi a gălbenuşului care are forma şi culoarea astrului.

În perioada neolitică, când oamenii domesticiseră anumite animale şi păsări, toate miturile anterioare au dat naştere unor ritualuri speciale. La echinocţiul primăverii, când întreaga natură iese din hibernarea sezonului rece şi pulsul vieţii renaşte în orice fir de iarbă, păsările din gospodării îşi reluau şi ele depunerea ouălor. Fenomenul era văzut de oamenii timpului ca un miracol şi era sărbătorit cu ouă vopsite într-o culoare cu efect puternic. În general, era preferat roşul, fiindcă sugera sângele fiinţei vii sau focul tămăduitor care ajunsese să fie stăpânit de om şi păstrat cu sfinţenie de liderii spirituali ai comunităţilor. La majoritatea popoarelor, pe arii foarte întinse, se păstrează şi astăzi obiceiul magic al ouălor vopsite, la echinocţiul de primăvară.

În spaţiul geografic al treimii inferioare a Dunării, între Nistru şi Tisa, vopsitul ouălor s-a dezvoltat prin adăugarea unei încondeieri cu linii sofisticate care sugerau idei legate de mitul renaşterii naturii. Ne este limpede că aceste desene erau purtătoare de mesaje legate de ritual. Uneori se desenau în linii colorate pe suprafaţa albă a oului, dar domină linii albe pe fond roşu. În arta încondeierii ouălor din folclorul românesc, apar o mulţime de semne grafice care poartă denumiri distincte, ca: *Steaua ciobanului, Clopoţelul, Fluierul ciobanului, Berbecul, Capra, Caţa ciobanului, Coarnele berbecului, Coarnele ţapului, Crucea mielului, Unghia caprei, Urechea oii* etc. Toate aceste încondeieri, cu uşoare diferenţieri de la o zonă la alta, dovedesc că, în spaţiul geografic amintit, păstoritul era una dintre principalele îndeletniciri. Cu timpul, încondeierea se transformă în ornamente care decorează toată suprafaţa oului. Se folosesc mai multe culori şi se ajunge la o artă autentică. Ornamentarea cere mult talent, atenţie şi răbdare.

În general, oul este vopsit prin cufundarea lui într-un recipient cu vopsea lichidă fierbinte. Dar pentru aplicarea pe el a unui ornament, mai întâi e acoperit cu un strat subţire de ceară. Apoi motivul e zgâriat şi decupat din stratul de ceară, dând posibilitatea colorantului să pătrundă doar la porţiunea de coajă neprotejată a oului. În continuare, ceruirea întregului ou se repetă, iar pentru alt segment de ornament, operaţia se reia în acelaşi mod. Pentru încondeierea policromă, artizanul are câte un recipient pentru fiecare culoare, dar şi unul pentru ceara topită.

Credem că arta încondeierii ouălor apare şi se dezvoltă laolaltă cu arta ornamentării ceramicii neolitice pentru că există o mare asemănare între ele. La ouăle încondeiate policrom din nordul Moldovei întâlnim chiar o parte din motivele decorative pictate pe vasele de Cucuteni. E limpede că în acelaşi spaţiu şi timp, ornamentarea ouălor şi a ceramicii au avut aceeaşi traiectorie.

Gustul pentru artă al strămoşilor a influenţat mult şi orientarea spre frumos a triburilor care, la începutul mileniului I d.Hr. se stabilesc în zona nordică a Peninsulei Balcanice şi a Nistrului. În afara spaţiului românesc, încondeierea policromă a ouălor – dirijată în ultimele două milenii de religia Creştin Ortodoxă – se mai practică, cu rezultate artistice deosebite, în Bulgaria şi în Ucraina. Dar în afara acestor teritorii, pretutindeni, ouăle cu care oamenii întâmpină echinocţiul de primăvară sau Învierea Domnului nu sunt ornamentate cu nimic. Sunt doar vopsite într-o singură culoare.

În ornamente apar motivele decorative numite *Stea, Val, Brâu, Soare, Calea rătăcită, Laba gâştei, Codru, Batistuţe, Corn de berbec, Cornul caprei, Piciorul caprei* etc.

În nord-estul României şi în Republica Moldova, încondeierea ouălor atinge cota cea mai înaltă. Majoritatea ornamentelor au câte două pete de culoare, dar fiindcă sunt puse între spaţii haşurate sau punctate mărunt şi toate conturate cu linii negre sau albe, efectul e policrom. Brâiele decorative – verticale, orizontale sau înclinate – sunt compoziţii artistice cu entitate clară, care sugerează un dinamism perpetuu dirijat de Divinitate. Motivele sunt ideograme din familia celor cusute cu acul pe ţesături, dar mai ales a celor pictate pe vasele de Cucuteni.

Suntem convinşi că ornamentarea lemnului, a ţesăturilor şi a ouălor a apărut în acelaşi timp cu ornamentele ceramicii neolitice şi toate fac dovada primei civilizaţii serioase din Europa.

Bibliografie

1. Ion H. Ciubotaru, *Ouăle de Paşti la Români*, Editura Presa Bună, Iaşi, 2012.
2. Radu Adrian, *Fenomenul Cucuteni în culturile neolitice din spaţiul locuit de români,* Ediţia a II-a, Editura RCR Editorial, Bucureşti, 2020.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Nicolae GEORGESCU – scriitor, Bucureşti
- Miron SCOROBETE – scriitor, Cluj-Napoca
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Eugenia BULAT – scriitor, Chişinău
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Ilie POPA – prof. univ., Piteşti
- Constantin C. PETOLESCU – istoric, Bucureşti
- Radu Ştefan VERGATTI – istoric, Bucureşti
- Tudor RĂŢOI – istoric, Drobeta Turnu-Severin
- Marius CHELARU – scriitor, Iaşi
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Ana OLOS – scriitor, Baia Mare
- Florentin POPESCU – scriitor, Bucureşti
- Sara MINA – scriitor, Bucureşti
- Titi DAMIAN – scriitor, Urziceni
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Radu ADRIAN – artist plastic, Bucureşti